

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
AVALIKU ÕIGUSE INSTITUUT
KRIMINAALÕIGUSE, KRIMINOLOOGIA JA KOGNITIIVSE PSÜHHOLOOGIA
ÕPPETOOL

Olgerd Petersell

SÜÜDISTUSKOHUSTUSMENETLUSE PROBLEEMID KEHTIVAS ÕIGUSES

MAGISTRITÖÖ

Juhendaja: LL. M. Andreas Kangur

Tartu 2015

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Kriminaalmenetluse alustamise, alustamata jätmise ja lõpetamise regulatsioon Eesti kriminaalmenetlusõiguses	7
1.1. Kriminaalmenetluse alustamine	7
1.1.1. Kriminaalmenetluse ajend ja alus	10
1.1.2. Kuriteoteade	11
1.1.3. Kuriteole viitav muu teave	12
1.1.4. Kriminaalmenetluse alustamise vaidlustamine	13
1.2. Kriminaalmenetluse alustamata jätmise	14
1.2.1. Kriminaalmenetlust välistavad asjaolud	14
1.2.2. Kuriteoteatele vastamine ja kriminaalmenetluse alustamata jätmise teade	17
1.3. Kriminaalmenetluse lõpetamine	20
1.3.1. Prokuröri diskretsiooniõigus	20
1.3.2. Kriminaalmenetluse lõpetamine kriminaalmenetlust välistava asjaolu ilmnemisel	22
1.3.3. Kriminaalmenetluse lõpetamine kuriteo toimepannud isiku tuvastamatuse tõttu	23
1.3.4. Kriminaalmenetluse lõpetamine oportuuniteedipõhimõtte alusel	24
1.3.4.1. Kriminaalmenetluse lõpetamine avaliku menetlushuvi puudumise korral ja kui süü ei ole suur	25
1.3.4.2. Kriminaalmenetluse lõpetamine karistuse ebaotstarbekuse tõttu	26
1.3.4.3. Muud oportuuniteedipõhimõttele tuginevad kriminaalmenetluse lõpetamise viisid	27
1.3.5. Kriminaalmenetluse lõpetamise määrus	29
2. Kaebeõigus	31
2.1. Kannatanu kaebeõigus Eesti kriminaalmenetluses	31
2.2. Süüdistuskohustusmenetluse olemus, teke ja areng Eesti kriminaalmenetlusõiguses	32
2.2.1. Kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise vaidlustamine Riigiprokuratuuris	37
2.2.2. Kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise vaidlustamine ringkonnakohtus	39

3. Ilma kannatanuta süüteod	41
3.1. Ilma kannatanuta süütegude olemus	41
3.2. Ilma kannatanuta süüteod Eesti kriminaalõiguses	43
3.3. Aususe kohustuse rikkumise paragrahvide menetlemise statistika Eestis	45
4. Süüdistuskohustusmenetluse probleem kehtivas õiguses ja võimalikud lahendused	51
4.1. Kehtiv süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon ja probleem ilma kannatanuta süütegude menetlemisel	51
4.2. Eesti süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooni võrdlus välismaiste kaebemenetluse regulatsioonidega	53
4.2.1. Kaebeõigus Soomes	53
4.2.2. Kaebeõigus Ukrainas	55
4.2.3. Kaebeõigus Lätis	59
4.2.4. Kaebeõigus Armeenias	63
4.2.5. Kaebeõigus Saksamaal	66
4.3. Lahendused kehtiva süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooni kohandamiseks	68
Kokkuvõte	72
Summary	79
Kasutatud kirjanduse loetelu	86
Kasutatud normatiivmaterjali loetelu	88
Kasutatud Eesti kohtupraktika loetelu	89

Sissejuhatus

Eesti Kriminaalmenetluse seadustik¹ sätestab isikutele erinevateks menetlusstaadiumiteks erinevaid kaebeõigusi. Kohtueelse menetluse kestel on uurimisasutuse või prokuratuuri tegevuse peale võimalik kaevata üldjuhul kas uurimiskaebemenetluse (KrMS § 228, 230) või süüdistuskohustusmenetluse (KrMS § 207, 208) raames. Uurimiskaebemenetluse raames saab vaidlustada nii uurimisasutuse kui ka prokuratuuri poolt tehtud menetlustoimingut või määrust. Nimetatud kaebuse võib esitada nii menetlusosaline kui ka menetlusväline isik. Süüdistuskohustusmenetluse raames saab vaidlustada uurimisasutuse või prokuratuuri poolt kriminaalmenetluse alustamata jätmist ning samuti kriminaalmenetluse lõpetamist. Nimetatud kaebeõigus on tagatud Eestis aga ainult kannatanule.

Käesolevas töös keskendubki autor Kriminaalmenetluse seadustiku §-des 207 ja 208 sätestatud kaebemenetluse, ehk süüdistuskohustusmenetluse kehtiva regulatsiooni analüüsile ning puuduste tuvastamisele. Töö autor teab praktikast kriminaalmenetluse läbiviimisel mitut olukorda, kus kriminaalasjades, mille kuriteokoosseis ei eelda füüsilise kannatanu olemasolu (nt altkäemaksu andmine, toimingupiirangu rikkumine) on kriminaalmenetlus jäetud alustamata või hiljem lõpetatud. Uurimisasutuse ja prokuratuuri otsuse peale ei ole sellisel juhul saanud mitte keegi kaevata, kuna kehtiv süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon näeb vastava kaebeõiguse ette ainult kannatanule ning näiteks kuriteoteate edastanud isikule see õigus ei laiene. Kehtiv süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon võimaldabki seega olukorras, kus kuritegu on küll toime pandud, kuid puudub füüsiline kannatanu, uurimisasutusel või prokuratuuril teha kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise otsus, teades, et kellelgi seda hiljem kohtus vaidlustada ei ole võimalik. Samuti puudutab autor töös hetkel kehtivat lihtsustatud kriminaalmenetluse lõpetamise määruse regulatsiooni, kus kriminaalmenetluse lõpetamise põhistuste taotlemise õigus on antud ainult kannatanule.

Eeltoodust tulenevalt tugineb autor käesolevas töös kehtiva süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooni piisavuse hindamiseks Karistusseadustikus² sätestatud süütegudele, mille koosseis ei eelda füüsilise kannatanu olemasolu. Autor keskendub Karistusseadustiku 17. peatüki 2. jao, ehk aususe kohustuse rikkumise paragrahvidele. Täpsemalt kasutab autor

---

¹ RT I, 19.03.2015, 21.

² RT I, 23.12.2014, 16.

analüüsiks Karistusseadustiku paragrahve 294 (alkäemaksu võtmine), 296 (alkäemaksu vahendus), 298 (alkäemaksu andmine), 300 (riigihangete teostamise nõuete rikkumine) ja 300¹ (toimingupiirangu rikkumine). Nimetatud paragrahvid on seega käesolevas töös kesksel kohal ning autor muid Karistusseadustikus sätestatud süütegusid, millel puudub füüsiline kannatanu, ei puuduta.

Eelpool nimetatud realselt eksisteeriv probleem, ehk süüdistuskohustusmenetluse kehtiva regulatsiooni võimalik puudulikkus ajendaski autorit käesolevat tööd kirjutama. Autor leiab, et praegu kehtiv süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon võib soodustada teatud määral uurimisasutuse ja prokuratuuri ametnike korruptsiooni, kuna ilma kannatanuta süütegude menetluse alustamata jätmise või lõpetamise korral puudub täiendava kontrollimehhanismi võimalus kaebeõiguse näol ning sellest tulenevalt võivad ametnikud nendes asjades teha alustamata jätmise või lõpetamise otsuseid kergekäelisemalt. Nimetatud asjaolusid arvesse võttes on teema kahtlemata aktuaalne ning vajab seepärast praegu kehtiva regulatsiooni piisavuse tuvastamiseks põhjalikku analüüsi. Autorile teadaolevalt ei ole Eestis varem otseselt süüdistuskohustusmenetluse temaatikat puudutaval teemal magistri- ega doktoritöid kirjutatud ning seepärast on käesolev uurimistöö selles valdkonnas esmakordne. Lähtudes eespool kirjutatud põhjendustest on töö nii teoreetiline kui ka praktiline tähtsus.

Magistritöö eesmärk on seega uurida välja, kas hetkel kehtivas Kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon on piisav täitmaks kontrollifunktsiooni uurimisasutuse ning prokuratuuri tegevuse üle kriminaalmenetluse lõpetamiste ning alustamata jätmiste otsustamisel. Käesoleva töö hüpoteesi kohaselt ei ole hetkel kehtiva süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon sõnastatud piisavalt täpselt, et nimetatud kaebeõigus oleks tagatud kõikide süütegude menetlemise korral. Täpsemalt peab autor siinkohal silmas süütegusid, millel puudub füüsiline kannatanu, ehk töös kesksel kohal olevaid aususe kohustuse rikkumise paragrahve. Autor jõuab töös järeldusele, et kehtivat süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooni on vaja muuta ja täiendada selles osas, mis puudutab isikuid, kellele on antud õigus süüdistuskohustusmenetluse raames kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise korral kaebus esitada.

Käesoleva töö uurimisobjektiks oleva süüdistuskohustusmenetluse kehtiva regulatsiooni piisavuse hindamiseks kasutab autor peamiselt analüütilist meetodit. Autor tugineb töös ka enda tööalastele kogemustele ning samuti leiab kasutust võrdlev meetod. Töös võrreldakse Eestis

kehtivat süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooni erinevate teistes riikides kehtivate kaebemenetluse regulatsioonidega. Võrdluse eesmärgiks on leida sobivaid lahendusi Eesti praeguse regulatsiooni muutmiseks või kohandamiseks. Samuti tuuakse töös välja ja analüüsitakse kesksete süüteo koosseisude menetlemise statistikat 2013. ja 2014. aastast.

Magistritöö on jaotatud nelja suuremasse peatükki, mis omakorda jagunevad alajaotusteks. Esimene peatükk annab ülevaate Eesti Kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud kriminaalmenetluse alustamise, alustamata jätmise ja lõpetamise regulatsioonidest. Muuhulgas leiab esimeses peatükis käsitlemist ka prokuröridele antud diskretsiooniõigus kriminaalmenetluste lõpetamisel. Teine peatükk puudutab kannatanu kaebeõigust, keskendudes süüdistuskohustusmenetlusele. Käsitlemist leiab süüdistuskohustusmenetluse olemus, teke ning areng Eesti kriminaalmenetlusõiguses, samuti süüdistuskohustusmenetluse hetkel kehtiv regulatsioon Kriminaalmenetluse seadustikus. Töö kolmas peatükk annab ülevaate ilma kannatanuta süütegude olemusest ning süütegudest, mida saab Eesti kehtiva Karistusseadustiku järgi lugeda ilma kannatanuta süütegudeks. Nagu eelpool sai mainitud, tugineb autor käesolevas töös KarS 17. peatüki 2. jao, ehk aususe kohustuse rikkumise paragrahvidele ning seepärast leiavad kolmandas peatükis käsitlemist just need konkreetset paragrahvid ning muid süüteo koosseise, millel puudub füüsiline kannatanu, autor ei puuduta. Kolmandas peatükis on muuhulgas välja toodud ning analüüsitud ka töös kesksel kohal olevate aususe kohustuse rikkumise paragrahvide viimase kahe aasta menetlemise statistikat. Töö neljandas peatükis tuuakse välja Eestis hetkel kehtiva süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooni probleemkohad, võrreldakse kehtivat regulatsiooni välismaiste süüdistuskohustusmenetluse regulatsioonidega ning pakutakse välja võimalikud viisid, kuidas kehtivat regulatsiooni võiks kohandada.

Töö kirjutamisel on allikatena kasutatud nii eesti-, kui ka inglisekeelset teemakohast õiguslast kirjandust. Välismaisest õiguslastest kirjandusest on töös kasutatud peamiselt erinevaid teemakohaseid õiguslaste artikleid, kui ka erinevaid õpikuid. Eestikeelsetest õiguslastest teostest on kasutatud peamiselt teemakohaseid õpikuid ning Juridicas ilmunud artikleid. Samuti on töö kirjutamisel kasutatud kehtivaid siseriiklikke õigusakte ning nende kommenteeritud väljaandeid. Autor tugineb töös ka enda isiklikele tööalastele kogemustele ning üpris suur roll on töös ka Eesti kohtupraktikal.

1. Kriminaalmenetluse alustamise, alustamata jätmise ja lõpetamise regulatsioon Eesti kriminaalmenetlusõiguses

1.1. Kriminaalmenetluse alustamine

Kriminaalmenetluse seadustiku § 193 lg 1 ütleb, et uurimisasutus või prokuratuur alustab kriminaalmenetlust esimese uurimis- või muu menetlustoiminguga, kui selleks on ajend ja alus ning puuduvad käesoleva seadustiku § 199 lõikes 1 sätestatud asjaolud.

Kriminaalmenetlus algab seega esimese uurimis- või menetlustoiminguga. Eraldi kirjalikku menetlusotsust kriminaalmenetluse alustamiseks ei ole vaja teha. Samas eelneb kriminaalmenetluse alustamisele menetlejapoolne otsustusprotsess, mille käigus hinnatakse, kas kriminaalmenetluse läbiviimiseks on olemas vajalik ajend ja alus. Sellise eelmenetluse käigus on menetlejal õigus vajadusel koguda otsustamiseks täiendavat teavet (nt suhelda kannatanuga, paluda tal täpsustada kuriteoteate asjaolusid), selleks ei tohi aga kasutada seadustikus ettenähtud uurimis- või muid menetlustoiminguid, ka ei kehti eelmenetluse käigus täiendavad teabe kogumisele menetlustoiminguid tagavad sätted, nt ei saa isikut kohustada info andmiseks. Samuti tohib menetluse alustamise küsimuse otsustamisel aluseks võtta juba menetleja käsutuses olemassolevat teavet ja avalikest allikatest kättesaadavat infot.³ Ühesõnaga, kõik see, mis ei ole menetlustoimingu mõistega hõlmatav, on lubatud ka enne kriminaalmenetluse alustamist selgitamaks, kas kuriteotunnuseid on või ei ole.⁴

Kui kohtuotsuse tegemisel tuleb *in dubio pro reo* põhimõttest lähtudes tõlgendada kahtlused süüdistatava kasuks, siis KrMS §-s 6 sätestatu nõuab, et kriminaalmenetluse alustamise otsustamisel tuleb lähtuda *in dubio pro duriore* põhimõttest, tõlgendades iga kuriteokahtluse kriminaalmenetluse alustamise kasuks. Samas ei saa eitada, et ka juba ainuüksi kriminaalmenetluse alustamisega võidakse ühiskonnas valitsevate hoiakute tõttu isikuid stigmatiseerida. Seetõttu tuleb taunida kriminaalmenetluse alustamist olukorras, mil puudub üldse kuriteokahtlus või see on pelgalt teoreetiline.⁵ Kriminaalmenetluse alustamine ei tohi aset leida ka kriminaalmenetluse aluse meelevaldse ja ebamääraselt laia tõlgendamise tulemusel. Ei saa öelda, et menetlust alustati seetõttu, et olid olemas kuriteo tunnused.

---

³ Eerik Kergandberg, P. Pikamäe. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012, lk 461, komm 1.

⁴ Eerik Kergandberg, Meris Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2006, lk 248.

⁵ RKKK otsus nr 3-1-1-60-10, p 9, 11.

Menetlust alustatakse esimese uurimis- või muu menetlustoiminguga - selle sõnastuse järgi eelistaks seadusandja nagu menetluse alustamist uurimistoiminguga. Tihti peale alustatakse menetlust kannatanu ülekuulamisega.⁶ Valdava osa kriminaalmenetluste alustamise juures ongi kandev roll just kannatanul, kes edastab esmase informatsiooni kuriteo toimepanemise kohta, kuid pärast seda läheb otsustusõigus üle riigile, kes peab pärast info saamist kriminaalmenetlust läbi viima. Tuleb arvestada, et kuigi konflikt esineb kurjategija ja kannatanu vahel, on üldiselt tunnustatud ka põhimõte, et lisaks kannatanu huvide rikkumisele rikub kurjategija ka sotsiaalseid norme, mistõttu on sekkumise ja süüte menetlemise kohustus just riigil.⁷ Niipea kui uurimisasutus või prokuratuur on kuriteo kohta info kannatanult teada saanud, ei ole võimalik kannatanul enam oma kuriteoteatest loobuda. Sama põhimõte esineb lisaks Eestile ka näiteks Inglise kriminaalõiguses, kus juhul kui kannatanu, kes kurjategijale andestab või muul põhjusel kriminaalmenetlust jätkata ei soovi, saab küll loobuda oma tsiviilnõuetest rikkuja vastu, kuid ei saa peatada kriminaalmenetlust, sest kuritegude ennetamise ja menetlemise vastu on huvi ka avalikkusel.⁸

Eestis tuleneb kriminaalmenetluse kohustuslikkuse, ehk legaliteedipõhimõtte KrMS §-st 6, mis sätestab järgnevat: Kuriteo asjaolude ilmnemisel on uurimisasutus ja prokuratuur kohustatud toimetama kriminaalmenetlust, kui puuduvad käesoleva seadustiku §-s 199 sätestatud kriminaalmenetlust välistavad asjaolud või kui käesoleva seadustiku § 201 lõike 2, § 202, 203, 203¹, 204, 205, 205¹, 205² või § 435 lõike 3 kohaselt puudub alus kriminaalmenetlus lõpetada. Kriminaalmenetluse kohustuslikkuse, ehk legaliteedipõhimõtte n-ö klassikalise määratluse kohaselt peaksid uurimisasutus ja prokurör oma pädevuse piires kuriteo asjaolude (tunnuste) ilmnemisel alustama ja toimetama kriminaalmenetlust sõltumata mis tahes isiku (eeskätt mõistetavalt kannatanu) või riigiasutuse arvamusest. Vaatamata § 6 pealkirjas lubatule nähtub selle paragrahvi tekstist, et tegelikult ei ole legaliteedipõhimõttel meie tänases kriminaalmenetluses (enam) kõikehõlmavat toimet. See tähendab, et legaliteedipõhimõtte toimib meil klassikalisel kujul siiski vaid juhul, kui puuduvad §-s 199 toodud kriminaalmenetlust välistavad asjaolud või puudub alus KrMS §-s 6 loetletud paragrahvide alusel kriminaalasi lõpetada.⁹ Seega, kui ilmnevad kuriteo asjaolud (ehk tunnused) ja puuduvad

---

⁶ Urmas Krüger. Kriminaalmenetlus: Tõendamine kohtueelses menetluses. Üldkäsitlus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2007, lk 76.

⁷ Aare Pere. Kannatanute õigused kriminaalmenetluses. Magistritöö. Tartu 2012, lk 19.

⁸ P. Simester, G. R. Sullivan. Criminal Law: Theory and Doctrine – Hart Publishing 2003, lk 2.

⁹ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 52, komm 1.1.

kriminaalmenetlust välistavad asjaolud, on kriminaalmenetluse alustamine igal juhul kohustuslik.¹⁰

Kriminaalmenetlust juhib KrMS § 30 lg-st 1 tulenevalt prokuratuur. Tulenevalt KrMS §-s 6 sätestatud kriminaalmenetluse kohustuslikkuse põhimõttest, samuti KrMS § 30 lg-st 1 ja § 268 lg-st 1, on just prokuratuuri pädevuses otsustada, milline osa kahtlustatava (süüdistatava) käitumisaktide ahelast tuleb kuriteotunnuste ilmnemise tõttu muuta kriminaalmenetluse esemeks ja kes saaksid selliselt kindlaksmääratud piiridest lähtuvalt olla kriminaalmenetluses käsitatavad kannatanutena.¹¹

Erinevates Euroopa riikides on uurimisasutuste ja prokuratuuri vahelised suhted reguleeritud erinevalt. Paljudes riikides peab uurimisasutus põhimõtteliselt järgima prokuratuuri korraldusi, kuigi tegelikkuses viiakse eeluurimist läbi küllaltki iseseisvalt. Teistes riikides on uurimisasutused prokuratuurist sõltumatud. On ka kolmas mudel, kus politsei ja prokuratuur on integreeritud ühte institutsiooni. Tänapäevaks on eri süsteemid üksteist aga niivõrd palju mõjutanud, et tõenäoliselt päris puhast ja algupärast prokuratuuri süsteemi ei ole enam üheski Euroopa riigis.¹² Eestis kasutusel olev süsteem liigitub pigem teisena väljatoodud mudeli alla. Praktikas on Politsei- ja Piirivalveameti ning prokuratuuri vahelises koostöös nii, et kriminaalasja alustamist puudutavates küsimustes konsulteerib uurija prokuröriga pigem ainult kuriteotunnuste ilmnemisel, mis vastavad sellistele karistusseadustikus toodud kuriteokoosseisudele, mis on tavapärasest keerulisemad ning töös harvaesinevad. Seega üldjuhul otsustavad praktikas uurijad kriminaalmenetluse alustamise ise ning KrMS § 193 lg 2 nõudel lihtsalt teavitavad kriminaalmenetluse alustamisest prokuratuuri. See nõue on täidetud, kui uurimisasutus kannab tähtaegselt menetluse alustamise andmed e-toimikusse. Samas on võimalik prokuratuuri ja uurimisasutuse vahel vajadusel kokku leppida operatiivsem teavituskord, kui kriminaalasja iseloom seda eeldab.¹³

---

¹⁰ E. Kergandberg, M. Sillaots, lk 246.

¹¹ RKKK otsus nr 3-1-1-97-10, p 25.

¹² Norman Aas. Eesti prokuratuurisüsteem rahvusvaheliste standardite valguses. Juridica VIII 2011, lk 560.

¹³ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 462, komm 5.

1.1.1. Kriminaalmenetluse ajend ja alus

Kriminaalmenetluse seadustiku § 194 lg 1 ja 2 sätestavad kriminaalmenetluse ajendi ja aluse mõisted. Lõike 1 järgi on kriminaalmenetluse ajend kuriteoteade või kuriteole viitav muu teave. Lõike 2 järgi on kriminaalmenetluse alus kuriteo tunnuste sedastamine kriminaalmenetluse ajendis.

Riigikohus on oma lahendis 3-1-1-19-10 öelnud järgnevat. KrMS § 194 lg 1 kohaselt on kriminaalmenetluse ajend kuriteoteade või kuriteole viitav muu teave. Seega käsitatakse kriminaalmenetluse ajendina ükskõik millist informatsiooni võimaliku kuriteo kohta, sõltumata selle lähteallikast. Seejuures võib teave kuriteo kohta uurimisasutusele või prokuratuurile laekuda ka vahetult kuriteo toimepannud isikult endalt (näiteks süü ülestunnistamisele ilmumise korral). Asjaolu, milline oli isiku subjektiivse suhtumise liik toimepandusse, on kriminaalmenetluse ajendi aspektist tähtsusetu.¹⁴ Reeglina pöörduakse uurimisasutustesse informatsiooniga (ja uurimisasutused ise püüavad leida sellist informatsiooni) sündmustest või mingist objektiivsest tõdemusest (korteris olev laip, lahtimurtud uks jms), mis pöörduja arvates kõnelevad sellest, et toime on pandud halb ja karistamisväärte tegu. Taoline informatsioon ongi seadusekeeli kuriteoteateks või kuriteole viitavaks muuks teabeks. Kui politseisse helistab (või tuleb inimene ise kohale) ja edastab keegi taolist informatsiooni (või politseile saabub kellegi kirjalik avaldus millegi-kellegi kohta), siis selle informatsiooni jõudmine uurimisasutuse või prokuratuuri „vaatevälja“ ongi kriminaalmenetluse ajendiks.¹⁵ Kriminaalmenetluse ajendit võiks üldistatult nimetada ka kuriteotunnuste kohta käiva teabe allikaks, mis siiski ise vahetult ei ole kriminaalmenetlust esile kutsuv mõjur. Kuriteoteade (kriminaalmenetluse ajend) on kriminaalmenetlust esilekutsuv alles siis, kui menetleja jõuab kuriteoteate kontrollimisel veendumuseni, et tegemist on kuriteotunnustega (kriminaalmenetluse alusega).¹⁶

KrMS § 194 lg 2 kohaselt tähendab kriminaalmenetluse aluse olemasolu kuriteotunnuste (ehk asjaolude) ilmnemist. Mida täpsemalt tähendab kuriteotunnuste ilmnemine ja millisest hetkest alates on alust rääkida nende olemasolust? Mõistetavalt võivad erinevate kuritegude erinevad tunnused ilmnedagi väga mitmel kujul ja mingit kindlat retsepti tunnuste märkamiseks anda ei saa. Kuid nende tunnuste „äratundmiseks“ tuleb esmalt kahtlemata pöörduda KarS-i poole ja

---

¹⁴ RKKK otsus nr 3-1-1-19-10, p 9.

¹⁵ U. Krüger, lk 76.

¹⁶ E. Kergandberg, M. Sillaots, lk 249.

pidada silmas, et meie tänases karistusõiguses lähtutakse mingi inimkäitumise „kuritegelikkuse“ selgitamisel kolmeastmelisest deliktistruktuurist. Kui kuriteo tunnuste olemasolu nõue kriminaalmenetluse alustamise alusena tähendaks kogu deliktistruktuuri realiseerituse nõuet (isiku karistamiseks vajalike kõigi tunnuste olemasolu), siis poleks ju edasist kriminaalmenetlust vaja. Reeglina peakski kriminaalmenetluse alustamiseks piisama objektiivse süüteokoosseisu nende tunnuste sedastamisest, mis puudutavad tegu. Objektiivse süüteokoosseisu ülejäänud kahe elemendi, tagajärje ja põhjusliku seose selgitamine eeldab eelkõige põhjalikumaid uuringuid, mis peaks jääma kriminaalmenetluse raamidesse.¹⁷

Kuriteo tunnuste sedastamine tähendab kriminaalasja alustamiseks pädeva ametniku hinnangut, et toime võib olla pandud kuritegu ning et ei esine §-s 199 sätestatud kriminaalmenetlust välistavaid asjaolusid. Seejuures tuleb kuriteo mõiste juures lähtuda KarS-st ehk kolmeastmeliselt kuriteomõistest ja hinnata, kas esineb nii koosseisupärasus, õigusvastasus kui ka süü. Näiteks ei tule alustada menetlust juhul, kui juba enne menetluse alustamist on õigusvastasust välistavad asjaolud ilmsed. Menetleja ei ole seejuures seotud kuriteoteates toodud õigusliku hinnanguga, vaid peab kriminaalmenetluse aluse tuvastamisel võtma aluseks kõik kuriteod.¹⁸ Kriminaalmenetluse ajendi tuvastamine ehk kuriteo tunnuste sedastamise juures tekitab probleeme asjaolu, et sageli ei ole menetleja käsutuses olev info piisav lõpliku hinnangu andmiseks, kas kuritegu on toime pandud või mitte. Seejuures tuleb arvestada, et liiga kergekäeline menetluse alustamine koormab liigselt riigi õiguskaitseüsteemi ja võib kujutada endast samaaegselt ka kuriteos väidetavalt kahtlustatava mitmete põhiõiguste sedavõrd intensiivset riivet, mida on raskem võrrelda mistahes muudes eluvaldkondades asetleidvate põhiõiguste riivetega. Erinevate isikute põhiõiguste tasakaalustatud kaitse huvides on seetõttu oluline tagada, et kriminaalmenetlust alustataks alles pärast väidetava kuriteo tunnuste põhjalikku analüüsi õigusküsimustes pädeva isiku poolt.¹⁹

1.1.2. Kuriteoteade

Enim levinud kriminaalmenetluse ajendiks on kuriteoteade. Kuriteoteade on kas kannatanu või muu isiku (nt kuriteo pealtnägija) poolt esitatud informatsioon võimaliku kuriteo toimepanemise kohta. Vormilt võib kuriteoteade olla nii suuline kui ka kirjalik. Seadus

---

¹⁷ E. Kergandberg, M. Sillaots, lk 247-248.

¹⁸ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 463, komm 4.1.

¹⁹ RKKK otsus nr 3-1-1-56-05, p 7.

kuriteoteatele otseseid sisu- ja vorminõudeid ei sea. Samas ei saa igasugust uurimisasutusele või prokuratuurile edastatud infot lugeda automaatselt kuriteoteateks. On vajalik, et informatsioon võimaliku kuriteo kohta oleks esitatud eelkõige eesmärgiga kriminaalmenetluse läbiviimiseks. Eeskätt tekib selline küsimus suuliselt esitatud informatsiooni puhul. Kuriteoteateks ei ole seetõttu üldjuhul kolmandate isikute poolt suuliselt (nt telefoni teel numbrile 110 või mõnele muule vihjetelefonile) esitatud informatsioon oma tähelepanekute kohta.

Uurimisasutusele või prokuratuurile esitatud ka iga kirjalikku avaldust ei saa lugeda kuriteoteateks. Avaldaja peab esiteks selgelt väljendama, et ta esitab antud info kuriteoteatena (nt on avaldus pealkirjastatud kuriteoteatena või palub ta sõnaselgelt alustada kriminaalmenetlust) või kirjeldab ta selgelt mõnele kuriteole vastavat tegu. Nendele nõuetele mittevastavate avalduste näol võib tegemist olla märgukirjaga MSVS mõttes või kaebusega süüdistuskohustus- või uurimiskaebemenetluse mõttes. Kuriteoteadete eristamine muust informatsioonist on vajalik, kuna kuriteoteatega kaasnevad olulised juriidilised tagajärjed. Näiteks peab KrMS § 198 alusel kuriteoteatele vastama, samuti tuleb kuriteoteade lisada üldjuhul süüdistusaktile (KrMS § 226 lg 4 p 1). Kui kaebuses süüdistatakse kindlat isikut kuriteos, nimetatakse seda kuriteokaebuseks.²⁰

1.1.3. Kuriteole viitav muu teave

Legaliteediprintsiibi tagamiseks näeb KrMS § 197 lg 1 ette, et kriminaalmenetluse ajendiks võib olla ka teabelevis avaldatud kuriteole viitav teave. Teabelevi on massikommunikatsioon, igasuguse informatsiooni edastamine laiale vastuvõtjaskonnale, eeskätt ajakirjanduse kujul. Siiski ei tule teabelevi all siinkohal mõista üksnes ajakirjandust selle klassikalises mõistes. Ka avalikus sotsiaalmeedias avaldatut võib pidada piisavaks kriminaalmenetluse ajendiks käesoleva sätte mõttes. Samas peab teabelevis avaldatud teave kriminaalmenetluse ajendina olema suhteliselt kompaktne (üks artikkel, konkreetne uudis jms), kuna § 226 lg 4 p 1 nõuab, et vastav dokument lisatakse süüdistusaktile. Juhul kui kuriteotunnused sedastatakse teabelevi pikemaajalise monitoorimise ja analüüsi käigus, on pigem tegemist § 197 lg-s 2 nimetatud ajendiga.²¹ Meie varasemas kriminaalmenetluslikus praktikas aktsepteeriti nimetatud ajendi pinnalt menetluse alustajana üksnes prokuröri ja arvestades ajakirjanduses avaldatava

²⁰ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 464, komm 3.1.

²¹ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 467, komm 1.

usaldusväärst, võiks samasuguse praktika jätkumist lugeda igati põhjendatuks ka tänastes oludes.²²

Kuritegevusevastases võitluses ei saa õiguskaitseasutused piirduda üksnes passiivse kaitsetaktikaga ja kuriteoteadetele või -kaebustele pelgalt reageerimisega. Seetõttu ongi KrMS § 197 lg-s 2 ette nähtud ka võimalus, et kriminaalmenetluse ajend võib ilmned ka uurimisasutuste ja prokuratuuri endi tegevuse tulemina.²³ Samas on oluline, et see teave tekiks uurimisasutuse või prokuratuuri ülesannete täitmise käigus, s.t vastav tegevus peab olema kõnealuste asutuste ja ametnike pädevuses. Sellisteks tegevusteks võib olla nt mõne teise kuriteo uurimine. Kuna seadusandja ei ole sätestanud § 197 lg-s 2 ajendi olemasolu fikseeriva dokumendi koostamist, ei tule seda lisada ka süüdistusaktile KrMS § 226 lg 3 p 1 korras.²⁴

1.1.4. Kriminaalmenetluse alustamise vaidlustamine

Kriminaalmenetluse alustamine ei ole vaidlustatav. Ainuüksi kohtueelse menetluse tulemina ei saa kedagi kuriteo toimepanemises süüdi tunnistada, sest tulenevalt PS §-st 146 mõistab õigust ainult kohus ja KrMS § 211 kohaselt on kohtueelse menetluse eesmärk pelgalt vaid kohtumenetluseks tingimuste loomine. Arvestades seda, et kohtueelne menetlus oma terviklikkuses ise on suunatud kahtlustatava poolt õiguserikkumise tuvastamisele, ei olegi kohtueelse menetluse alustamine ja selle kulgemine kohtus vaidlustatavad.²⁵ Tuleb küll nõustuda, et ainuüksi kohtueelse menetluse tulemina ei saa kedagi kuriteo toimepanemises süüdi tunnistada ning seepärast ei peaks kohtueelse menetluse alustamine ja kulgemine olema kohtus ka vaidlustatavad, kuid autor ei saa siinkohal veelkord mainimata jätta eelpool viidatud Riigikohtu kriminaalkolleegiumi seisukohta lahendist 3-1-1-60-10, kus leiti, et ainuüksi kriminaalmenetluse alustamisega võidakse ühiskonnas valitsevate hoiakute tõttu isikuid stigmatiseerida ning seetõttu tuleb taunida kriminaalmenetluse alustamist olukorras, mil puudub üldse kuriteokahtlus või see on pelgalt teoreetiline. Kehtiva õiguse järgi on selline risk, et kriminaalmenetlust alustatakse pelgalt teoreetilise kuriteokahtluse pinnalt küll olemas, kuid siinkohal tuleb eeldada, et ametnikud on oma töös hoolsad ning professionaalsed ning sellistel olukordadel üldjuhul tekkida ei lasta. Lisaks peab uurimisasutuse poolt alustatud

---

²² E. Kergandberg, M. Sillaots, lk 251.

²³ RKKK 3-1-1-60-10, p 8.

²⁴ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 468, komm 2.3.

²⁵ RKKK otsus nr 3-1-1-41-08, p 9.

kriminaalmenetluste üle järelevalvet ka prokuratuur, mis peaks tagama selle, et uurimisasutuse ametnikud kriminaalmenetlusi konkreetsete kuriteotunnuste puudumise korral liiga kergekäeliselt ei alustaks. Veel üks asjaolu, mis räägib selle kasuks, et kriminaalmenetluse alustamine ja kulgemine ei peaks olema kohtus vaidlustatavad, on see, et kahtlustatavate nn stigmatiseerimine toimub ühiskonnas pigem pärast avalike menetlustoimingute, nagu nt läbiotsimine ja kahtlustatavana kinnipidamine, läbiviimist. Just neid toiminguid võivad pealt näha menetlusse mitte puutuvad isikud ning nende kaudu võib hakata kas siis meedia vahendusel või suusõnaliselt levima informatsioon isiku, kui kurjategija kohta, ehk toimub nn stigmatiseerimine. Reeglina ei tohiks kriminaalmenetlused, mis on siiski alustatud puhtalt teoreetilise kuriteokahtluse pinnalt, jõuda nii kaugele, et selliseid menetlustoiminguid üldse oleks vaja teha ning kuriteokahtluse teoreetilisus peaks ilmnema juba uurimise varases staadiumis, kõrvaliste isikute teadmiseta ning tooma kaasa koheselt ka kriminaalmenetluse lõpetamise. Autori arvates on põhjendatud kehtivas õiguses olev reegel, et kohtueelse menetluse alustamine ja selle kulgemine ei ole kohtus vaidlustatavad. Samas leiab autor ka seda, et kriminaalmenetluse alustamist olukorras, mil puudub üldse kuriteokahtlus või see on pelgalt teoreetiline, tuleks kindlasti taunida ning sellisel juhul peaks vajadusel vastava otsuse teinud uurimisasutuse ametnik või prokurör vastutama distsiplinaarkorras.

Eelpool kirjutatust saab järeldada, et kuna kriminaalmenetluse alustamine ei ole kohtus vaidlustatav, ei saa kriminaalmenetluse alustamise korral ükski kriminaalmenetlusega puutumuses olev isik kasutada ühtegi KrMS-is sätestatud kaebeõigust, sh ka antud töös kesksel kohal olevat süüdistuskohustusmenetlust.

1.2. Kriminaalmenetluse alustamata jätmine

1.2.1. Kriminaalmenetlust välistavad asjaolud

Kriminaalmenetluse seadustiku § 199-s on sätestatud kriminaalmenetlust välistavad asjaolud. Tegemist on nn absoluutsete menetlustakistustega, mille puhul ei ole võimalik kriminaalmenetlust alustada või tuleb nende ilmnemisel alustatud menetlus lõpetada. Paragrahvi 199 lg 1 p 1 sätestab kriminaalmenetlust välistava asjaoluna kriminaalmenetluse aluse puudumise. Kriminaalmenetluse aluse puudumist võiks naljaga pooleks nimetada pigem kriminaalmenetluse materiaalõiguslikuks takistuseks. Kriminaalmenetluse aluste puudumine on vastava isiku (kas tegeliku või potentsiaalse kahtlustatava suhtes) absoluutselt rehabiliteeriva iseloomuga. Kõik ülejäänud KrMS § 199 lg-s 1 loetletud asjaolud on aga

seadusandja teatud kaalutlustest lähtuvalt lihtsalt lugenud kriminaalmenetlust välistavaiks. Kui kriminaalmenetluse aluse puudumine ilmneb kuriteoteate kontrollimisel, ei saa mõistetavalt ka legaliteedipõhimõtte üldse aktualiseeruda: kuriteotunnuste puudumisel ei saa lihtsalt tekkida mingit kriminaalmenetluse alustamise kohustust.²⁶

Kriminaalmenetluse aluse puudumine võib tähendada nii seda, et puudub tegu karistusõiguse mõttes, kui ka seda, et tegu ei vasta ühelegi kuriteole. Seejuures tuleb kuriteomõistet sisustada kolmeastmelise deliktstruktuuri valguses, s.t kriminaalmenetluse aluse puudumisega on nt tegemist ka juhul, kui mõnele kuriteokoosseisule vastav tegu osutub õiguspäraseks (nt hädakaitse vms) või kui koosseisupärane ja õigusvastane tegu ei ole süüline (nt ei ole isik süüvõimeline). Samuti tuleb aluse puudumist kontrollida KarS ettenähtud järjekorras, seega näiteks süü puudumise kontrollimiseks tuleb läbida eelnevad kontrolli tasandid (koosseisupärasus, õigusvastasus).²⁷ Paragrahvi 199 lg 1 p 1 prevaleerib teiste kriminaalmenetlust välistavate asjaolude üle, s.t kui puudub kriminaalmenetluse alus, siis ei kuulu kohaldamisele teised käesolevas paragrahvis toodud alused.

KrMS § 199 lg 1 p 2 järgi ei alustata kriminaalmenetlust, kui kuriteo aegumistähtaeg on möödunud. Kriminaalmenetluse alustama jätmisel kuriteo aegumise tõttu valmistab esmapilgul probleeme vastuolu, et see sisuliselt eeldab menetleja poolt kuriteole vastava teo toimepanemise võimalikkuse möönmist, samas ei ole ilma menetlust läbi viimata seda üldjuhul võimalik kindlalt väita. Siiski on see vastuolu üksnes näiline, kuna seoses aegumisega menetluse alustamata jätmise otsuse puhul ei kuulu tuvastamisele mitte kuriteo toimepanemine kui selline, vaid kriminaalmenetluse alustamise ajendi olemasolu. Seega ei pea alustamata jätmise teates asuma seisukohale, et kuritegu on toime pandud, kuid see on aegunud, vaid üksnes põhjendama, et menetluse alustamiseks piisav alus on küll olemas, kuid § 199 lg 1 p 2 välistab menetluse alustamise.²⁸

KrMS § 199 lg 1 p 3 järgi ei alustata kriminaalmenetlust, kui amnestiaakt välistab karistuse kohaldamise. § 199 lg 1 p 4 sätestab absoluutse menetlustakistusena kahtlustatava või süüdistatava surma. KrMS § 199 lg 1 p 5 sätestab, et kriminaalmenetlust ei alustata, kui samas süüdistuses on isiku suhtes jõustunud kohtulahend või kriminaalmenetluse lõpetamise määrus

---

²⁶ E. Kergandberg, M. Sillaots, lk 251-252.

²⁷ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 469, komm 2.1.

²⁸ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 470, komm 3.2.

käesoleva seadustiku § 200 sätestatud alusel. See menetlustakistus rajaneb *ne bis in idem* printsiibil. PS § 23 lg 3 kohaselt ei tohi kedagi teist korda kohtu alla anda ega karistada teo eest, milles teda vastavalt seadusele on mõistetud lõplikult süüdi või õigeks. Mitmekordse karistamise keeld on seotud õiguskindluse põhimõttega, kaitstes isikut riigi omavoli eest. Varasem menetlus sõltumata menetlusliigist on absoluutseks menetlustakistuseks üksnes juhul, kui see on lõppenud n-ö lõpliku otsusega süüdi- või õigeksmõistmise näol. Paragrahvi 199 lg 1 p 5 näeb absoluutse menetlustakistusena lisaks kohtu lõplikule otsusele ka kriminaalmenetluse lõpetamise määrust §-s 200 sätestatud alusel.²⁹

Paragrahvi 199 lg 1 p 6-s on alates 01.09.2011. a uue menetlust välistava asjaoluna sätestatud kahtlustatava või süüdistatava parandamatu haigestumine, mistõttu ta ei ole võimeline kriminaalmenetluses osalema ega karistust kandma. Eelnõu seletuskirja järgi lahendatakse selle regulatsiooniga olukord, kus kohtus ootab menetlusjärgkorras kriminaalasju, mille puhul on ette teada (eelduslikult ekspertiisi tulemusel), et süüdistatav ei paranegi ja reaalselt ei ole võimalik menetlust jätkata. Selliste lootusetute menetluste hoidmine takistab teiste kriminaalasjade menetlemist vastavalt katkematu menetluse põhimõttele ning §-s 268¹ sätestatud reeglite mõtestatud järgimist.³⁰ Praktikas on § 199 lg 1 p 6 siiski pigem kriminaalmenetluse lõpetamise, mitte menetluse alustamata jätmise alus, kuna isiku parandamatu haigestumise saab eelkõige kindlaks teha kriminaalmenetluses määratud ekspertiisi abil. Paragrahvi 199 lg 2 sätestab lisaks, et kriminaalmenetlust ei alustata, kui kahtlustatava kinnipidamine asendatakse vastavalt käesoleva seadustiku §-le 219.³¹

Seega, kui ilmnevad eelpool toodud KrMS § 199-s toodud takistused, ei ole võimalik kriminaalmenetlust alustada või tuleb nende ilmnemisel alustatud menetlus lõpetada. Järgnevates alapeatükkides selgitabki autor lähemalt kriminaalmenetluse alustamata jätmise temaatikat.

---

²⁹ RKKK otsus nr 3-1-1-57-08, p 10.

³⁰ 599 SE (Riigikogu XI koosseis) seletuskirja p 1.1.

³¹ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 472, komm 8.

1.2.2. Kuriteoteatele vastamine ja kriminaalmenetluse alustamata jätmise teade

KrMS § 198 lg 1 sätestab, et uurimisasutus või prokuratuur on kohustatud kuriteoteate saamisest alates kümne päeva jooksul teatama kuriteoteate esitajale kriminaalmenetluse alustamata jätmisest käesoleva seadustiku § 199 lõike 1 või 2 kohaselt.

Kriminaalmenetluse alustamise otsustamise tähtaeg on reguleeritud seega vaid juhtumil, kui esitatakse kuriteoteade. Ülejäänud ajenditel kriminaalmenetluse alustamiseks seadus otsest tähtaega ei sätesta, samas tulenevalt legaliteediprintsiibist tuleb seda teha siiski võimalikult kiiresti. Kriminaalmenetluse alustamise otsusele peaks üldjuhul vahetult järgnema esimene uurimis- või muu menetlustoiming, millega formaalselt loetakse menetlus alanuks. Menetlustaktikalistel jms kaalutlustel võib menetluse alustamise otsuse ja esimese menetlustoimingu vahele jääda ka ajaline vahe.³² Nagu seadusetekstist näha võib, kohustub uurimisasutus või prokuratuur kuriteoteate esitanud isikut teavitama ainult juhul, kui kriminaalmenetlust ei alustata. Kriminaalmenetluse alustamisest kuriteoteate esitanud isikule eraldi teatama ei pea.

KrMS § 198 lg 1¹ järgi võib lõikes 1 nimetatud tähtaega pikendada kümne päeva võrra, kui kriminaalmenetluse alustamise või alustamata jätmise otsustamiseks on vaja nõuda kuriteoteate esitajalt täiendavaid andmeid. Kuriteoteate esitajat teavitatakse tähtaja pikendamisest ja pikendamise põhjustest.

Seadus ei kehtesta kuriteoteate esitanud isikule § 198 lg 1¹ alusel tähtaja pikendamisest teavitamiseks kindlat vormi ning seda võib teha ka suuliselt telefoni teel ning praktikas, vähemalt Politsei- ja Piirivalveameti Lääne prefektuuris seda niimoodi tehaksegi. Tähtaega ei saa pikendada aga juhul, kui täiendavaid andmeid soovitakse saada muult isikult või asutuselt.³³

Olles töötanud Politsei- ja Piirivalveameti Lääne prefektuuri kriminaalbüroos uurijana, on autor praktikas ka ise kokku puutunud kuriteoteadete lahendamise ning kriminaalasja alustamata jätmisest teavitamisega. Enda kogemusest rääkides on sagedaseim juhus, miks lg 1¹ alusel kuriteoteatele vastamise, ehk kriminaalasja alustamata jätmise otsustamisest teavitamise tähtaega pikendatakse, uurimisasutuses esineva paratamatu bürokraatia ning kuriteoteadete sisu

---

³² E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 461, komm 3.

³³ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 469, komm 3.

puudulikkuse koosmõju. Kuriteoteated jõuavad politsei uurijateni tihti erinevaid teid pidi. Probleemi ei tohiks tekkida juhul, kui kuriteoteadet esitada sooviv isik pöördub füüsiliselt politseimajja ning ta suunatakse kohe edasi nõ valveurija juurde, kelle tööülesanneteks ongi kaebusi (avaldusi) vastu võtta ning vajadusel ka sündmuspaikadele sõita, et seal esmaseid menetlustoiminguid läbi viia. Vestluse käigus selgitab valveurija välja kuriteo tunnuste esinemise või mitteesinemise sündmuses ning saab vajadusel kuriteoteate esitanud isiku ülekuulamisega kohe ka kriminaalmenetlust alustada. Probleem võib tekkida aga siis, kui isik saadab kuriteoteate kirja teel nt enda piirkonna konstaablile. Autoril on endal tulnud praktikas ette olukord, kus isik saatis enda kirjaliku avalduse (kuriteoteate) politseisse, kuid adresseeris selle enda piirkonna konstaablile. Piirkonna konstaablitel kehtis sel hetkel (2013. aastal) kord, et kõik kirjalikud avaldused ja kaebused lähevad esialgu juhile, ehk piirkonnavanemale. Piirkonnavanema ülesanne oli nendega tutvuda ning seejärel otsustada, kas antud info põhjal on alust alustada väärteomenetlust või esinevad avalduses hoopis kuriteotunnused ning peaks alustama kriminaalmenetlust. Teisel juhul edastab piirkonnavanem kaebuse kriminaalpolitsei piirkondlikule juhile. Antud juhul oli nii, et piirkonnavanema arvates esinesid kaebuses kuriteo tunnused ning ta edastas avalduse kriminaalpolitsei kohalikule juhile. Kuna enamus politseinike on tööga üle koormatud, siis võttis avalduse jõudmine kriminaalpolitsei kohaliku juhi kätte aega paar päeva. Kuna erinevaid avaldusi tuleb politseisse iga päev väga palju, jõudis kriminaalpolitsei kohalik juht konstaablite piirkonnavanema poolt talle edastatud konkreetse kirjaliku avalduse (kaebuse) läbi vaadata paari päeva jooksul ning seejärel otsustas ta antud kaebuse anda lahendamiseks autorile. Kaebus jõudis autori lauale reede õhtul kella 16 paiku. Selleks hetkeks, kui avaldus autori kätte jõudis, oli selle avalduse politseimajja jõudmisest möödunud 5 päeva ning kohe algas ka nädalavahetus. Kõik see tähendas aga seda, et pärast nädalavahetust, esmaspäeval oli nimetatud avaldus politsei valduses olnud juba 8 päeva. Kaebuse informatiivsuses esines aga omajagu puudujääke, mis vajasis täpsustamist ning teatavasti puhtalt avalduse pealt kriminaalasja üldjuhul nii või teisiti ei alustata ning kriminaalasja alustamiseks tuleb läbi viia ka mingisugune uurimis- või menetlustoiming. Üldjuhul kutsutakse sel puhul avalduse esitanud isik ülekuulamisele. Antud isik oli aga selleks hetkeks ära sõitnud ning ülekuulamisele sai ta tulla alles nelja päeva pärast. Kuna KrMS § 198 lg 1 sätestab, et uurimisasutus või prokuratuur on kohustatud kuriteoteate saamisest alates kümne päeva jooksul teatama kuriteoteate esitajale kriminaalmenetluse alustamata jätmisest, siis pidi autor kasutama sama paragrahvi lg 1¹ antud võimalust seda tähtaega 10 päeva võrra pikendada, kuna asjaolud vajasis täpsustamist ning kriminaalasja 10 päevaga alustada ei olnud kõiki esinenud viivitusi ning erinevaid asjaolusid arvesse võttes võimalik. Autor helistaski

seepeale kaebuse teinud isikule, et viimane ülekuulamisele kutsuda ning teavitas viimast ka asjaolust, et kriminaalasja alustamise või mittealustamise otsust ei ole olnud võimalik veel vastu võtta ning tähtaega pikendatakse 10 päeva võrra.

§ 198 lg 2 sätestab, et kuriteokaebuse esitamise korral teatab uurimisasutus või prokuratuur kriminaalasja alustamata jätmisest käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud korras ka isikule, kelle kohta kuriteokaebus on esitatud. Selle sättega on seadusandja ühest küljest püüdnud vähendada pahatahtlike kuriteokaebuste hulka, teisest küljest tagada isikule, kelle kohta kuriteokaebus on esitatud, võimalus ennast tsiviilkorras kaitsta nt võimaliku laimu eest.³⁴

Kui uurimisasutus või prokuratuur leiab, et esineb vähemalt üks KrMS § 199 lõikes 1 või 2 toodud kriminaalmenetlust välistav asjaolu, jätab ta kriminaalmenetluse alustamata ning teavitab sellest kuriteoteate esitanud isikut kirjalikult, saates viimasele kriminaalasja mittealustamise teatise. Vastav teavitus tuleb, nagu ka eespool sai välja toodud, saata 10 päeva jooksul kuriteoteate saamisest ning teatud juhtudel võib seda tähtaega ka 10 päeva võrra pikendada. Kriminaalasja mittealustamise teatise vorm on uurimisasutustel endal välja töötatud ning seadus teatele mingeid kindlaid vorminõudeid ei ole kehtestanud. Reeglina sisaldab mittealustamise teatis endas saatja ja saaja andmeid, saatmise kuupäeva ning teavitust kriminaalmenetluse alustamata jätmise kohta ning samuti viimase põhjendusi. Teate põhjendamine tagab selle sisulise kontrollitavuse, mistõttu ei ole lubatav vaid konstateering, et kriminaalmenetlust ei alustata või puudub süüteo koosseis.³⁵ Märkimist vajab ka see, et juhul, kui uurimisasutus otsustab kriminaalmenetluse alustamata jätta, võib ta seda iseseisvalt teha ning erinevalt kriminaalmenetluse lõpetamise otsusest, ei pea alustamata jätmisest prokuratuuri teavitama ning samuti ei pea prokurör alustamata jätmise otsust oma allkirjaga kinnitama.

Eraldi rõhutamist vajab asjaolu, et seaduse järgi peab kriminaalasja alustamata jätmisest teavitama ainult kuriteoteate esitanud isikut (kui on esitatud kuriteokaebus, siis ka isikut, kelle kohta kaebus on esitatud). Seadus ei nõua, et kriminaalasja alustamata jätmisest teavitataks ka kannatanut. See on tähelepanuväärne sellepärast, et teatavasti võib kuriteoteate esitada ka muu isik, kui kannatanu. Praktikas selliseid juhtumeid, kus kriminaalasi jäetakse alustamata niimoodi, et uurimisasutus või prokuratuur kriminaalasja alustamise või alustamata jätmise otsustamisel kannatanu endaga üldse ei kontakteeru, ei tohiks väga palju esineda, kuna

---

³⁴ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 469, komm 4.

³⁵ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 468, komm 2.

kriminaalasja alustamise või alustamata jätmiseks vajalike asjaolude välja selgitamiseks peaks kannatanuga suhtlemine ja temalt juhtunu kohta informatsiooni küsimine olema vältimatu. Erandiks on siinkohal aga muidugi sellised kuriteod, kus ei eksisteerigi nõ füüsilist kannatanut, kelle käest lisainformatsiooni toimunu kohta saaks küsida. Ilma kannatanuta kuritegude temaatikat käsitleb autor käesoleva töö kolmandas peatükis.

1.3. Kriminaalmenetluse lõpetamine

1.3.1. Prokuröri diskretsiooniõigus

Teatavasti on uurimisasutustel menetluses väga suur osa kriminaalasju, mis kohtuvaidlusteni mitte kunagi ei jõua ning mis saavad oma lahendi juba kohtueelse menetluse käigus. Tavapäraselt on selliseks lahendiks kriminaalmenetluse lõpetamine, mille otsustamisel on diskretsiooniõigus antud prokuröridele. Praktikas vormistavad Eestis küll uurimisasutused enamjaolt kriminaalmenetluse lõpetamise otsused ise, kuid selleks, et kriminaalmenetluse lõpetamine oleks õiguspärane, peab prokurör tehtud otsuse ja arvesse võetud asjaoludega tutvuma ning seejärel lõpetamise otsuse ka oma allkirjaga kinnitama. Selline prokuröridele antud diskretsiooniõigus on õiglase kohtumõistmise seisukohast väga oluline, kuna see on nõ sõelaks, mis paneb paika, millised kriminaalasjad jõuavad kohtuvaidlusteni ja millised mitte. Õiglase kohtumõistmise eesmärk ei ole ainult süüdistatavatele kaitse tagamine, vaid see tähendab ka üldise avaliku korra ning kannatanu huvide arvestamist.³⁶

Ameerika Ühendriikides peavad prokurörid enne diskretsiooniotsust, kas jätkata süüdistusega või mitte, arvesse võtma kolme asjaolu. Nad peavad arvestama nii õiguslike ja halduslike asjaoludega, kui ka sellega, et saabuks õiglane lõpptulemus. Täpsemalt tähendab see seda, et prokurör võib otsustada süüdistust mitte esitada, kui ta tunneb, et tal ei ole piisavalt tõendeid süü tõendamiseks, ta soovib olemasolevat vähest ressursi kokku hoida või ta jõuab järeldusele, et eeldatav süüalune pole teos piisavalt süüdi. Ameerika Ühendriikides on jõutud üldisele arusaamale, et prokurörid on parimal positsioonil olevad ametnikud, kes sellist diskretsiooniõigust rakendada suudavad. Selle kasuks räägib esiteks see, et prokurörid teavad kõige paremini olemasolevate tõendite hulka, mis süüdistuse jaoks on kogutud. Teine argument

---

³⁶ Norman Doe, Noel Dias. Prosecutorial Discretion and Pre-Trial Process: A Comparison of Standards in International Law and Canon Law. Sri Lanka Journal of International Law 16 Sri Lanka J. Int'l L. 2004, lk 235. Arvutivõrgus: <http://heinonline.org.ezproxy.utlib.ee/HOL/Page?handle=hein.journals/sljnl16&id=239> (23.04.2015. a).

on see, et prokurörid tunnevad kõige paremini seatud strateegilisi prioriteete ning samuti menetlemiseks olemasolevaid ressursse.³⁷ Prokuröridele on seepärast antud ka peaaegu, et täielik õigus süüdistusotsuseid teha ainult enda siseveendumusele tuginedes.³⁸ Seniks kuni on tõenäosus olemas, et kahtlustatav on süüteo toime pannud, on süüdistamine või kriminaalmenetluse lõpetamine üksnes prokuröri otsustada.³⁹ Kui prokurörid lähtudes oma õiglasest siseveendumusest esitavad süüdistuse või otsustavad süüdistust mitte esitada ja menetluse lõpetada, siis nende tegevuse peale põhimõtteliselt mitte keegi järelevalvet ei teosta ega nende otsustele hinnangut ei anna. Sellise süsteemi kaitseks on tavaliselt ainult põhjendus, et prokurörid on kõige õigemal ametikohal olevad isikud, kes suudavad õiglaselt sellist diskretsiooniõigust rakendada. Seda teemat ei ole aga kunagi Ameerika Ühendriikides kriitilisema pilguga analüüsitud. Ometi on välja toodud mitu põhjust, miks prokurörid ei ole kõige sobivamad isikud sellist diskretsiooniõigust rakendama. Ühe põhjusena on välja toodud see, et prokurörid ei suuda piisavalt erinevaid kriminaalasju identifitseerida ning lahterdavad nad selle asemel nõ õiguslikesse kastidesse. Teise põhjusena on öeldud, et prokurörid tõstavad esikohale üldised institutsioonilised probleemid ning konkreetsetes kriminaalasjades ei mõelda alati selle peale, mis oleks ainuüksi selles asjas õiglane tulem. Niisiis on osad inimesed Ameerikas ka sellisel seisukohal, et kriminaalasjades, kus tervest mõistusest lähtuval diskretsiooniotsusel on väga suur osatähtsus, ei ole prokurörid piisavalt pädevad adekvaatselt kaaluma, mis on õiglane ja mis mitte.⁴⁰

Olgugi, et Saksamaal on prokuratuuril riigi täitevvõimu esindamisel peaaegu, et monopoli seisund, on ajalooliselt Saksamaa prokuröride diskretsiooniõigus olnud Ameerika Ühendriikide kolleegidega võrreldes alati rohkem piiratud. Prokuröride laialdast diskretsiooniõigust on Saksamaal püütud piirata legaliteediprintsiibiga, mis kohustab prokuröre alustama kriminaalmenetlust, kui asjaoludest nähtub, et süütegu võib olla toime pandud. Praktikas omavad prokurörid aga väga olulist diskretsiooniõigust just vähemtähtsate süütegude menetlemisel. Selliste kriminaalasjade hulgas on aga väga palju ka nn valgekraede kuritegevust. Vastupidiselt oma Ameerika kolleegidele kasutavad Saksamaa prokurörid tihti enda

---

³⁷ Josh Bowers. Legal Guilt, Normative Innocence, and the Equitable Decision Not to Prosecute. Columbia Law Review, Vol. 110. 2010, lk 1656-1657. Arvutivõrgus:

<http://heinonline.org.ezproxy.utlib.ee/HOL/Page?handle=hein.journals/clr110&id=1699> (23.04.2015. a).

³⁸ J. Bowers, lk 1655.

³⁹ Fortieth Annual Review of Criminal Procedure. Preliminary Proceedings. Prosecutorial Discretion. The Georgetown Law Journal. 2011, lk 227-228. Arvutivõrgus:

<http://heinonline.org.ezproxy.utlib.ee/HOL/Page?handle=hein.journals/anrcpr40&id=275> (23.04.2015. a).

⁴⁰ J. Bowers, lk 1655.

diskretsiooniõigust selleks, et lõpetada või edasi lükata kriminaalasju, milles riigi huvi süüdistuse esitamise suhtes on väike või süüaluse süüvõime on piiratud. Tagamaks prokuröride poolt objektiivse kriminaalmenetluse läbiviimist, sätestab Saksamaa kriminaalmenetluse seadustik, et kohustus on uurida välja nii kahtlusalust süüstavad kui ka õigustavad faktid. Vaatamata sellele, et prokuröridel on teatud tingimustel tõendite vähesuse korral diskretsiooniõigus kriminaalasi lõpetada, sätestab Saksamaa kriminaalmenetluse seadustik, et kannatanul on õigus selline otsus omakorda vaidlustada.⁴¹ Täpsemalt tähendab see vaidlustamine seda, et juhul kui prokurör on kriminaalmenetluse lõpetanud, on kannatanul õigus selle otsuse peale kaevata kohtusse ning seeläbi sundida prokuröri ikkagi süüdistust esitama.⁴² Saksa kriminaalmenetluse seadustik annab kodanikele sellise õiguse eesmärgiga tagada parem haldusalane ja õiguslik järelevalve prokuröri sellistele otsustele, kus ta otsustab süüdistust mitte esitada. Selline abivahend on tähtsaks kontrollimehhanismiks ja nõ hirmutusvahendiks prokuröridele, et nad neile usaldatud küllaltki laia diskretsiooniõigust ei kuritarvitaks.⁴³ Samasugune kontrollifunktsiooni omav mehhanism on süüdistuskohustusmenetluse näol kasutusel ka Eesti kriminaalmenetlusõiguses.

Eestis on prokuröridele antud Saksamaaga küllaltki sarnane diskretsiooniõigus. Võimalusi, millistel juhtudel on prokuröril õigus kriminaalmenetlus lõpetada, on mitmeid ning autor toobki järgnevates alapeatükkides välja erinevad Eesti Kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud kriminaalmenetluse lõpetamise viisid.

1.3.2. Kriminaalmenetluse lõpetamine kriminaalmenetlust välistava asjaolu ilmnemisel

Kriminaalmenetluse seadustiku paragrahvis 200 sätestatu kohaselt lõpetatakse kohtueelse menetluse staadiumis kriminaalmenetlus kas prokuratuuri luba sisaldava uurimisasutuse määruse või prokuratuuri enese määruse alusel siis, kui alustatud kriminaalmenetluse ajal

---

⁴¹ Shawn Marie Boyne. Procedural Economy in Pre-Trial Procedure: Developments in Germany and the United States. Southern California Interdisciplinary Law Journal. 2014-2015, lk 336-337. Arvutivõrgus: <http://heinonline.org.ezproxy.utlib.ee/HOL/Page?handle=hein.journals/scid24&id=356> (23.04.2015. a).

⁴² R. Teske, H.-J. Albrecht. Prosecution and Sentencing Patterns in the Federal Republic of Germany. International Criminal Justice Review. 1992, lk 84-85. Arvutivõrgus: <http://heinonline.org.ezproxy.utlib.ee/HOL/Page?handle=hein.journals/intcrm2&id=92> (23.04.2015. a).

⁴³ John H. Langbein. Controlling Prosecutorial Discretion in Germany. University of Chicago Law Review. 1973-1974, lk 463. Arvutivõrgus: <http://heinonline.org.ezproxy.utlib.ee/HOL/Page?handle=hein.journals/uclr41&id=473> (23.04.2015. a).

ilmnevad §-s 199 loetletud kriminaalmenetlust välistavad asjaolud.⁴⁴ Kui üldjuhul §-s 199 nimetatud kriminaalmenetlust välistavate asjaolude aluseks olevaid faktilisi asjaolusid tuleb hinnata sarnaselt nii menetluse alustamise kui ka menetluse lõpetamise otsustamisel, siis § 199 lg 1 p-s 1 nimetatud aluse hindamisel tuleb arvestada ka menetluse faasi. Nagu ka kriminaalmenetluse alustamise peatükis sai välja toodud, tuleb menetluse alustamisel tõlgendada iga kuriteokahtlus kriminaalmenetluse alustamise kasuks (*in dubio pro duriore* printsiip), siis juba alustatud menetluse lõpetamisel tuleb lähtuda *in dubio pro reo* (kahtluse korral süüdistatava kasuks) printsiibist. Seega kui kriminaalmenetluse käigus ei leia kuriteokahtlus piisavalt kinnitust, et süüdistust esitada, tuleb menetlus lõpetada § 200 ja § 199 lg 1 p 1 alusel.⁴⁵ Selline diskretsiooniõigus kriminaalmenetlus kohtueelse menetluse staadiumis lõpetada on Eesti Kriminaalmenetluse seadustiku järgi antud üksnes prokurörile. Lisaks tuleb märkida, et kriminaalmenetluse lõpetamise otsuse peale saab kannatanu esitada kaebuse süüdistuskohustusmenetluse raames. Nimetatud kaebeõigusest kirjutab autor täpsemalt töö teises peatükis.

1.3.3. Kriminaalmenetluse lõpetamine kuriteo toimepannud isiku tuvastamatuse tõttu

KrMS § 200¹ sätestab, et juhul kui kohtueelses menetluses ei ole kindlaks tehtud isikut, kes on kuriteo toime pannud, ning ei ole võimalik koguda lisatõendeid, lõpetatakse menetlus uurimisasutuse määruse alusel ja prokuratuuri loal või prokuratuuri määrusega. Menetluse võib mõne kahtlustatava või kuriteo suhtes lõpetada ka osaliselt. Paragrahvi 200¹ eesmärgiks on võimalus lõpetada kriminaalmenetlus juhul, kui kuritegu on küll toime pandud, kuid menetlejad ei suuda koguda piisavalt tõendeid kellegi süüdistamiseks. On selge, et selliste nn pimedate kriminaalasjade puhul aktiivne kohtueelne menetlus mingil hetkel vaibub. KrMS esialgse redaktsiooni alusel seda otsust mingil viisil vormistada ei tulnud, sellest ei tulnud teatada ka prokuratuurile ning kriminaalasi lihtsalt oleks seisnud uurimisasutuses kuni kuriteo aegumiseni. Kuna selline regulatsioon ei tundunud otstarbekas, loodi seadustiku rakendusseadusega süsteem, kus n-ö lootusetult pimedate mitteprioriteetsete kriminaalasjade puhul menetlus suhteliselt kiiresti lõpetatakse prokuröri määrusega või tema loal. Selline süsteem võimaldab võrreldes esialgsega tagada ka paremini kannatanu õigusi, sest eeluurimise lõpetamisest tuleb talle KrMS § 206 lg 2 p 3 kohaselt teatada ja kannatanu võib esitada sellise otsuse peale kaebuse

⁴⁴ E. Kergandberg, M. Sillaots, lk 254.

⁴⁵ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 474, komm 2.

süüdistuskohustusmenetluse korras.⁴⁶ Nagu ka KrMS § 200 järgi kriminaalmenetluse lõpetamisel, on diskretsiooniõigus kriminaalmenetluse lõpetamise otsustamiseks antud ainult prokurörile.

1.3.4. Kriminaalmenetluse lõpetamine oportuuniteedipõhimõtte alusel

Kriminaalmenetluse alustamine KrMS § 6 kohaselt ei pea endaga obligatoorselt kaasa tooma süüdimõistva kohtuotsuse taotlemist prokuratuuri poolt. Nimelt näeb kriminaalmenetluse seadustik ette võimaluse lõpetada alustatud kriminaalmenetlust kohtueelse menetluse staadiumis ka juhul, kui kuriteo toimepannud isik on kindlaks tehtud. Aluse selleks annavad KrMS §-des 201-205² sätestatud võimalused kriminaalmenetluse lõpetamiseks oportuuniteedi ehk otstarbekuse kaalutlustel. Nimetatud sätete kohaldamise eelduseks on eelnenud kriminaalmenetluse käigus KarS § 2 lg-s 2 sätestatud teo karistatavuse üldiste eelduste (süüteo koosseis, õigusvastasus ja süü) tuvastamine kahtlustatava või süüdistatava käitumises. Üksnes süüteo tunnustega teo toimepanemine õigustab õigusriiklikult teatud juhtudel olemuslikult sanktsioneerivate kohustuste panemist kahtlustatavale või süüdistatavale (nt KrMS § 201 alusel) teda kohtulikult süüdi tunnistamata. Seega sisaldab kehtiv kriminaalmenetlusõigus KrMS §-de 201-205 näol kriminaalmenetluse lõpetamisele suunatud oportuuniteedipõhimõtet, mille kohaldamiseks tuleb pädevatel ametivõimudel eelnevalt täita kriminaalmenetluse alustamise kohustust. Teisisõnu tuleb uurimisasutusel ja prokuratuuril kuriteole viitava teabe saamisel ja KrMS §-s 199 sätestatud kriminaalmenetlust välistavate asjaolude puudumisel igal juhul kriminaalmenetlust alustada, sõltumata sellest, kas konkreetses kriminaalasjas soovitakse kohtult taotleda isiku suhtes süüdimõistva kohtuotsuse tegemist või mitte. Oportuuniteedipõhimõtet on võimalik aga rakendada vaid kriminaalasjades, milles kriminaalmenetlus on juba alustatud.⁴⁷

Kuna antud töös keskendub autor KarS-i 17. peatüki 2. jaos (aususe kohustuse rikkumine) toodud kuriteo koosseisudel ning nende paragrahvide järgi alustatud kriminaalmenetluste lõpetamise või alustamata jätmise vaidlustamisele süüdistuskohustusmenetluse raames, kirjutab autor järgnevates alapeatükkides lühidalt sellest, miks nende paragrahvide mistahes oportuuniteedipõhimõttele tugineva paragrahvi järgi (KrMS 201-205²) kriminaalmenetluse lõpetamine käesolevas töös pikemat käsitlemist ei leia.

⁴⁶ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 474, komm 1.

⁴⁷ RKKK otsus 3-1-1-19-10, p 8.3

1.3.4.1. Kriminaalmenetluse lõpetamine avaliku menetlushuvi puudumise korral ja kui süü ei ole suur

KrMS § 202 lg 1 sätestab, et kui kriminaalmenetluse ese on teise astme kuritegu ja selles kahtlustatava või süüdistatava isiku süü ei ole suur ning ta on heastanud või asunud heastama kuriteoga tekitatud kahju ja tasunud kriminaalmenetluse kulud või võtnud endale kohustuse tasuda kulud ning kui kriminaalmenetluse jätkamiseks puudub avalik menetlushuvi, võib prokuratuur kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul taotleda, et kohus kriminaalmenetluse lõpetaks.

§ 202 lõike 4 järgi lahendab kohtunik prokuratuuri taotluse ainuisikuliselt määrusega. Sama paragrahvi lõige 7 sätestab, et kui kriminaalmenetluse esemeks on teise astme kuritegu, mille eest karistusseadustiku eriosa ei näe karistusena ette vangistuse alammäära või näeb karistusena ette ainult rahalise karistuse, võib käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatud alustel kriminaalmenetluse lõpetada ja kohustused määrata prokuratuur.

Seega, kui on täidetud § 202 lõikes 7 toodud eeldused, on prokuröril täielik diskretsiooniõigus kriminaalmenetlus ise lõpetada. Kui kriminaalmenetluse lõpetab § 202 lõike 7 alusel prokuratuur, tekib kannatanul ka õigus lõpetamise määruse peale esitada kaebus süüdistuskohustusmenetluse korras.

Nagu § 202 lg-st 1 saab välja lugeda, on kriminaalmenetluse lõpetamisel antud paragrahvi järgi kaks tingimust. Üheks tingimuseks on see, et kuriteo toimepanija süü ei ole suur ning teiseks see, et puudub avalik menetlushuvi. Riigi peaprokurör on enda 12.04.2007. a välja antud ning 01.07.2014. a jõustunud muudatustega juhises märkinud, et süü suuruse hindamisel võetakse aluseks KarS-is toodud põhimõtted. Arvestatakse isiku panust kuriteo toimepanemisel, tahtluse või ettevaatamatuse astet, tekitatud kahju liiki ja suurust, isiku vanust ja arusaamisvõimet ning seaduseandja poolt sätestatud karistust, st väiksemad sanktsioonimäärad viitavad väiksemale süüle. Süü ei ole suur nende kuritegude puhul, kus, arvestades süü suurust mõjutavaid asjaolusid, on süüd kergendavad asjaolud ülekaalus.⁴⁸ Avalikku menetlushuvi hakatakse § 202

---

⁴⁸ Riigi peaprokuröri juhised KrMS § 202-203¹ kohaldamise kohta, Tallinn: 12. aprill 2007 nr RP-1-4/07/3, muudetud 27.06.2014 nr RP-1-2/14/1 (jõust. 01.07.2014) juhise, p 1. Arvutivõrgus: https://www.prokuratuur.rik.ee/sites/www.prokuratuur.ee/files/elfinder/article_files/Riigi%20peaprokur%C3%B6ri%20juhised%20KrMS%20%20202-203%27%20kohaldamise%20kohta%20seisuga%2001%2007%202014.pdf (23.04.2015. a).

kohaldamisel hindama siis, kui on selge, et konkreetse kuriteo puhul ei ole tegemist suure süüga.⁴⁹

Isegi kui leida, et kuriteo toimepanija süü ei ole suur, siis antud töös kesksete paragrahvide puhul tekib kindlasti probleem avaliku menetlushuvi puudumisega. Nimelt on Riigi peaprokurör enda 12.04.2007. a (viimati muudetud 01.07.2014. a jõustunud juhisega) juhise „Riigi peaprokuröri juhis KrMS § 202-203¹ kohaldamise kohta“ punktides 55 ja 56 märkinud järgmist:

55. Ametialaste kuritegude (sh väljaspool KarS 17. peatükki asuvad ametialased kuriteod) puhul on avalik menetlushuvi olemas, kui:

- a) kuriteo on toime pannud isik, kelle vastu peab avalikkusel olema eriline usaldus, sh rahva poolt valitavad ja viimaste poolt nimetatavad ametiisikud, süütegude menetlemiseks või riiklikuks järelevalveks õigustatud ametiisikud või
- b) isik sai kuriteo tulemusena varalist kasu või
- c) kuritegu on seotud KarS § 288 lg 3 nimetatud välisriigi ametiisikuga.

56. KarS § 294 puhul on avalik menetlushuvi olemas.

Kuna antud töös keskendutakse KarS 17. peatüki 2. jaos toodud paragrahvidele (§ 294, 296, 298, 300 ja 300¹), siis Riigi peaprokuröri juhises toodud punktide 55 ja 56 järgi ei ole võimalik kriminaalmenetlust KrMS § 202 järgi üheski neis paragrahvides lõpetada, kuna nende paragrahvide järgi alustatud kriminaalasjade menetlemisel on avalik huvi alati olemas.

1.3.4.2. Kriminaalmenetluse lõpetamine karistuse ebaotstarbekuse tõttu

KrMS § 203 lg 1 sätestab, et kui kriminaalmenetluse ese on teise astme kuritegu, võib prokuratuur kahtlustatava või süüdistatava ja kannatanu nõusolekul taotleda, et kohus kriminaalmenetluse lõpetaks, kui:

- 1) selle kuriteo eest mõistetak karistus oleks tühine, võrreldes kahtlustatavale või süüdistatavale mõne teise kuriteo toimepanemise eest mõistetud või eeldatavalt mõistetava karistusega;

---

⁴⁹ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 481, komm 8.1.

2) selle kuriteo eest karistuse mõistmist ei ole oodata mõistliku aja jooksul ning kui kahtlustatavale või süüdistatavale muu kuriteo toimepanemise eest mõistetud või eeldatavalt mõistetav karistus on piisav karistuse eesmärkide saavutamiseks ja avaliku menetlushuvi rahuldamiseks.

Sama paragrahvi lõike 6 esimene lause sätestab, et kui kriminaalmenetluse esemeks on teise astme kuritegu, mille eest karistusseadustiku eriosa ei näe karistusena ette vangistuse alammäära või näeb karistusena ette ainult rahalise karistuse, võib käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud alustel kriminaalmenetluse lõpetada prokuratuur.

Nimetatud paragrahvi järgi kriminaalmenetluse lõpetamine töös kesksel kohal olevates kuriteokoosseisudes (KarS § 294, 296, 298, 300 ja 300¹) on küll võimalik, kuid see on võimalik enamjaolt kohtu poolt. Ainsateks eranditeks, millisel juhul saab prokuratuur ise kriminaalmenetluse toodud paragrahvides lõpetada on need, kui teo on toime pannud juriidiline isik (§ 294 lg 3, § 296 lg 2, § 298 lg 3 ja § 300 lg 3), sest selle eest on ette nähtud ainult rahaline karistus ning seega ka KrMS § 203 lg 6 tingimused täidetud.

Muudel juhtudel peab kriminaalmenetluse lõpetamiseks KrMS § 203 lg 1 p 1 või 2 alusel prokuratuur kahtlustatava või süüdistatava ja kannatanu nõusolekul kohtult kriminaalmenetluse lõpetamist taotlema. Kuna käesolev töö keskendub süüdistuskohustusmenetluse raames tehtavatele kaebustele, siis KrMS § 203 lg 1 p 1 ja 2 alusel töös kesksel kohal olevate paragrahvide kriminaalmenetluse lõpetamiste peale süüdistuskohustusmenetluse raames kaevata ei saa, kuna lõpetamise otsust on vaja kohtult taotleda ning prokuratuur seda (v.a juhud, kui teo on toime pannud juriidiline isik) ise teha ei saa.

1.3.4.3. Muud oportuuniteedipõhimõttele tuginevad kriminaalmenetluse lõpetamise viisid

KrMS-is sisalduvad lisaks eelnevalt kirjeldatud §-dele 202 ja 203 ka järgnevad oportuuniteedipõhimõttele tuginevad kriminaalmenetluse lõpetamise paragrahvid:

§ 203¹: Kriminaalmenetluse lõpetamine leppimise tõttu,

§ 204: Kriminaalmenetluse lõpetamine välisriigi kodaniku toimepandud kuriteos või välisriigis toimepandud kuriteos,

§ 205: Kriminaalmenetluse lõpetamine seoses isikult tõendamiseseme asjaolude väljaselgitamisel saadud abiga,

§ 205¹: Kriminaalmenetluse lõpetamine konkurentsialase kuriteo korral,

§ 205²: Kriminaalmenetluse lõpetamine seoses menetluse mõistliku aja möödumisega.

Nimetatud paragrahvidel autor pikemalt ei peatu, kuna praktikas on viimased harvemini esinevad kriminaalmenetluse lõpetamise viisid kui KrMS § 202 ja 203 ning kuna magistritööle on ette antud ka mahupiirang, ei hakka autor töö mahu piirides hoidmise huvides neid pikemalt, kui paari lausega, käsitlema.

KrMS § 203¹ kohta lühidalt öeldes, ei ole reaalne, et KarS-i 17. peatüki 2. jaos toodud aususe kohustuse rikkumise paragrahvide järgi alustatud kriminaalasja saaks lõpetada leppimise tõttu. Kes oleksid sellisel juhul need pooled, kes omavahel lepiksid, kui kriminaalasjas puudub isegi füüsiline kannatanu ning kannatanuks võib lugeda kaudselt kogu ühiskonda?

Samuti ei ole KrMS § 205¹ kohaldatav käesolevas töös kesksel kohal olevate aususe kohustuse rikkumise paragrahvide alusel alustatud kriminaalmenetluse lõpetamisel, kuna nimetatud paragrahv reguleerib konkurentsialaste süütegude lõpetamist, mida nimetatud paragrahvid ei ole.

KrMS § 204 ja 205 järgi oleks kriminaalasjade lõpetamine aususe kohustuse rikkumise paragrahvide järgi alustatud kriminaalmenetlustes küll teoorias võimalik, kuid kuna praktikas esineb nende kahe paragrahvi kohaldamist äärmiselt vähe, ei hakka autor nendel pikemalt peatuma.

Praktikas leiab eelmisest kahest kindlasti rohkem kasutust § 205², kuid põhjus miks antud paragrahv töös pikemat kajastamist ei leia, on asjaolu, et seda paragrahvi saab kohaldada ainult Riigiprokuratuur. Sellega on juba piisavalt hästi tagatud see, et kriminaalasja lõpetamise võimalust ei kuritarvitataks ning menetluse venimise põhjused jõuaksid õigeaegselt teenistuslikku järelevalvet läbiviivate ametnikeni.⁵⁰

---

⁵⁰ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 504, komm 3.4.

1.3.5. Kriminaalmenetluse lõpetamise määrus

Kriminaalmenetluse lõpetamise määruse vormistamist ja edastamist puudutatud isikutele reguleerib KrMS § 206. Käesolev paragrahv kehtib kõikidele §-de 200-205² alusel tehtud kriminaalmenetluse lõpetamise määrustele. Vastavalt KrMS § 145 lg 1 p 1-le on määrus menetleja kirjalikult vormistatud ja põhistatud menetlusotsustus.

Kriminaalmenetluse lõpetamise määruses peavad § 206 lg 1 järgi olema märgitud:

- 1) kriminaalmenetluse lõpetamise alus käesoleva seadustiku §-de 200–205² järgi;
- 2) kohaldatud tõkendi või muu kriminaalmenetluse tagamise vahendi tühistamine;
- 3) asitõendite või äravõetud või konfiskeerimisele kuuluvate objektidega toimimise viis;
- 3¹) kriminaalmenetluse lõpetamisel käesoleva seadustiku § 200 alusel kriminaalasjas kogutud andmete kustutamine riiklikust sõrmejälgede registrist ja riiklikust DNA-registrist;
- 4) vahistuse kestus;
- 5) kriminaalmenetluse kulude hüvitamise otsustus;
- 6) kriminaalmenetluse lõpetamise määruse edasikaebamise kord.

§ 206 lg 1 p 6 sätestatu kohaselt peab olema määruses märgitud ka kriminaalmenetluse lõpetamise edasikaebamise kord. Siinkohal tuleb märkida, et edasikaebamise korra all on siin mõeldud kaebeõigust süüdistuskohustusmenetluse (KrMS § 207 ja 208) raames. Ainult § 203¹ alusel tehtud kriminaalmenetluse lõpetamise peale saab kaevata seaduse järgi uurimiskaebemenetluse ja mitte süüdistuskohustusmenetluse korras.

KrMS § 145 lg 3 p 1 sätestab, et põhistatud määruse põhiosas esitatakse määruse põhjendus. Alates 01.09.2011 võib vastavalt § 206 lõikele 1¹ koostada lihtsustatud kriminaalmenetluse lõpetamise määruse, milles jäetakse põhjendus esitamata. Vastava muudatuse eesmärk oli suurendada menetluse ökonoomsust. Põhistamata määrust eristab põhistatud määrusest põhjenduse puudumine. Tegemist on sisuliselt kohtu resolutiivotsuse analoogiaga. Lihtsustatud määruses märgitakse kannatanu õigus esitada kümne päeva jooksul alates määruse saamisest menetlejale taotlus põhistatud määruse saamiseks. Viieteistkümne päeva jooksul taotluse saamisest koostab menetleja põhistatud määruse. Prokuröri formaalset nõusolekut uurimisasutuse poolt koostatud põhistustele vaja ei ole.⁵¹

---

⁵¹ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 506, komm 4.3.

KrMS § 206 lg 2 loetleb isikud, kellele tuleb kriminaalmenetluse lõpetamisel kriminaalmenetluse lõpetamise määrusest saata koopia. Nendeks on kuriteoteate esitanud isik, kahtlustatav või süüdistatav ja tema kaitsja, kannatanu või tema esindaja ning tsiviilkostja või tema esindaja. Selles loetelus tekitab küsimusi määruse saatmine kuriteoteate edastanud isikule, sest juhul kui viimane ei ole kannatanu, puuduvad tal sisuliselt subjektiivsed õigused kriminaalmenetluses, mida lõpetamise määrus saaks riivata. Positiivsest küljest võib seda kui avalikkuse kontrolli ühte osa kriminaalmenetluse üle, samas võib see kaasa tuua aga teiste isikute õiguste põhjendamatu riive, nt kui määruses käsitletakse kannatanu delikaatseid isikuandmeid.⁵² Siinkohal tuleks aga rõhutada asjaolu, et juhul, kui kriminaalasi lõpetatakse lihtsustatud määrusega, ei ole kellelgi muul, kui kannatanul, õigust põhistatud määrust taotleda. Sellisel juhul saab kuriteoteate esitanud isik teada vaid kriminaalmenetluse lõpetamise faktist kui sellisest ning midagi rohkemat ta sisuliselt ette võtta ei saagi. Lisaks kaebeõiguse puudumisele ei saa kuriteoteate esitanud isik isegi teada nendest asjaoludest, mille tõttu kriminaalmenetlus otsustati lõpetada. Sellise olukorra tekkimine põhjustab autori arvates aga probleeme kuritegude puhul, mis on alustatud kolmanda isiku kuriteoteate põhjal, kuid millel puudub füüsiline kannatanu. Sellisteks kuriteokoosseisudeks on näiteks käesolevas töös kesksel kohal olevad KarS 17. peatüki 2. jaos toodud paragrahvid (§ 294, 296, 298, 300 ja 300¹).

KrMS § 206 lg 3 järgi on kannatanul õigus tutvuda kriminaaltoimikuga kriminaalmenetluse lõpetamise määruse koopia saamisest alates kümne päeva jooksul. Toimikuga tutvumise õigus on KrMS-i järgi antud ainult kannatanule ning seega näeb autor siin kuriteoteate esitanud isiku suhtes samasugust probleemi nagu põhistatud määruse taotlemise puhul.

---

⁵² E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 507, komm 5.2.

2. Kaebeõigus

2.1. Kannatanu kaebeõigus Eesti kriminaalmenetluses

Eesti kriminaalmenetluses on kannatanule tema huvide kaitsmiseks tagatud erinevaid õigusi. Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 15 esimene lause sätestab, et igaühel on õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Kaevatav rikkumine võib seisneda nii avaliku võimu tegevuses, kui ka tegevusetuses.⁵³ Kannatanu õigused Eesti kriminaalmenetluses sätestab KrMS § 38. Lisaks muudele nimetatud paragrahvis loetletud kannatanu õigustele (esitada tõendeid, taotlusi, tsiviilhagi jms) on § 38 lg 1 p 1 järgi kannatanul õigus vaidlustada kriminaalmenetluse alustamata jätmine või lõpetamine KrMS § 207 ja 208 sätestatud korras.

Nimetatud paragrahvid järgivad ka Euroopa Nõukogu soovitus 85(11) punkti 7, mis sätestab, et kannatanul peaks olema võimalus menetluse mittealustamist vaidlustada või võimalus alata ise erasüüdistusmenetlus.⁵⁴ Eesti kriminaalmenetlusõiguses küll erasüüdistuse instituit puudub, kuid tagatud on teine alternatiiv, ehk kannatanu õigus menetluse alustamata jätmist vaidlustada. Euroopa Nõukogu on oma soovituses (2000)19⁵⁵ osutanud ka vajadusele vaidlustada prokuratuuri otsust süüdistuse esitamata jätmisel. Selle õiguse tagavad kannatanule Eesti kriminaalmenetluses samuti §-id 207 ja 208, mille alusel on võimalik prokuratuuri või uurimisasutuse poolt kriminaalmenetluse lõpetamist vaidlustada Riigiprokuratuuris ja hiljem ka kohtus.

Kehtivas kriminaalmenetlusõiguses on omaks võetud põhimõte, mille kohaselt ei ole kannatanul õigust nõuda riigilt tema õigusi kahjustanud isiku kriminaalkorras süüditunnistamist ja karistamist.⁵⁶ Selline tõdemus tuleneb asjaolust, et kriminaalmenetlust alustatakse ja toimetatakse riigi nimel ning üksnes riigil on karistusvõimu monopol (KrMS § 5). Teisalt kehtib kriminaalmenetluses legaliteedipõhimõte, mis väljendub uurimisasutuse ja prokuratuuri

---

⁵³ Ü. Madise, B. Aaviksoo, H. Kalmo, L. Mälksoo, R. Narits, P. Pruks, P. Vinkel. Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012, lk 207.

⁵⁴ Recommendation No. R (85) 11 on the position of the victim in the framework of criminal law and procedure, adopted by the Committee of Ministers on 28 June 1985, lk 7. Arvutivõrgus: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=605227&SecMode=1&DocId=686736&Usage=2> (23.04.2015. a).

⁵⁵ Recommendation Rec(2000)19 of the Committee of Ministers to member states on the role of public prosecution in the criminal justice system, lk 34. Arvutivõrgus: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2719990&SecMode=1&DocId=366374&Usage=2> (23.04.2015. a).

⁵⁶ RKKK 3-1-1-18-06, p 7.

kohustuses toimetada kuriteo asjaolude ilmnemisel kriminaalmenetlust, kui puuduvad KrMS §-s 199 loetletud kriminaalmenetlust välistavad asjaolud või kui puudub alus lõpetada kriminaalmenetlust otstarbekuse kaalutlusel. Ühe kohtuliku kontrolli mehhanismina legaliteedipõhimõtte järgimise üle ongi seadusandja näinud ette kannatanu õiguse vaidlustada kriminaalmenetluse alustamata jätmist või lõpetamist KrMS §-des 207 ja 208 sätestatud korras.⁵⁷

Kuna käesolev töö keskendub peamiselt kannatanu kaebeõigusele süüdistuskohustusmenetluse raames, ei hakka autor muudel kannatanu õigustel (nt kaebuse esitamise õigus uurimiskaebemenetluse raames) pikemat peatuma ning järgnevates alapeatükkides käsitletaksegi peamiselt süüdistuskohustusmenetlust puudutavat temaatikat.

2.2. Süüdistuskohustusmenetluse olemus, teke ja areng Eesti kriminaalmenetlusõiguses

Süüdistuskohustusmenetluse eesmärk on ühiskonna poolt kuriteos kannatanule teatud lepituse pakkumine talle võimaluse andmisega kaevata kriminaalmenetluse alustamata jätmise või selle lõpetamise peale. Kõnealuse kaebemenetluse raames tuleks veel kord kontrollida, kas kriminaalmenetluse alustamata jätmine või selle lõpetamine oli seaduslik ja põhjendatud.⁵⁸ Erinevate kaebeõiguse peamine funktsioon kaasaegses õiguses ongi õiguse kohaldamisel võimalike eksimuste vältimine.⁵⁹ Süüdistuskohustusmenetluse normid võeti Eesti kriminaalmenetlusõiguses kasutusele 01.07.2004. aastal jõustunud Kriminaalmenetluseadustikuga, enne seda süüdistuskohustusmenetlusest kui sellisest Eesti kriminaalmenetlusõiguses rääkida ei saanud.

Vabariigi Valitsuse õiguskomisjon algatas 04.12.2000. a eelnõu uue Kriminaalmenetluse seadustiku (jõustus 01.07.2004. a) vastuvõtmiseks, mis asendaks varasemalt kehtinud Kriminaalmenetluse koodeksit (KrMK). Kindlustamaks üksikisiku tõhusamat kontrolli kriminaalmenetluse alustamise ja käigu üle, oli eelnõus võrreldes tol hetkel kehtiva õigusega tehtud mitmeid olulisi muudatusi. Eelnõus oli muuhulgas kirjas, et saksa kriminaalmenetluse

⁵⁷ RKKK 3-1-1-47-09, p 17.

⁵⁸ E. Kergandberg, M. Sillaots, lk 401.

⁵⁹ Marshall, P. D. A Comparative Analysis of the Right To Appeal. Duke Journal of comparative and International law, 2011, lk 3. Arvutivõrgus: <http://heinonline.org.ezproxy.utlib.ee/HOL/Page?handle=hein.journals/djcil22&id=3> (23.04.2015. a).

eeskujul sätestatakse eraldi menetlusena kohtueelse menetluse raames nn süüdistuskohustusmenetlus (Klageerzwingungsverfahren), mille puhul on kuriteoteate esitanud isikul või kannatanul õigus vaidlustada kriminaalmenetluse alustamata jätmine või lõpetamine.⁶⁰ Nimetatud kaebemenetlust nähakse Saksamaal, kui üht head vahendit kontrollimaks prokuröri tegevuse vastavust legaliteediprintsiibile ning samuti garanteerimaks võrdse kohtlemise printsiibi täielikku kohaldamist.⁶¹ Siinjuures võib märkida, et taoline lahendus on Saksa eeskujul üle võetud ka teistes riikides. Nii võib sarnaseid sätteid näiteks leida ka Hollandi kriminaalmenetluses.⁶² Süüdistuskohustusmenetlus on oma ülesehituselt kaheastmeline - esmalt võib kaebuse esitada riigiprokuratuurile, ja viimase lahendiga mittenõustumisel, ringkonnakohtule. Kuna süüdistuskohustusmenetlus on mõeldud legaliteedi põhimõtte tugevdamiseks, siis ei saa selles menetluses vaidlustada prokuratuuri poolt oportuuniteedi printsiibi põhjal tehtud kriminaalmenetluse lõpetamisi. Selline õigus lisandus Eesti kriminaalmenetlusesse aga 01.09.2011. a jõustunud KrMS redaktsiooniga, kuid sellest kirjutab autor täpsemalt mõned lõigud allpool.

Erilist märkimist vajab asjaolu, et seletuskirjas väljendati sõnaselgelt seisukohta, et süüdistuskohustusmenetluse raames saab kaebajaks olla ka kuriteoteate esitanud isik, kuid hiljem kehtima hakanud seadusetekstis oli õigustatud isikuna märgitud vaid kannatanu. Saksa kriminaalmenetluse eeskujul süüdistuskohustusmenetluse kasutusele võtmisest Eesti kriminaalmenetluses räägib ka Juridica artikkel „Eesti uue kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu lähtekohad“⁶³, kus erinevalt eelnõu tekstist endast, ei ole kuriteoteate esitanud isiku õigust kriminaalmenetluse alustamata jätmist või lõpetamist vaidlustada, mainitud. Kriminaalmenetlusseadustiku kehtima hakkamisest alates reguleerivad süüdistuskohustusmenetlust kuni tänaseni Eesti kriminaalmenetlusõiguses paragrahvid 207 ja 208.

---

⁶⁰ 594 SE (Riigikogu IX koosseis) seletusirja p 4.5.1.

⁶¹ Fischer-Lescano, Andreas. Introductory Note to Decision of the General Federal Prosecutor: Center for Constitutional Rights v. Rumsfeld. International Legal Materials, Vol. 45, Issue 1, 2006, lk 116. Arvutivõrgus: <http://heinonline.org.ezproxy.utlib.ee/HOL/Page?handle=hein.journals/intlm45&id=123> (23.04.2015. a).

⁶² Mõned tähelepanekud Eesti kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu kohta. Jean Pradel. Juridica IX 2000, lk 56.

⁶³ E. Kergandberg, P. Pikamäe. Eesti uue kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu lähtekohad. Juridica 2000, nr 9, lk 559.

01.07.2004. a jõustunud KrMS-is oli § 207 sõnastatud järgnevalt:

§ 207. Kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise vaidlustamine Riigiprokuratuuris

(1) Kannatanu võib esitada kaebuse prokuratuurile käesoleva seadustiku § 199 lõikes 1 või 2 sätestatud alustel kriminaalmenetluse alustamata jätmise peale.

(2) Kannatanu võib esitada kaebuse Riigiprokuratuurile käesoleva seadustiku §-s 200 sätestatud alusel kriminaalmenetluse lõpetamise või prokuratuuri poolt käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud kaebuse rahuldamata jätmise peale.

(3) Käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 nimetatud kaebuse võib esitada kriminaalmenetluse alustamata jätmise teate, prokuratuuri koostatud kaebuse lahendamise määruse või kriminaalmenetluse lõpetamise määruse koopia saamisest alates kümne päeva jooksul.

(4) Prokuratuur lahendab käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud kaebuse selle saamisest alates viieteistkümne päeva jooksul. Riigiprokuratuur lahendab käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud kaebuse selle saamisest alates ühe kuu jooksul.

(5) Prokuratuur või Riigiprokuratuur koostab kaebuse rahuldamata jätmise kohta põhistatud määruse ning saadab selle koopia kaebuse esitajale.⁶⁴

Nagu lõikest 2 nähtub, sätestas KrMS § 207 kannatanu õiguse kriminaalmenetluse lõpetamise peale kaevata üksnes sellisel juhul, kui kriminaalmenetlus lõpetati KrMS § 200 sätestatud alusel. Selline regulatsioon tekitas aga praktikas üpris palju probleeme, kuna selle järgi puudus kannatanul võimalus kaevata süüdistuskohustusmenetluse raames teistel alustel (KrMS §200¹-205¹) tehtud kriminaalmenetluse lõpetamiste peale. Kuna kuidagi pidi ka teistel alustel tehtud kriminaalmenetluse lõpetamiste peale saama kaevata, siis kasutati ekslikult tihtipeale kaebamiseks KrMS paragrahve 228 ja 229, ehk kaebus esitati uurimiskaebemenetluse raames. Riigikohus leidis aga oma kohtumääruses nr 3-1-1-41-08, et KrMS § 228 grammatilise tõlgendamise pinnalt võiks esmapilgul teha järelduse, et ka prokuröri poolt koostatud kriminaalmenetluse lõpetamise määrus on uurimiskaebemenetluse korras vaidlustatav, kuna KrMS § 228 teksti kohaselt on prokuratuuri ja uurimisasutuse menetlustoimingu või määruse vaidlustamise ainsaks eeltingimuseks see, et isiku arvates on menetlustoimingu või määrusega rikutud tema õigusi. Küll aga välistab KrMS §-s 228 sätestatu süstemaatiline ja teleoloogiline tõlgendamine kriminaalmenetluse lõpetamise määruse vaidlustamise uurimiskaebemenetluse korras. Riigikohus leidis, et erinevalt üksikutest konkreetsetest menetlustoimingutest või

---

⁶⁴ KrMS - jõust. 01.07.2004. Avaldamismärge: RT I 2004, 46, 329.

kohtueelse menetluse raames koostatud määrustest ei ole kohtueelne menetlus kui ajas kulgev nähtus tervikuna vaidlustatav uurimiskaebemenetluse korras ega ka mistahes muus, kui süüdistuskohustusmenetluse korras. Riigikohtu sõnul oleks prokuröri poolt koostatud kriminaalmenetluse lõpetamise määrust KrMS §-des 207 ja 208 sätestatud korras kahtlemata võinud vaidlustada kannatanu. Veel leidis kolleegium, et raske on sisuliselt ette kujutada esiteks seda, miks peaks kannatanu lisaks KrMS §-des 207 ja 208 ettenähtud korrale soovima vaidlustada kriminaalmenetluse lõpetamist veel ka KrMS VIII peatüki 5. jaos (uurimiskaebemenetlus) ettenähtud korras, samuti seda, kes veel peale kannatanu võiks olla huvitatud kriminaalmenetluse lõpetamise vaidlustamisest.⁶⁵

Kriminaalasjas nr 3-1-1-47-09 vaidlustas kannatanu esindaja ringkonnaprokuröri poolt KrMS § 202 lg 7 alusel koostatud kriminaalmenetluse lõpetamise määruse KrMS VIII peatüki 5. jaos (uurimiskaebemenetlus) ettenähtud korras. Riigikohus arendas oma mõttekäiku eelmises lõigus toodud lahendist edasi ning arutles nimetatud kriminaalasjas tehtud määruses selle üle, et kas selle erimenetluse kasutamine kriminaalmenetluse otstarbekuse kaalutlusel lõpetamise määruse vaidlustamiseks oli seaduslik. Riigikohus leidis nimelt, et uurimiskaebemenetluse sobimatus kriminaalmenetluse lõpetamise vaidlustamiseks ei tähenda seda, nagu ei oleks menetlust lõpetav määrus üldse edasikaevatav. Kõnealust määrust on kannatanul või tema esindajal võimalik vaidlustada KrMS §-des 207 ja 208 sätestatud tingimustel ja korras, s.o süüdistuskohustusmenetluses. Kriminaalasjas nr 3-1-1-41-08 tehtud määruses märgiti muu hulgas sedagi, et puudub mõistlik põhjendus tunnustada kannatanu õigust vaidlustada kriminaalmenetluse lõpetamist veel ka KrMS VIII peatüki 5. jaos ettenähtud korras lisaks KrMS §-des 207 ja 208 ettenähtud korrale. Seejuures on oluline silmas pidada, et kui KrMS § 208 lg-s 6 sätestatu kohaselt saab süüdistuskohustusmenetluse tulemiks olla kriminaalmenetluse taasalustamine, siis KrMS § 231 lg 3 eeluurimiskohtunikule samasugust pädevust uurimiskaebemenetluses ei anna. Seega ei sobi uurimiskaebemenetlus kriminaalmenetluse lõpetamise vaidlustamiseks ka seetõttu, et see ei võimalda kannatanul saavutada kaebusega taotletavat eesmärki.⁶⁶

Pärast eelnevates lõikudes välja toodud määruste tegemist Riigikohtu kriminaalkolleegiumi poolt, algatas Vabariigi Valitsuse õiguskomisjon 19.10.2009. a eelnõu Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse vastu võtmiseks.

---

⁶⁵ RKKK 3-1-1-41-08.

⁶⁶ RKKK 3-1-1-47-09.

Nimetatud eelnõuga taheti muuhulgas muuta ka süüdistuskohustusmenetluse paragrahvide (KrMS § 207 ja 208) sõnastust. Eelnõu seletuskirjas⁶⁷ tehti erinevatele (ka eelpool toodud) Riigikohtu lahenditele tuginedes järeldus, et kriminaalmenetluse lõpetamise vaidlustamiseks sobib vaid süüdistuskohustusmenetlus ning see peab hõlmama kõiki täitevvõimu poolt tehtud kriminaalmenetluse lõpetamise otsuseid.

Seletuskirjas põhjendati, et paragrahvi 207 lõike 2 muutmisega ja § 208 täiendamisega korrastatakse süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon. Esiteks nähti ette, et lisaks KrMS §-s 200 sätestatud juhule võib kannatanu esitada Riigiprokuratuurile kaebuse kriminaalmenetluse lõpetamise peale ka muudel juhtudel, sh siis, kui see on toimunud KrMS § 202 alusel ehk avaliku menetlushuvi puudumise tõttu. Sellest tulenevalt on Riigiprokuratuuri otsuse peale võimalik esitada omakorda süüdistuskohustusmenetluses kaebus ka ringkonnakohtule, nagu näeb ette KrMS § 208. Teiseks reguleeriti arusaadavalt ja üheselt, et ringkonnakohtu määrus on sellisel juhul prokuratuurile kohustuslik ning ringkonnakohtul on ühtlasi ka õigus lõpetamise määrust muuta.

Lisaks leiti seletuskirjas, et KrMS-i tuleks muuta selliselt, et süüdistuskohustusmenetlus laieneks kõigile kriminaalmenetluse lõpetamise alustele ning anda (üksnes) kannatanule õigus vaidlustada lõppastmes ringkonnakohtus ükskõik millisel alusel (KrMS § 200-205) lõpetatud kriminaalasi.

Nimetatud eelnõu võeti oma sisult suuremas osas vastu ning tulemuseks oli uus KrMS'i redaktsioon, mis jõustus 01.09.2011. a. Uues redaktsioonis muutus paragrahvis 207 võrreldes varasemaga see, et lõikes 2 asendus „käesoleva seadustiku §-s 200 sätestatud alusel kriminaalmenetluse lõpetamise“ lihtsalt „kriminaalmenetluse lõpetamise“-ga. Sellega välistati senini probleeme tekitanud küsimus, kas muudel (kui § 200 alusel) kriminaalmenetluse lõpetamise juhtudel on võimalik lõpetamise määruse peale kaevata süüdistuskohustusmenetluse raames või mitte.

Sama paragrahvi lõiget 3 täiendati sõna „või” järel sõnaga „põhistatud”. Nimetatud muudatus oli vajalik sellepärast, et vältida tekkida võivaid küsimusi ning väljendada sõnaselgelt nõuet (muidugi ainult juhul kui kriminaalmenetlus lõpetatakse lihtsustatud määrusega) enne

---

⁶⁷ 599 SE III (Riigikogu IX koosseis) seletuskirja p 1.8.

süüdistuskohustusmenetluse raames kaebuse esitamist, taotlema uurimisasutuselt põhistatud kriminaalmenetluse lõpetamise määrust.

Nimetatud redaktsiooniga muutus osaliselt ka KrMS § 208. Kuna need muudatused käesoleva töös püstitatud põhiprobleemi seisukohast olulised ei ole, ei hakka autor nendel muudatustel ka pikemalt peatuma.

2.2.1. Kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise vaidlustamine Riigiprokuratuuris

KrMS § 207 lg 1 sätestab, et kannatanu võib esitada kaebuse prokuratuurile käesoleva seadustiku § 199 lõikes 1 või 2 sätestatud alustel kriminaalmenetluse alustamata jätmise peale. Sama paragrahvi lg 2 ütleb, et kannatanu võib esitada kaebuse Riigiprokuratuurile kriminaalmenetluse lõpetamise või prokuratuuri poolt käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud kaebuse rahuldamata jätmise peale. § 207 lõikest 3 tulenevalt võib sama paragrahvi lõigetes 1 ja 2 nimetatud kaebuse esitada kriminaalmenetluse alustamata jätmise teate, prokuratuuri koostatud kaebuse lahendamise määruse või põhistatud kriminaalmenetluse lõpetamise määruse koopia saamisest alates kümne päeva jooksul. Seadustik mingisugust kindlat vormi prokuratuurile esitatavale kaebustele ei sätesta.

Nagu paragrahvist nähtub, on süüdistuskaebe õigus vaid kannatanul, samas võib selle esitada ka tema esindaja. Kuigi KrMS § 37 lg-s 1⁶⁸ sätestatu kohaselt saab kannatanust rääkida vaid kriminaalmenetluse raames, tuleb § 38 lg 1 p-s 1 ja §-des 207 ja 208 sätestatud kaebeõiguse subjektina lugeda kannatanuks ka selline kriminaalmenetluse väline isik, kes leiab, et kuigi talle on kuriteoga tekitatud kahju, on kriminaalmenetlus põhjendamatult lõpetatud või jäetud hoopis alustamata. Kuigi sellisel „menetlusvälisel“ kannatanul ei ole kõiki § 38 lg-s 1 toodud kannatanu õigusi, tuleb kaebeõigus talle tagada täies mahus.⁶⁹ Sellele Riigikohtu seisukohale tuleb aga lisaks öelda, et kehtivas õiguses tuleb tekitatud kahjuna mõista ikkagi reaalselt otsest kahju, mis on isikule tekitatud. Riigikohus ei taha oma lahendiga öelda kindlasti seda, et ükskõik millises kriminaalmenetluses võib ükskõik kes (peaasi, et isik ennast ise kannatanuna tunneb) vaidlustada kriminaalmenetluse alustamata jätmist või lõpetamist. Ei tule kõne alla nt

---

⁶⁸ Kannatanu on füüsiline või juriidiline isik, kellele on kuriteoga või süüvõimetu isiku poolt õigusvastase teoga vahetult tekitatud füüsilist, varalist või moraalselt kahju.

⁶⁹ RKKK 3-1-1-134-04, p 8.

selline juhtum, kus kuriteos on kannatanuks riik (nt altkäemaksu võtmine riigiametniku poolt), kuid kõrvaline isik soovib kaevata kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise peale, leides, et talle, kui ühiskonna liikmele on kuriteoga tekitatud moraalne kahju vms.

Seadustik näeb ette kaebuse lahendamise eri institutsioonid sõltuvalt sellest, kes tegi kriminaalmenetluse alustamata jätmise otsuse või lõpetamise otsuse. Juhul kui kriminaalmenetluse alustamata jätmise otsuse on teinud uurimisasutus iseseisvalt, on see vaidlustatav prokuratuuris lg 1 kohaselt. Kaebust võib lahendada ka ringkonnaprokuratuur või Riigiprokuratuur sõltuvalt sellest, millise prokuratuuri järelevalvele konkreetne uurimisasutus või selle üksus on allutatud. § 207 lg 4 järgi lahendab prokuratuur esmase süüdistuskohustusmenetluse selle saamisest alates viieteistkümne päeva jooksul. Prokuratuuri otsusele kaebuse rahuldamata jätmise kohta saab omakorda esitada kaebuse Riigiprokuratuurile. § 207 lg 4 alusel lahendab Riigiprokuratuur nimetatud kaebuse selle saamisest alates ühe kuu jooksul. Seega läbib kriminaalmenetluse alustamata jätmise otsus üldjuhul kaks kaebeinstantsi prokuratuurisiselt, enne kui selle peale saab esitada kaebuse kohtule § 208 korras.

Kriminaalmenetluse lõpetamise määrusele saab kaebuse esitada üksnes Riigiprokuratuurile. Kõnealune kaebus Riigiprokuratuurile on vormivaba. Selle kaebuse läbivaatamisel on Riigiprokuratuur kohustatud analüüsima kõiki õiguslikke aspekte, ka neid, millele isik pole osutanud ja koostama põhistatud määruse kaebuse rahuldamise või selle rahuldamata jätmise kohta.⁷⁰ Riigiprokuratuur lahendab nimetatud kaebuse selle saamisest alates ühe kuu jooksul. Seega läbib kriminaalmenetluse lõpetamise otsus üldjuhul ühe kaebeinstantsi prokuratuurisiselt, enne kui selle peale saab esitada kaebuse kohtule § 208 korras.⁷¹

Kui prokuratuur või Riigiprokuratuur otsustab kaebuse rahuldamata jätta, koostab ta § 207 lg 5 alusel selleks sellekohase põhistatud määruse ning saadab määruse koopia kaebuse esitajale.

Märkimist vajab ka asjaolu, et juhul, kui kriminaalmenetlus on lõpetatud lihtsustatud määrusega, ei saa süüdistuskohustusmenetluse raames lõpetamist vaidlustada enne, kui kannatanu on taotlenud uurimisasutuselt või prokuratuurilt põhistatud kriminaalasja lõpetamise määrust. Sellele seisukohale on asunud ka Riigikohus, kes leidis oma lahendis, et kui

---

⁷⁰ RKKK 3-1-1-56-05 p 7.

⁷¹ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 509, komm 4.1.

kriminaalasja menetlus lõpetatakse lihtsustatud määrusega, tuleb menetlejal koostada kannatanu nõudmisel põhistatud määrus ning süüdistuskohustusmenetluse kaebetähtaeg hakkab kulgema kannatanule põhistatud määruse kättetoimetamisest. Veel leidis Riigikohus, et kui Riigiprokuratuur ei lahenda kannatanu poolt süüdistuskohustusmenetluses esitatud kaebust määrusega, on kannatanu õigustatud esitama kaebuse Riigiprokuratuuri tegevuse peale maakohtu eeluurimiskohtunikule ning seda kaebust ei saa samastada määruskaebusega süüdistuskohustusmenetluses tehtud Riigiprokuratuuri määruse peale.⁷²

2.2.2. Kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise vaidlustamine ringkonnakohtus

KrMS § 208 lg 1 sätestab, et kui käesoleva seadustiku § 207 lõikes 1 või 2 nimetatud kaebus või taotlus kriminaalmenetluse lõpetamiseks käesoleva seadustiku §-s 205² nimetatud alusel on Riigiprokuratuuri määrusega jäetud rahuldamata, võib kaebuse või taotluse esitanud isik määruse advokaadi vahendusel vaidlustada ringkonnakohtus määruse koopia saamisest alates ühe kuu jooksul.

Mõistetavalt ei pruugi end kannatanuks pidav isik nõustuda ka Riigiprokuratuuri põhistatud määrusega, millega kriminaalmenetluse alustamata jätmise või selle lõpetamine on loetud põhjendatuks. Ka sellises olukorras, tulenevalt PS §-st 15 ja vastavalt KrMS §-le 208 on talle tagatud kaebeõigus. Kuid püüdes vältida isiku alusetu kahtlustamisega kaasneda võivaid põhiõiguste riiveid on seadusandja põhjendatult leidnud, et Riigiprokuratuuri põhistatud määrust saab isik vaidlustada vaid professionaalse juristi - advokaadi vahendusel.⁷³ Kaebuse esitamine advokaadi vahendusel tähendab seda, et kaebuse on koostanud ja sellele on alla kirjutanud advokaat. § 208 lg-s 1 nimetatud määruskaebuse esitamisel ilma advokaadi vahenduseta tuleb ringkonnakohtul jätta kaebus läbi vaatamata.⁷⁴ KrMS § 208 lg 1 kohaselt Riigiprokuratuuri määruse vaidlustamistähtaja kulgu ei arvestata mitte määruse koostamisest, vaid alates ajast, mil kaebuse esitanud isik on määruse koopia kätte saanud.⁷⁵

---

⁷² RKKK 3-1-1-91-12.

⁷³ RKKK 3-1-1-56-05, p 7.

⁷⁴ E. Kergandberg, P. Pikamäe, lk 511, komm 2.1.

⁷⁵ RKKK 3-1-1-51-11, p 5.

KrMS paragrahvi 27¹ kohaselt kuulub Riigiprokuratuuri määruse peale esitatud kaebuse lahendamine selle ringkonnakohtu pädevusse, kelle tööpiirkonnas asub kannatanule kriminaalmenetluse alustamata jätmise teate või kriminaalmenetluse lõpetamise määruse saatnud prokuratuur või uurimisasutus. Ringkonnakohtu pädevuses süüdistuskaebe lahendamisel on eelkõige legaliteediprintsiibist kinnipidamise kontroll. Menetluse alustamata jätmise vaidlustamise puhul peab kohus aga kontrollima, kas siiski esineb piisav alus kriminaalmenetluse alustamiseks.

3. Ilma kannatanuta süüteod

3.1. Ilma kannatanuta süütegude olemus

Terminit „ilma kannatanuta süüteod“ kasutas esimesena Edwin Schur, kes defineeris sellised kuriteod kui vabatahtlikud tarbeainete vahetused või isiklikud teenused, mis sotsiaalselt on hukka mõistetud ja õiguslikult keelatud.⁷⁶ Ilma kannatanuta süütegusid on defineeritud ka kui tegevusi, mis füüsiliselt ei kahjusta ühtegi isikut ega ka kellegi teise vara. Ilma kannatanuta süütegude puhul ei ole nähtavat kannatanut ega ka nähtavat valu või vigastust. Sellel põhjusel kutsutakse ilma kannatanuta süütegusid sageli ka konsensuslikeks süütegudeks. Ilma kannatanuta süütegude idee on see, et süüdistuse mõttes ei tee tegelikult enam neid kuritegusid kellelegi viga. Sellised süüteod on võetud kasutusele püüdmaks saavutada kontrolli inimeste moraalse käitumise üle (nt pornograafia vastased seadused) või ohtliku käitumise takistamiseks, piirates tegutsema kõiki madalaima ühise käitumisstandardi järgi (nt kiirusepiirangud). Kogu rahvastiku käitumine on ennetavaid seadusi ja reegleid kasutades kriminaliseeritud, hoolimata asjaolust, et sellise käitumisega ei tehta otseselt kellelegi teisele kahju. Ilma kannatanuta süüteod liigituvad erinevatesse kategooriatesse. Nendeks on süüteod, millel ei ole selget kannatanut, moraalivastased süüteod, riigivastased süüteod ning süüteod, kus kannatanu ja toimepanija on sama isik.⁷⁷

On olemas mitu identifitseeritavat ja unikaalset tunnust, mille järgi saab tegusid klassifitseerida ilma kannatanuta süütegudeks. Kõige iseloomulikum tunnus on otsese identifitseeritava kannatanu puudumine. Sellisel juhul ei ole ükski indiviid saanud kannatada ning kuna ei ole kannatanut, ei ole ka süütegu. Teiseks elemendiks, mis teeb süüteo ilma kannatanuta süüteoks on see, kui kõik osapooled on vabatahtlikult nõus ebaseaduslikus teos osalema. Tavaliselt hõlmab see keelatud kaupade vahetamist või teenuste osutamist, mida soovivad mõlemad pooled. Selliste kannatanuta süütegude parimateks näideteks on prostitutsioon ning narkootikumide kasutamine. Kolmandaks juhuks on see, et kui kuritegudest ei teatata politseile, siis tundub nagu kuritegu ei oleks toime pandudki. Need, kes süütegudest ei teata, võivad karta, et nad peetakse kinni, kuna nad on süüteoga seotud või neid otsitakse juba taga mõne teise süüteo toimepanemise eest.⁷⁸

⁷⁶ Hugo Bedau, Edwin Schur. Victimless crimes: two sides of controversy. 1974, lk 8-9.

⁷⁷ X. Danish. Mortality in Laws and Victimless Crimes. King's Student Law Review. 2011-2012, lk 140-141. Arvutivõrgus: <http://heinonline.org.ezproxy.utlib.ee/HOL/Page?handle=hein.journals/kinstul3&id=295> (23.04.2015. a)

⁷⁸ X. Danish, lk 142-143.

Õiguskaitse seisukohast on suur erinevus süütegudel, kus ei ole kannatanut, nagu hasartmängude korraldamine ja prostitutsioon ning süütegudel, kus on kannatanu, nagu röövimine või tapmine. Ilma kannatanuta süütegude puhul ei eksisteeri kannatanut, kes jälgiks politsei tegevust kas sündmuskohal või menetluse käigus mingi konkreetse juhtumi lahendamisel. Sellest tulenevalt on risk tunduvat suurem, et politseiametnik võtab süüteo toimepanijalt altkäemaksu ning laseb süüteo toimepanijal minna ja jätab viimase karistamata. Samas kui süütegude puhul, kus eksisteerib kannatanu, kes oma seisundist tulenevalt teab tema vastu toimepandud süüteost ning jälgib ühtlasi ka politseiametnike tegevust kas sündmuskohal või menetluse läbiviimisel, on sellise tegutsemise viis väga piiratud ning politseil on kohustus süüteo toimepanija kinni võtta ja viimast ka karistada. Muidugi võib ka ilma kannatanuta süütegude puhul esineda erinevaid välismõjusid, mis ei lase politseiametnikel kergekäeliselt altkäemaksu võtta. Sellisteks välismõjudeks on näiteks kõrvalseisjad, ehk süüteo toimepanemise tunnistajad, kes sellisel puhul kannatanu puudumisel asuvad politseiametnike tegevuse peale järelevalvet pidama. Selline olukord vähendab võimalust politseiametnike poolt altkäemaksu võtmiseks ning sunnib politseiametnikke süüteotoimepanijaid kinni pidama.⁷⁹ Alati ei ole aga ilma kannatanuta süütegudel tunnistajaid ning see tekitab alati kõrgendatud riski, et ametnik võtab süüteo toimepanijalt süüteo menetlemise asemel altkäemaksu. Näiteks juhul, kui ametnik avastab rikkumise üksinda olles ning kogu intsident toimubki süüteo toimepanija ning ametniku vahel, ei ole kedagi kolmandat, kes võiks sellise tegevuse peale kaevata. Süüteo toimepanijal ja ametnikul ei ole kummalgi mingisugust motivatsiooni seda hiljem ka ise teha, kuna altkäemaksu andmise ja võtmisega panevad nad mõlemad toime kuriteo, mille väljatulekut kumbki vaevalt, et soovib.

On laialt levinud arusaam, et olukordi, kus ühelegi indiviidile ei tekitata kahju ning ühtegi nende isiklikku õigust ega vabadust nende enda tahte vastaselt ei rikuta, ei tohiks vaadelda kuritegudena. Kuritegu on küll kehtiva õiguse rikkumine, kuid ometi ei ole kõikidel kuritegudel identifitseeritavat kannatanut.⁸⁰ Palju on vaieldud selle üle, kas ilma kannatanuta süütegeid peaks üldse kriminaliseerima. On olemas kaks peamist eriarvamust ilma kannatanuta süütegude reguleerimise vajalikkuse kohta. Ameerika Ühendriikides leitakse, et riik ei peaks keskenduma niivõrd palju ilma kannatanuta süütegude menetlemisele, kuna vabaduses on palju ohtlikumaid kurjategijaid, kes panevad igapäevaselt toime kordades ohtlikumaid kuritegeid. On ka

---

⁷⁹ Sisk, David E. Police corruption and criminal monopoly: victimless crimes. *Journal of Legal Studies*, Vol. 11. 1982, lk 395-396. Arvutivõrgus: <http://www.jstor.org/stable/724209> (23.04.2015. a).

⁸⁰ X. Danish, lk 140.

arvamusi, mis ei nõustu sellega, et riik ei peaks üritama kaitsta isikuid olukordades, kus keegi mitte millegi üle ei kaeba. Selle arvamuse pooldajad leiavad, et nn ilma kannatanuta süütegude puhul on alati ikkagi olemas kannatanud ning selliste süütegude menetlemise eiramisega saabub alati ka mingisugune kahju. Selle arvamuse pooldajate keskseks seisukohaks on, et riigi ülesanne ja vastutus on seadustega tagada moraalnormide järgimine.⁸¹

Nagu ka eelpool sai mainitud, on ilma kannatanuta süüteod sellised süüteod, mille puhul on pandud toime kehtiva õigusega vastuolus olev tegu, kuid teo tagajärjel ei ole saanud keegi kannatada. Oluline on aga vahet teha sellistel ilma kannatanuta kuritegudel, millel ei ole sisuliselt mitte mingisugust kahjulikku tagajärge ning nendel, mille kahjulik tagajärg on küll kaudselt olemas, kuid ei lange ühelegi konkreetsele eraõiguslikule isikule. Esimesel juhul on tegemist näiteks prostitutsioonile kaasaaitamisega. Teise näite alla sobivad aga näiteks altkäemaksu andmine ja võtmine. Ametniku poolt altkäemaksu võtmise puhul ei ole üldjuhul otsest kannatanut. Altkäemaksu andja maksab ametnikule raha või tasub mingi muu hüvega ja vastutasuks teeb ametnik enda ametiseisundit ärakasutades mingisuguse teo, millest saab kasu altkäemaksu andja. Sellise tegevuse puhul puudub identifitseeritav füüsiline kannatanu, kuna mõlemad pooled saavad omal moel kasu ning kannatanuks saab seega lugeda kaudselt riiki ja ühiskonda. Altkäemaksu andmine ja võtmine ei liigitu küll nn klassikaliste ilma kannatanuta süütegude hulka nagu näiteks prostitutsioon ja hasartmängude korraldamine, kuid käesoleva töö autor leiab, et nende süütegude liigitamine ilma kannatanuta süütegude hulka on siiski vägagi põhjendatud, sest nende puhul on täidetud peamine tingimus, ehk füüsilise kannatanu puudumine.

3.2. Ilma kannatanuta süüteod Eesti kriminaalõiguses

Süütegusid, mis on sätestatud Eesti Karistusseadustikus ja mida saab liigitada ilma kannatanuta süütegude alla, on mitmeid. Sellisteks kuritegudeks on näiteks prostitutsioonile kaasaaitamine (KarS § 133³) ning lapspornole juurdepääsu taotlemine ja selle jälgimine (KarS § 175¹). Autor keskendub antud töös aga KarS 17. peatüki 2. jaos sätestatud kuriteokoosseisudele, ehk aususe kohustuse rikkumise paragrahvidele ning seepärast muudel süüteokoosseisudel, millel puudub füüsiline kannatanu, ei peatu. Süüteokoosseisud, millele autor keskendub ning ilma kannatanuta süütegudeks liigitab, on altkäemaksu võtmine (KarS § 294), altkäemaksu vahendus (KarS §

---

⁸¹ Jennifer Christian. Victimless crime. Research Starters Sociology. Great Neck Publishing. 2009.

296), altkäemaksu andmine (KarS § 298), riigihangete teostamise nõuete rikkumine (KarS § 300) ja toimingupiirangu rikkumine (KarS § 300¹).

01.01.2015. a jõustunud uue Karistusseadustiku redaktsiooniga⁸² muutusid kehtetuks seni kehtinud KarS paragrahvid 293 (pistise võtmine), 295 (pistise vahendus) ja 297 (pistise andmine). Muudatuse eesmärk oli lõpetada sisuline vahetegemine pistisel ja altkäemaksul. Uue redaktsiooniga ei muutunud muud midagi, kui see, et seni kehtinud pistise koosseisu täitnud teod täidavad nüüdsest altkäemaksu koosseisu ning liigitatakse ühiselt altkäemaksu paragrahvide alla. Järgnevalt annab autor lühikese ülevaate ülal nimetatud ja töös kesksel kohal olevatest paragrahvidest.

KarS § 294 lg 1 sätestab, et ametiisiku poolt talle või kolmandale isikule vara või muu soodustuse lubamisega nõustumise või vastuvõtmise eest vastutasuna tema ametiseisundi kasutamise eest karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega. Süüteokoosseisu täitmiseks on vajalik ametiisik, kes enda ametiseisundit ära kasutades altkäemaksu andja või kolmanda isiku kasuks mingisuguse teo teeb või tegemata jätab. Süüteokoosseis ei eelda mingisuguse kahju tekkimist ega ka otsest kannatanut. Altkäemaksu süüteokoosseisude puhul on kaitstavaks õigushüveks riigi ja avaliku võimu aususe ja äraostmatuse kindlustamine ning olukorra vältimine, kus altkäemaksu võtja ja andja moonutavad avalikku tahet, allutades selle tasu eest enda huvidele.⁸³ Normi objektiivseteks tunnusteks on altkäemaksu lubamisega nõustumine või altkäemaksu vastuvõtmine. Siinkohal tuleb tähele panna, et KarS § 294 lg 1 koosseis ei saa aga olla täietud ilma, et eksisteeriks ka altkäemaksu lubaja või andja, ehk isik, kes täidaks KarS § 298 lg 1 sätestatud koosseisu.

Ilma kannatanuta süütegu on ka KarS § 296 lg 1 sätestatud altkäemaksu vahendamine. Objektiivsete tunnuste poolest eeldab vaadeldav süüteokoosseis altkäemaksuvõtja või andja palvel või ülesandel altkäemaksu andmiseks või võtmiseks soodusolukorra loomist. Altkäemaksu vahendamine kujutab endast sisuliselt altkäemaksu võtmisele ja andmisele kaasaaitamise erijuhtu, mis on kriminaliseeritud eriosas eraldi süüteona.⁸⁴ Antud paragrahv ei eelda füüsilise kannatanu olemasolu.

---

⁸² RT I, 23.12.2014, 16.

⁸³ Jaan Sootak, Priit Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Juura: 2009, lk 748, komm 2.

⁸⁴ J. Sootak, P. Pikamäe, lk 754, komm 3.

KarS § 300 räägib riigihangete teostamise nõuete rikkumisest. Nimetatud paragrahvi lõige 1 sätestab, et riigihanke menetluse nõuete rikkumise eest menetluses osalejale eelise andmise eesmärgil, samuti seaduse kohaselt nõutavat riigihanke menetlust korraldamata hankelepingu sõlmimise eest eelise andmise eesmärgil karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega. Antud paragrahv sätestab riigihanke menetluse nõuete rikkumise teel menetluses osalejale eelise andmise keelatus. Paragrahv ei eelda aga mingisuguse kahju ega ka otsese kannatanu tekkimist ning liigitub seega samuti ilma kannatanuta süütegude alla.

Viimaseks paragrahviks, mille töö autor välja valis ning ilma kannatanuta süütegude alla liigitab on KarS § 300¹, ehk toimingupiirangu rikkumine. Nimetatud paragrahv sätestab, et korruptsioonivastases seaduses kehtestatud toimingupiirangu teadva rikkumise eest suures ulatuses karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega. Toimingupiirangud on loetletud Korruptsioonivastase seaduse⁸⁵ (KVS) § 11 lõikes 1 järgnevalt:

Ametiisikul on keelatud toimingut või otsust tegemine, kui:

- 1) otsus või toiming tehakse ametiisiku enda või temaga seotud isiku suhtes;
- 2) ametiisik on teadlik tema enda või temaga seotud isiku majanduslikust või muust huvist, mis võib mõjutada toimingut või otsust;
- 3) ametiisik on teadlik korruptsiooniohust.

Antud paragrahvi koosseis ei eelda kahju tekkimist ega ka otsest kannatanut.

3.3. Aususe kohustuse rikkumise paragrahvide menetlemise statistika Eestis

Kuna autor valis käesoleva töö keskseteks paragrahvideks KarS 17. peatüki 2. jao, ehk aususe kohustuse rikkumise paragrahvid, siis järgnevalt toob autor välja viimase kahe aasta (2013 ja 2014. a) statistika nende paragrahvide menetlemisel. Statistilised andmed pärinevad Politsei- ja Piirivalveameti ning Prokuratuuri poolt kasutatavast Menetlusinfosüsteemist (MIS). Alates 2015. aasta 1. jaanuarist Karistusseadustik enam küll pistise koosseisu ei sätesta, kuid kuna statistika käsitleb 2013. ja 2014. aastat, siis on paragrahv 293 (pistise võtmine), 295 (pistise vahendus) ja 297 (pistise andmine) seal eraldi ikkagi välja toodud. Olgu öeldud, et varem kasutusel olnud pistise koosseisud liigituvad alates 2015. aastast altkäemaksu koosseisude alla ning statistiliselt lõpptulemuses mingisuguseid muudatusi seepärast ei teki.

---

⁸⁵ RT I, 12.07.2014, 85.

Tabel 1. Aususe kohustuse rikkumise paragrahvide menetlemise 2013. aasta statistika.

KarS	registreeritud	alustamata jäetud	lõpetatud KrMS § 200	lõpetatud KrMS § 200 ¹
§ 293	28	1	3	-
§ 294	59	3	7	1
§ 295	2	-	-	-
§ 296	31	-	1	-
§ 297	39	1	-	-
§ 298	53	1	1	-
§ 300	2	1	1	-
§ 300 ¹	5	3	1	-
Kokku	219	10	14	1

Nagu tabelist nähtub, registreeriti käesolevas töös kesksetes paragrahvides 2013. aastal 219 kuriteoepisoodi. Kõige rohkem registreeriti altkäemaksu võtmisi (KarS § 294) ja andmisi (KarS § 298), vastavalt siis 59 ja 53 episoodi. Pistise võtmisi (KarS § 293) ja andmisi (KarS § 297) registreeriti vastavalt 28 ja 39 episoodi. Kui arvestada seda, et kehtiv õigus enam pistise koosseise eraldi ei sätesta ning need liigituvad nüüd altkäemaksu koosseisude alla, saab need kokku liita ning tulemuseks on altkäemaksu võtmise puhul 87 episoodi ning altkäemaksu andmise puhul 92 episoodi. Pistise vahendusi (KarS § 295) registreeriti 2013. aastal 2 episoodi ja altkäemaksu vahendusi (KarS § 296) 31 episoodi ning kokku seega 33 episoodi. Riigihangete teostamise nõuete rikkumisi (KarS § 300) registreeriti 2013. aastal 2 episoodi ning toimingupiirangu rikkumisi (KarS § 300¹) 5 episoodi.

Kriminaalmenetlus on kõnealustes paragrahvides alustamata jäetud 2013. aastal kokku 10 korral. Altkäemaksu võtmisi (§ 294) jäeti alustamata kolmel korral, pistise võtmisi (§ 293) ühel korral ning altkäemaksu andmisi (§ 298) ja pistise andmisi (§ 297) samuti ühel korral. Riigihanke teostamise nõuete rikkumisi (§ 300) jäeti alustamata ühel korral ning toimingupiirangu rikkumisi (§ 300¹) kolmel korral.

KrMS § 200 alusel lõpetati 2013. aastal menetlus kokku 14 episoodi suhtes, millest 7 episoodi puudutasid altkäemaksu võtmist, 3 episoodi pistise võtmist, üks episood altkäemaksu

vahendust, üks episood riigihanke teostamise nõuete rikkumist ning üks episood toimingupiirangu rikkumist. KrMS § 200¹ alusel lõpetati 2013. aastal üks altkäemaksu võtmist puudutanud kuriteoepisood.

Altkäemaksu ja pistist puudutavate paragrahvide puhul on küll alustamata jätmiste ja lõpetamiste arv võrreldes registreeritud kuriteoepisoodidega üpris madal, kuid protsentuaalselt moodustab see ikkagi märkimisväärse hulga. Altkäemaksu võtmise 59 registreeritud episoodist lõpetati kriminaalmenetlus või jäeti see alustamata kokku 11 juhul. See tähendab, et keskmiselt isegi tihedamalt, kui igal kuuendal korral vastavate kuriteotunnuste ilmnemisel kriminaalmenetlus lõpetati või jäeti see üldse alustamata.

Pistise võtmise 28-st registreeritud episoodist lõpetati menetlus kolmel korral ning menetlus jäeti alustamata ühel korral. See tähendab, et keskmiselt igal seitsmendal juhul, kui pistise võtmise kuriteotunnused ilmnesisid, lõpetati kriminaalmenetlus või jäeti see alustamata.

Altkäemaksu andmise ja vahendamise ning pistise andmise ja vahendamise puhul oli see protsent 2013. aastal tunduvalt väiksem, kus kokku lõpetati 2 kriminaalmenetlust ning 2 menetlust jäeti alustamata.

Huvitav on aga statistika, mis puudutab riigihangete teostamise nõuete rikkumisi (KarS § 300) ning toimingupiirangu rikkumisi (KarS § 300¹). Riigihangete teostamise nõuete rikkumise paragrahvi järgi lõpetati 2013. aastal üks kriminaalmenetlus ning alustamata jäeti samuti üks kriminaalmenetlus. See tähendab seda, et kuna kokku registreeriti nimetatud paragrahvi järgi 2 kuriteoepisoodi, siis kummalgi korral sai asi lahenduse kas kriminaalmenetluse lõpetamise või alustamata jätmise näol. Sarnane on statistika ka toimingupiirangu rikkumise paragrahvi puhul, kus viiest registreeritud kuriteoepisoodist lõpetati menetlus ühel korral ning kriminaalmenetlus jäeti alustamata kolmel korral.

Järgnevas tabelis on toodud käsitlemist leidvate paragrahvide menetlemise 2014. aasta statistika.

Tabel 2. Aususe kohustuse rikkumise paragrahvide menetlemise 2014. aasta statistika.

KarS	registreeritud	alustamata jäetud	lõpetatud KrMS § 200	lõpetatud KrMS § 200 ¹
§ 293	25	2	1	-
§ 294	27	1	6	-
§ 295	0	-	-	-
§ 296	2	-	-	-
§ 297	9	-	1	-
§ 298	23	2	1	-
§ 300	4	1	-	-
§ 300 ¹	14	3	1	-
Kokku	104	9	10	-

Tabelist nähtub, et käesolevas töös kesksetes paragrahvides registreeriti 2014. aastal 104 kuriteoepisoodi. Kõige rohkem registreeriti altkäemaksu võtmisi (KarS § 294) ja pistise võtmisi (KarS § 293), vastavalt siis 27 ja 25 episoodi. Altkäemaksu andmisi (KarS § 298) registreeriti 23 kuriteoepisoodi, pistise andmisi (KarS § 297) 9 episoodi, altkäemaksu vahendusi (KarS § 296) 2 episoodi ning pistise vahenduse (KarS § 295) episoode ei registreeritud mitte ühtegi. Riigihangete teostamise nõuete rikkumisi (KarS § 300) registreeriti 2014. aastal 4 episoodi ning toimingupiirangu rikkumisi (KarS § 300¹) 14 episoodi.

Kui arvestada 2015. aasta 1. jaanuaril jõustunud seadusemuudatusega, mille järel altkäemaks ja pistis liigituvad ühiselt altkäemaksu paragrahvide alla, oleks statistika selline, et altkäemaksu võtmisi registreeriti 52 episoodi, altkäemaksu andmisi 32 episoodi ning altkäemaksu vahendusi 2 episoodi.

Kriminaalmenetlus on kõnealustes paragrahvides alustamata jäetud 2014. aastal kokku 9-l korral. 2014. aastal jäeti alustamata üks altkäemaksu võtmise (§ 294) kuriteoepisood, kaks pistise võtmise (§ 293) episoodi, kaks altkäemaksu andmise (§ 298) episoodi, üks riigihangete teostamise nõuete rikkumise (§ 300) episood ning kolm toimingupiirangu rikkumise (§300¹) episoodi.

KrMS § 200 alusel lõpetati 2014. aastal menetlus kokku 10 episoodi suhtes, millest 6 episoodi puudutasid altkäemaksu võtmist, üks episood pistise võtmist, üks episood altkäemaksu andmist, üks episood pistise andmist ning üks episood toimingupiirangu rikkumist. KrMS § 200¹ alusel ei lõpetatud käsitlemisel olevatest paragrahvidest 2014. aastal ühtegi kriminaalmenetlust.

Võrreldes 2013. aastaga registreeriti 2014. aastal kõnealustes paragrahvides rohkem kui poole vähem kuriteoepisoodi. Selline suur erinevus ei ole tingitud sellest, et aususe kohustuse rikkumise paragrahvides oleks aastaga kuritegevus märkimisväärselt vähenenud, vaid erinevus on tingitud otseselt sellest, et 2013. aastal saatis Politsei- ja Piirivalveameti keskkriminaalpolitsei korruptsioonikuritegude büroo Lääne talitus Prokuratuuri mahuka kriminaalasja, mis puudutas Maanteeameti Lääne regiooni liiklusregistri Haapsalu büroos altkäemaksu võtmist, vahendamist ja andmist. Nimetatud kriminaalasjas registreeriti kokku 125 kuriteoepisoodi (andmed pärinevad Politsei- ja Piirivalveameti Menetlusinfosüsteemist „MIS“). Kui see konkreetne kriminaalmenetlus välja jätta, registreeriti 2013. aastal töös kesksel kohal olevates paragrahvides kokku 94 kuriteoepisoodi.

Altkäemaksu võtmise (KarS § 294) 27-st registreeritud episoodist 2014. aastal lõpetati kriminaalmenetlus või jäeti see üldse alustamata kokku 7-l korral. See tähendab, et keskmiselt isegi tihedamalt, kui igal neljandal juhul, vastavate kuriteotunnuste ilmnemisel, kriminaalmenetlus lõpetati või jäeti see üldse alustamata.

Pistise võtmise (KarS § 293) 25-st registreeritud episoodist lõpetati menetlus ühel korral ning menetlus jäeti alustamata kahel korral. See tähendab, et umbes igal kaheksandal juhul, kui pistise võtmise kuriteotunnused ilmnesisid, lõpetati kriminaalmenetlus või jäeti see alustamata.

Altkäemaksu vahenduse (KarS § 296) paragrahvi järgi registreeritud kahest kuriteoepisoodist ei lõpetatud ühtegi menetlust ega jäetud menetlust kummaldi juhul ka alustamata.

Pistise andmise (KarS § 297) 9-st registreeritud kuriteoepisoodist lõpetati 2014. aastal kriminaalmenetlus ühel korral. Altkäemaksu andmise (KarS § 298) 23-st registreeritud kuriteoepisoodist jäeti kriminaalmenetlus alustamata kahel korral ning kriminaalmenetlus lõpetati ühel korral.

Riigihangete teostamise nõuete rikkumise (KarS § 300) paragrahvi järgi jäeti 2014. aastal neljast registreeritud kuriteoepisoodist alustamata üks kriminaalmenetlus, ühtegi kriminaalmenetlust selle kuriteokoosseisu järgi sellel aastal ei lõpetatud. Toimingupiirangu rikkumise (KarS § 300¹) paragrahvi puhul jäeti menetlus alustamata 14-st registreeritud kuriteoepisoodist kolmel korral ning kriminaalmenetlus lõpetati ühel korral.

Kui 2013. ja 2014. aasta statistikat omavahel võrrelda ja Maanteeameti Lääne regiooni liiklusregistri Haapsalu büroo mahukat 2013. a kriminaalasja võrdlemisel mitte arvestada, on saadavad tulemused üpris sarnased. Kui vaadata töös käsitlust leidvate aususe kohustuse rikkumise paragrahvide registreeritud kuriteoepisoodide arvu ning võrrelda seda alustamata jäetud ning lõpetatud kriminaalasjade hulgaga, on tulemus üpris märkimisväärne.

Ilma Maanteeameti Lääne regiooni liiklusregistri Haapsalu büroo kriminaalasja arvestamata jäeti 2013. aastal registreeritud 94-st kuriteoepisoodist kriminaalmenetlus alustamata või kriminaalmenetlus lõpetati kokku 25-l korral. See tähendab, et isegi tihedamalt, kui igal neljandal korral, kui vastavad kuriteotunnused ilmnesisid, jäeti kriminaalmenetlus kas alustamata või hiljem lõpetati.

2014. aastal jäeti 104-st registreeritud kuriteoepisoodist alustamata või kriminaalmenetlus lõpetati kokku 19-l korral. Protsentuaalselt tähendab see seda, et tihedamalt, kui igal kuuendal korral vastavate kuriteotunnuste ilmnemisel jäeti kriminaalmenetlus alustamata või kriminaalmenetlus hiljem lõpetati. Kuna Maanteeameti Lääne regiooni liiklusregistri Haapsalu büroo kriminaalasjas oli harukordselt palju kuriteoepisoode ning tegemist ei ole tavapärase mahuga kriminaalmenetlusega, siis objektiivse tulemuse saamiseks autor nimetatud kriminaalmenetluse statistikat lõpliku hinnangu andmisel ei kasuta.

Kui liita 2013. ja 2014. a statistilised andmed käesolevas töös kesksel kohal olevates paragrahvides kokku, siis tulemuseks on see, et kokku registreeriti kahe aasta peale 198 kuriteoepisoodi, millest jäeti kriminaalmenetlus alustamata kokku 19-l korral ja kriminaalmenetlus lõpetati 25-l korral. See tähendab, et 198-st registreeritud kuriteoepisoodist leidis asi lahenduse kas kriminaalmenetluse alustamata jätmise või kriminaalmenetluse lõpetamise näol kokku 44-l korral. Protsentuaalselt tähendab see seda, et 22,2 protsendil juhtudest, ehk iga nelja ja poole registreeritud kuriteoepisoodi kohta, jäeti alustamata või lõpetati üks kriminaalmenetlus.

4. Süüdistuskohustusmenetluse probleem kehtivas õiguses ja võimalikud lahendused

4.1. Kehtiv süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon ja probleem ilma kannatanuta süütegude menetlemisel

Eesti Kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooni käsitles pikemalt käesoleva töö teine peatükk. Eelmise peatüki viimases alajaotuses tõi autor välja töös kesksel kohal olevate aususe kohustuse rikkumise paragrahvide viimase kahe aasta menetlemise statistika. Statistikast nähtus, et 22,2 protsendil juhtudest, ehk iga nelja ja poole registreeritud kuriteoepisoodi kohta leidis üks episood lahenduse kas kriminaalmenetluse alustamata jätmise või kriminaalmenetluse lõpetamise näol. Autori arvates on tegemist küllaltki suure protsendiga, arvestades asjaolu, et kehtiva süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooni järgi ei olnud nendel juhtudel võimalik kellelgi kriminaalmenetluse alustamata jätmist või lõpetamist vaidlustada. Autori arvates on selline olukord probleemne, kuna ametnikud, kes saavad oma käitumisega aususe kohustuse rikkumise paragrahvide koosseisu täita, võivad sellistes kaebemenetluse puudumise tingimustes pääseda liialt kergelt karistusest.

Sellise kaabeõiguse puudumine ilma kannatanuta süütegude puhul soodustab autori arvates esiteks uurimisasutuse ja prokuratuuri ametnike käitumise korruptsiooniohtu, kuna uurimisasutuse ametnikul või prokuröril on sellistel puhkudel kordades lihtsam kahtlustatavalt või potentsiaalselt kahtlustatavalt kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise eest altkäemaksu võtta, sest ta saab olla kindel, et tema poolt tehtud otsust keegi vaidlustada ei saa.

Lisaks soodustab autori arvates hetkel kehtiv süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon ametnike pealiskaudsust ning mugavust ilma kannatanuta süütegude alustamata jätmise või lõpetamise otsustamisel. Autor teab oma töökogemuse näol uurijana, et uurimisasutuste ja ka prokuratuuri töökoormus on väga suur. Nimetatud põhjusel võib aga tekkida olukord, kus uurija või prokurör, kellel on korraga menetluses mitukümmend kriminaalasja, läheb võimalusel lihtsama vastupanu teed ning jätab teistest võib-olla vähemtähtsama süüteo puhul, kus puudub füüsiline kannatanu, kriminaalmenetluse alustamata või lõpetab kriminaalmenetluse, sest ta saab olla kindel, et keegi tema otsust vaidlustada ei saa.

Autoril on endal uurijana töötades tulnud ette olukord, kus juhtivuurija edastas talle kirjaliku inglisekeelse kuriteoteate ning andis ülesandeks teha kriminaalmenetluse alustamata jätmise, kuna esitatud kuriteoteade olevat väheinformatiivne. Autor võttis kuriteoteate vastu ning oligugi, et kuriteoteade oli kirjutatud selliselt, et täpselt ei olnud võimalik aru saada, mille peale kaevatakse, imestas autorit juhtival kohal töötava ametniku pealiskaudsus kriminaalmenetluse alustamata jätmise otsustamisel. Autor kriminaalmenetlust koheselt kuriteoteate vähese informatiivsuse pärast alustamata muidugi ei jätnud, vaid kutsus kõigepealt kuriteoteate esitaja enda juurde vestlusele. Vestluse käigus täpsustas isik asjaolusid ning autor alustas seepeale isiku kannatanuna ülekuulamisega ka kriminaalmenetlust, mis hiljem sai lahenduse kokkuleppemenetluse näol. Autor usub, et selline juhtum ei olnud kindlasti praktikas esmakordne ning kindlasti on ka varasemalt selliste põhjendustega kriminaalmenetlusi alustamata jäetud. Autori kirjeldatud olukorras oli tegemist kannatanu poolt esitatud kuriteoteatega ning kuriteokoosseisuga, mis eeldabki füüsilise kannatanu olemasolu. Siinkohal paneb aga mõtlema, et kui osad ametnikud näiteks töökoormuse vähendamise eesmärgil kriminaalmenetlusi kergekäeliselt alustamata jätavad, siis koosseisude suhtes, mis ei eelda füüsilise kannatanu olemasolu, saavad nad seda teha juba ette teades, et keegi nende otsust vaidlustada ei saa.

Autor leiab, et ei ole põhjendatud olukord, kus kehtiv seadusandlus näeb küll täiendava kontrollifunktsioonina uurimisasutuse ja prokuratuuri tegevuse peale ette kaebeõiguse süüdistuskohustusmenetluse raames, kuid teatud süüteokoosseisude puhul sellist õigust keegi rakendada ei saa.

Autori arvates on lisaks süüdistuskohustusmenetluse regulatsioonile probleemne ka KrMS § 206 lg 1¹ sätestatud lihtsustatud kriminaalmenetluse lõpetamise määruse kehtiv sõnastus. Nimetatud lihtsustatud määruse temaatikat käsitles autor põhjalikumalt töö 1. peatükis. Probleeme tekitab sarnaset süüdistuskohustusmenetluse regulatsioonile asjaolu, et põhistatud määruse taotlemise õigus on seaduse järgi antud ainult kannatanule ning keegi teine, saades lihtsustatud kriminaalmenetluse lõpetamise määruse, põhistatud määrust nõuda ei saa. KrMS § 206 lg 2 p 1 järgi saadetakse koopia kriminaalmenetluse lõpetamise määrusest ka kuriteoteate esitanud isikule. Kuna kuriteoteate esitanud isikul aga puudub õigus taotleda põhistatud määrust, saab ta teada vaid kriminaalmenetluse lõpetamise faktist, kui sellisest ning midagi rohkemat ta ette võtta ei saagi. Selline probleem on väga aktuaalne kriminaalmenetluste lõpetamisel, kus ei eksisteeri füüsilist kannatanut, kes saaks põhistatud

lõpetamise määrust taotleda, sest riigikohus⁸⁶ on leidnud, et kriminaalmenetluse lõpetamise peale ei ole võimalik süüdistuskohustusmenetluse raames enne kaevata, kui on taotletud kriminaalmenetluse lõpetamise põhistusi ning süüdistuskohustusmenetluse kaebetähtaeg hakkab kulgema siis, kui kannatanu on põhistatud määruse kätte saanud.

Lähtudes kogu eeltoodust on autor seisukohal, et hetkel kehtiv Kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon (samuti kriminaalmenetluse lõpetamise lihtsustatud määruse regulatsioon) ei ole piisav ega arvesta selliste süüteokoosseisudega, kus puudub füüsiline kannatanu. Järgnevas alapeatükis võrdleb autor Eesti süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooni teiste riikide kaebemenetluste regulatsioonidega ning seejärel toob eraldi alapeatükis välja olemasolevale probleemile võimalikud omapoolsed lahendused.

4.2. Eesti süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooni võrdlus välismaiste kaebemenetluste regulatsioonidega

Nagu käesolevas töös eelpool juba mainiti, pärineb Eesti kehtiv süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon Saksa õigusest. Autor valis Eesti süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooni võrdlemiseks teiste riikide kaebemenetluste regulatsioonidega välja viis riiki. Nendeks riikideks on Soome, Ukraina, Läti, Armeenia ning Saksamaa. Nimetatud valikut põhjendab autor sellega, et kõik need riigid kuuluvad Eestiga samasse, ehk mandri euroopa õiguskultuuri ning kõigi nende riikide kriminaalmenetlusõigus sätestab ka süüdistuskohustusmenetlusele sarnaseid kaebeõigusi, millelt saaks võtta eeskuju Eesti kehtiva süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooni kohandamiseks. Järgnevates alapeatükkides annabki autor ülevaate nimetatud riikide kriminaalmenetlusõiguses kehtivatest kaebeõigustest ning võrdleb neid Eesti süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooniga.

4.2.1. Kaebeõigus Soomes

Soome kehtiva kriminaalmenetluse seaduse järgi võib politseile kuriteoteate esitada ükskõik kes ning see ei pea olema ilmtingimata kannatanu. Politsei peab alustama kohtueelset menetlust juhul, kui on piisavalt alust kahtlustada, et kuritegu on toime pandud. Kõik kuriteoteated ei vii

---

⁸⁶ RKKK 3-1-1-91-12 lahendi analüüs. Arvutivõrgus:
https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/kohtulahendi_analyys/7051

siiski kohtueelse uurimise alustamiseni. Oportuuniteedipõhimõtte alusel on näiteks võimalik jätta menetlus alustamata, kui teo eest on ette nähtud üksnes rahatrahv ja kannatanu ei nõua isiku karistamist (§ 4 lg 1), samuti juhul, kui asjas puudub avalik huvi ja asja menetlemine oleks ebaproportsionaalne võrreldes isiku süü ning teo raskusega (§ 4 lõiked 3 ja 4). Enamus kuriteod on aga riiklikult süüdistatavad, see tähendab seda, et neid kuritegusid võib politsei uurida ning prokurör nendega kohtusse minna ka siis, kui kannatanu pool ei nõua süüdlase karistamist. Üheks süütegude liigiks on aga ka kaebajast sõltuvad süüteod, mis põhinevad pikaajasetel põhjamaade traditsioonidel. Need süüteod on menetletavad ainult siis, kui kannatanu isik on toimunud politseid või prokuratuuri teavitanud ning nõuab süüdlase karistamist. Sellisteks süütegudeks on kergemad ning väiksemat avalikku huvi omavad süüteod, nt laimamine ning kodurahu rikkumine.⁸⁷

Soome kriminaalmenetluse seaduse § 2 lg 1 järgi on riikliku süüdistaja ülesanne kriminaalmenetlust alustada ja toimetada.⁸⁸ Kui kohtueelne uurimine on lõpule jõudnud, saadetakse kõik kogutud materjalid prokurörile, kes annab kriminaalasjale omapoolse hinnangu. Prokuröri ülesanne on kindlustada, et mitte kedagi ei süüdistataks ega mõistetakse süüdi ilma seadusliku aluseta. Iga kahtlusaluse ja iga väidetava teo suhtes peab prokurör hindama, kas kuritegu on toime pandud ning kas kahtlustatava süüdistamiseks on piisavalt alust. Süüdistus esitatakse juhul, kui on piisavalt tõendeid kahtlustatava vastu ning puuduvad alused oportuuniteedipõhimõttele tuginedes kriminaalmenetlus lõpetada.

Kui kriminaalasjas ei ole aga piisavat tõendeid või mõnel mul põhjusel süüdistust ei esitata (nt kuritegu on aegunud), teeb prokurör selgesõnalise otsuse, et ta loobub süüdistusest. Prokurörile on põhiseadusega garanteeritud enda otsuste tegemisel täielik sõltumatus ning prokurör ei tohi üheski kriminaalasjas järgida kellegi käske või juhiseid (va peaprokuröri juhised).⁸⁹

Soome kriminaalmenetluse seaduse § 14 sätestab, et kannatanu saab ise esitada süüdistuse siis, kui riiklik süüdistaja on süüdistusest loobunud. See tähendab, et prokurör või eeluurimist läbiviiv ametnik on otsustanud, et eeluurimist läbi ei viida, see peatatakse või lõpetatakse.

---

⁸⁷ A.-M. Nuutila. The Finnish Criminal Procedure. 2012, p 2.1. Arvutivõrgus:

<https://sites.google.com/site/arimattinuutila/2012-the-finnish-criminal-procedure> (23.04.2015. a).

⁸⁸ Soome Vabariigi kriminaalmenetluse seadus. Arvutivõrgus:

http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3163/file/Finland_Criminal_Procedure_act_ame_ended2002_en.pdf (23.04.2015. a).

⁸⁹ A.-M. Nuutila, p 6.1.2.

Sellist nn ase-erasüüdistust on võimalik § 14 järgi esitada ükskõik millises süüteos, mille läbi on isik kannatanud, s.t süütegude ring ei ole piiratud muuga, kui sellega, et tegemist peab olema kannatanuga süüteoga.

Juhul kui riiklik süüdistaja on loobunud süüdistuse esitamisest, saab § 15 lg 2 järgi kannatanu 30 päeva jooksul pärast vastavasisulise teatise saamist kohtusse pöörduda. § 16 lg 1 sätestab, et kui kannatanu on jätnud süüdistuse esitamata või on süüdistusest loobunud, siis ei ole tal võimalik samas asjas hiljem süüdistust ka esitada.

Nagu eelpool kirjutatust nähtub, on Soome kriminaalõiguses kasutusel erasüüdistusinstituut, mida saab kasutada reeglina juhul, kui riiklik süüdistaja loobub oma süüdistusest. Praktikas toimib see nii, et esiteks teeb kaebaja kaebuse prokuratuuri otsuse peale peaprokurörile ning kui viimane ei muuda otsust süüdistust mitte esitada, saab kannatanu iseseisvalt pöörduda kohtusse ning asuda ise süüdistaja rolli.⁹⁰

Veel tuleb märkida, et Soome kriminaalmenetluse seadus räägib eelpool toodud kaebeõiguse raames ainult kannatanust ning seda, et kellelgi teisel peale kannatanu oleks veel õigust vaidlustada prokuröri otsust süüdistust mitte esitada ning selle ebaõnnestumisel ise süüdistusega kohtusse pöörduda, seadusest ei nähtu. Soome kriminaalmenetluses puudub Eesti kriminaalmenetlusele omane süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon, kui selline. Soomes on süüdistuskohustusmenetluse normide asemel kasutusel eelpool kirjeldatud nn ase-erasüüdistuse institutsioon, mis võimaldab juhul, kui prokurör süüdistamisest loobub, kannatanul endal süüdistajaks hakata ning oma süüdistusega kohtusse pöörduda.

4.2.2. Kaebeõigus Ukrainas

Varasemalt oli Ukrainas prokuröri roll kohtueelses menetluses väga suur. Eriti paistis see välja nt kriminaalmenetluse alustamise või alustamata jätmise ja süüdistuse esitamise otsustamisel, kohtule isiku kinnipidamise ettepaneku esitamisel ja ka erinevatel teistel preventatiivset mõju omavate meetmete kasutamisel. Neid suhteliselt laiu prokurörile antud otsustusõigusi piirasid

---

⁹⁰ A.-M. Nuutila, p 3.3.1.

ainult moraali ja eetika normid, kuna seadusandlus võimaldas üpris suurt paindlikkust ja laialdast diskretsiooni.⁹¹

20. novembril 2012. aastal hakkas Ukrainas kehtima uus kriminaalmenetluse seadustik⁹². Uue kriminaalmenetluse seadustikuga piirati muuhulgas ka prokuröri diskretsiooniõigust otsustamaks kriminaalmenetluse alustamise ja alustamata jätmise üle. Kriminaalasja alustamise puhul tehti uues seaduses võrreldes varasemaga seega päris olulisi muudatusi. Üheks olulisemaks muudatuseks oli kriminaalasja alustamisest, kui omaette formaalsest etapist, loobumine. Kohtueelse menetluse alustamiseks oli varasemas seaduses vajalik nõ formaalne kriminaalasja alustamise otsustamine, kui iseseisev toiming. Kriminaalasja alustamine sõltus seega sellest, kui palju tõendeid sellises varases staadiumis juba olemas oli. See tähendas aga seda, et õiguskaitseorganid olid tihti tõrksad kriminaalmenetlust toimetama, kui just esialgsete tõendite põhjal ei olnud ilmselge, et kuritegu on toime pandud. Uus kriminaalmenetluse seadustik paneb aga uurimisasutusele ja prokurörile kohustuse kohtueelset uurimist alustada mitte hiljem kui ühe päeva jooksul pärast seda, kui kuriteost on teatatud või kuriteo tunnused on avastatud selleks pädevate organite enda poolt, olenemata selleks hetkeks olemasolevate tõendite hulgast.⁹³

Seadustiku § 214 sätestab, et uurimisasutus või prokurör peab alustama kriminaalmenetlust koheselt ning mitte hiljem kui 24 tunni möödudes vastava informatsiooni või kuriteoteate saamisest. Kohtueelse menetluse alguseks loetakse seda hetke, kui kuriteo kohta saadud informatsioon sisestatakse selleks ettenähtud andmebaasi. Uurijad, prokurörid ja muud selleks volitatud ametnikud peavad andmebaasi sisestama kõik neile laekuva informatsiooni erinevate kuritegude kohta. Informatsiooni ja kuriteoteate vastuvõtmisest keeldumine ja selle andmebaasi sisestamata jätmine on keelatud.

---

⁹¹ P. Pushkar. The Reform of the System of Criminal Justice in Ukraine: The Influence of the European Convention of Human Rights. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 11/ 2. 2003, lk 202. Arvutivõrgus: <http://heinonline.org.ezproxy.utlib.ee/HOL/Page?handle=hein.journals/eccc11&id=203> (23.04.2015. a).

⁹² Ukraina Kriminaalmenetluse seadustik. Arvutivõrgus: <http://www.en.pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/CPC.pdf> (23.04.2015. a).

⁹³ C. McKenna, O. Martinenko, S. Gryshko, A. Stetsenko. A new Code of Criminal Procedure. CMS Law Firm. Ukraine, 2012. Arvutivõrgus: <http://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=7d6a7c8e-aa92-4a1f-9308-0f985067e511> (23.04.2015. a).

Lisaks sellele, et enamus kuriteotunnuste ilmnemisel on uurimisasutus ja prokuratuur kohustatud kriminaalmenetlust alustama, sõltub osade süüteokoosseisude menetlemine puhtalt kannatanu tahtest. Ukraina kriminaalmenetluse seadustiku paragrahvis 477 on loetletud need süüteokoosseisud, milliste puhul on uurimisasutusel või prokuröril võimalik kriminaalmenetlust alustada ainult kannatanu sellekohase avalduse alusel. Paragrahvis 477 sisalduvate süüteokoosseisude nimekiri on pikk ning autor neid eraldi käesolevas töös käsitlema ei hakka, kuid üldjuhul on tegemist kergemaid tagajärgi omavate süütegudega.

Huvitav muudatus võrreldes Ukraina varasema kriminaalmenetluse seadustikuga on see, et kasutusele on võetud kahtlustusest teavitamise institutsioon. Varasemalt ei saanud isik, keda mingi kuriteo toimepanemises kahtlustati, sellest mitte mingisugust formaalset teadet. Uue seaduse järgi peab isikut kahtlustusest aga kirjalikult teavitama. Isikut peab kahtlustusest teavitama samal päeval kui uurija on jõudnud menetlusega nii kaugele, et kedagi konkreetset kahtlustada. Isikud, kes on kinni peetud, peavad 24 tunni jooksul saama teda puudutavast kahtlustusest teavitatud. Mõistetakse on see muudatus, et isikule, kes on kahtlustatavana kinni peetud, tuleb kahtlustuse sisu 24 tunni jooksul tutvustada. Autorile jääb aga arusaamatuks mitte kinni peetud kahtlustatava kirjalikult teavitamise regulatsiooni eesmärk. Autori arvates seab see teatud juhtudel ohtu kogu kohtueelse menetluse, sest varakult oma kahtlustatava seisundist teada saades on kahtlustataval võimalik kohtueelse menetluse käiku hakata negatiivselt (nt tõendeid hävitades) mõjutama.

Kriminaalmenetluse seadustiku § 284 lg 1 sätestab kriminaalmenetluse lõpetamise alused. Kriminaalmenetlus tuleb lõpetada juhul, kui uurimise käigus selgub, et:

- 1) kuriteosündmus ei ole üldse aset leidnud,
- 2) toime pandud teol puuduvad kuriteo tunnused,
- 3) ei ole kogutud piisavalt tõendeid isiku süüstamiseks ning lisatõendite kogumise võimalus on ammendunud,
- 4) vahepeal on vastu võetud seadus, mis kõnealust tegu enam karistatavaks ei pea,
- 5) kahtlustatav või süüdistatav on surnud,
- 6) teist kohtuotsust, mis põhines samadel asjaoludel, on muudetud või kohus on andnud juhise, et samasuguste asjaolude ilmnemisel tuleb kriminaalmenetlus lõpetada,
- 7) kannatanu ja teatud juhtudel ka tema esindaja loobus süüdistustest erasüüdistuse raames,
- 8) isiku loovutanud riik ei ole andnud nõusolekut süüdistuse esitamiseks.

Sama paragrahvi lõige 3 sätestab, et uurija või prokuröri otsuse peale kriminaalmenetlus lõpetada, saab käesolevas seadustikus ettenähtud korras ka kaevata. Uurija võib võtta vastu otsuse kriminaalmenetlus lõpetada § 284 lg 1 punktides 1, 2 ja 4 toodud alustel juhul, kui ühtegi inimest ei ole tema kahtlustatava seisundist selles kriminaalasjas veel teavitatud. Prokurör võib kriminaalmenetluse kahtlustatava suhtes lõpetada aga kõikidel lõikes 1 toodud alustel.

§ 284 lg 4 ütleb, et prokuröri poolt tehtud otsus kahtlustatava suhtes kriminaalmenetluse lõpetamiseks ei välista kohtueelse menetluse jätkumist kuriteo asjaolude uurimiseks.

Kriminaalmenetluse lõpetamise otsuse kättetoimetamist ning selle peale kaebamist reguleerib § 284 lg 5, mis sätestab järgnevat. Koopia uurija poolt tehtud kriminaalmenetluse lõpetamise otsusest saadetakse kuriteoteate edastanud isikule, kannatanule ja prokurörile. Prokurör võib selle otsuse 20 päeva jooksul tühistada, tuginedes kas uurija poolt tehtud otsuse alusetusele või ebaseaduslikkusele. Uurija poolt tehtud otsuse võib tühistada prokurör ka kuriteoteate edastanud isiku või kannatanu kaebuse korral, kui selline kaebus esitati prokurörile 10 päeva jooksul alates kriminaalmenetluse lõpetamise teatise kättesaamisest. Kui kriminaalmenetluse lõpetamise otsustab prokurör, saadetakse sellekohase otsuse koopia kuriteoteate esitanud isikule, kannatanule ja tema esindajale ning kahtlustatavale ja tema kaitsjale.

Ukraina kriminaalmenetluse seadustiku paragrahv 303 sätestab üldised alused kohtueelses staadiumis uurimisasutuse ja prokuröri otsuste vaidlustamiseks kohtus. Nii uurimisasutuse kui ka prokuröri poolt tehtud otsuse peale kriminaalmenetluse lõpetamiseks, saab kaevata kuriteoteate edastanud isik, kannatanu ja tema esindaja ning kahtlustatav ja tema kaitsja. § 304 sätestab selliste kaebuste tegemise tähtjaks 10 päeva alates otsuse koopia kättesaamisest ning § 306 järgi vaatab sellised kaebused läbi kohaliku kohtu eeluurimiskohtunik, kellel on omakorda otsustamiseks aega 5 päeva. Eeluurimiskohtunikul on sisuliselt kaks võimalust. Ta saab kas uurimisasutuse või prokuröri poolt kriminaalmenetluse lõpetamise otsuse tühistada või jätta talle esitatud kaebus rahuldamata.

Nagu eelpool kirjutatust nähtub, esineb Ukraina kriminaalmenetluse seadustikus ka süüdistuskohustusmenetlusele omaseid norme. Erinevalt KrMS'ist, võimaldab Ukraina kriminaalmenetluse seadustik uurimisasutuse või prokuröri poolt tehtud kriminaalmenetluse lõpetamise määruse peale kaevata lisaks kannatanule ka kuriteoteate edastanud isikul. Erinevuseks KrMS'st on ka see, et uurimisasutus saab kriminaalasja ise lõpetada ainult juhul,

kui mitte kedagi ei ole selles kriminaalasjas tema kahtlustatava seisundist veel teavitatud (kahtlustust ei ole kellelgi esitatud). Huvipakkuv on ka see asjaolu, et Ukrainas peab kriminaalmenetlust alustama igal juhul, kui uurimisasutusele või prokuratuurile on esitatud kuriteoteade või mingi informatsioon, millest võib järeldada, et kuritegu võib olla toime pandud. Kriminaalmenetluse alustamata jätmise regulatsioone seega uus Ukraina kriminaalmenetluse seadustik endas ei sisalda. Väidetavalt peaks selline jäik regulatsioon kriminaalmenetluse alustamisel kriminaalmenetluse kulgu kiirendama ja ka tõhusamaks muutma.⁹⁴ Käesoleva töö autor leiab, et selline jäik regulatsioon, et kriminaalmenetlust ei ole kuriteokaebuse või informatsiooni saabumisel võimalik uurimisasutusel või prokuratuuril alustamata jätta, tekitab pigem ametnikele töökoormust juurde ning ka üldine kriminaalasjade menetlemiseks kuluv aeg seeläbi pikeneb.

4.2.3. Kaebõigus Lätis

Läti kriminaalmenetlusõiguses on kriminaalmenetluse alustamiseks vajalik informatsiooni esitamine mingisuguse võimaliku toimepandud kuriteo kohta kas uurimisasutusele, prokuratuurile või kohtule. Samuti on kriminaalasja alustamine võimalik sellisel juhul, kui ükskõik milline kriminaalmenetlust toimetavatest asutustest oma töö käigus vastava informatsiooni võimaliku toimepandud kuriteo kohta omandab.

Läti kriminaalmenetluse seaduse⁹⁵ § 369 lg 2 sätestab, millisel teel võib informatsioon toimepandud kuritegudest olla esitatud. Nendeks võimalusteks on:

- 1) informatsioon võib olla esitatud isiku poolt, kes on ise olnud kuriteo ohvriks,
- 2) kontrolli ja järelevalvet teostavate asutuste poolt seadusejärgsete tegevuste käigus saadud informatsioon,
- 3) meditsiinitöötajate või –asutuste poolt ettekandena traumadest, haigustest või surmajuhtumitest, mis võivad olla toimepandud kuritegude tagajärgedeks,
- 4) laste õigusi kaitsvate mitteriiklike organisatsioonide poolt esitatud teated rikkumistest, mis on suunatud alaealiste vastu ning mis võivad täita mingisuguse kuriteokoosseisu,
- 5) iga füüsilise või juriidilise isiku poolt esitatud informatsioon toimepandud kuriteo kohta, milles isik ise ei pea olema otseselt kahju kannatanud,

---

⁹⁴ C. McKenna, O. Martinenko, S. Gryshko, A. Stetsenko. A new Code of Criminal Procedure.

⁹⁵ Läti kriminaalmenetluse seadus. Arvutivõrgus:

http://www.knab.gov.lv/uploads/eng/criminal_procedure_law.pdf (23.04.2015. a).

6) iga isiku poolt esitatud informatsioon kuriteost, mille ta on ise toime pannud.

Sama paragrahvi lg 3 kohaselt ei või kriminaalasja alustada anonüümse informatsiooni põhjal, ega ka informatsiooni põhjal, mille allikat informatsiooni esitaja keeldub avaldamast. § 370 lg 1 kohaselt võib kriminaalmenetlust alustada kui esineb reaalne võimalus, et kuritegu on toime pandud. Lõike 2 kohaselt võib kriminaalmenetlust alustada ka juhul kui saadud informatsioon sisaldab andmeid toime pandud kuriteo kohta, kuid sellise informatsiooni kontrollimine on võimalik ainult kriminaalmenetluse ressursse ja meetodeid kasutades. § 371 sätestab, et uurijal või uurija otsesel ülemusel on kohustus enda kompetentsi piirides tegutsedes kriminaalmenetlust alustada, kui esineb vähemalt üks §-s 369 toodud juhtudest. Sama paragrahvi lõike 2 järgi on prokuröril õigus enda pädevuse piires §-s 369 toodud juhtudel kriminaalmenetlust ise alustada või saata materjalid nende läbivaatamiseks uurimisasutusele.

Läti kriminaalmenetluse seaduse § 373 reguleerib kriminaalmenetluse alustamata jätmist. Selle paragrahvi lõike 1 kohaselt võib selleks volitatud ametnik, leides, et puuduvad alused kriminaalmenetluse alustamiseks, koostada kirjaliku kriminaalmenetluse alustamata jätmise teatise. Ametnik peab kriminaalmenetluse alustamata jätmisest teavitama kuriteoteate edastanud isikut, olgu selleks siis kannatanu või mõni muu isik.

§ 373 lg 5 sätestab kaebeõiguse kriminaalmenetluse alustamata jätmise peale. Nimetatud lõikes on kirjas, et isikud, kes on toodud § 369 lõike 2 punktides 1, 2 ja 4, võivad 10 päeva jooksul kriminaalmenetluse alustamata jätmise teate saamisest selle peale kaevata. Juhul kui kriminaalmenetluse on alustamata jätnud uurija, saavad isikud kaevata selle otsuse peale prokuröridele. Kui aga vastava otsuse on teinud prokurör, siis saavad isikud kaevata otsuse teinud prokurörist kõrgemal ametikohal olevale prokuröridele. Nagu eelpool toodust nähtub, omavad nimetatud kaebeõigust § 369 lõike 2 punktides 1, 2 ja 4 toodud isikud. Nendeks isikuteks on kuriteoohvriks langenud isik, ehk kannatanu, erinevad seadusjärgset kontrollfunktsiooni ja järelevalvet teostavad asutused ning samuti laste õigusi kaitsvad mitteriiklikud organisatsioonid. Kuriteoteate edastanud isikul (juhul kui tegemist ei ole kannatanuga) puudub seega õigus kriminaalmenetluse alustamata jätmise peale kaevata.

Läti kriminaalmenetluse seaduse § 373 lg 6 ütleb, et prokuröridele esitatud kaebus kriminaalmenetluse alustamata jätmise peale peab olema lahendatud 10 päeva jooksul kaebuse saamisest või juhul, kui kaebus ei ole esitatud riigikeeles, 10 päeva jooksul pärast kaebuse

ametliku tõlke saamist. Teatud juhtudel on lubatud kaebus lahendada ka 30 päeva jooksul, kuid seda ainult siis, kui kaebuse lahendamiseks on vaja lisa aega ning pikendamisest teavitatakse kaebuse esitanud isikut. Sama paragrahvi lg 7 järgi võib prokurör juhul, kui ta otsustab kaebuse rahuldada, kriminaalmenetluse alustamata jätmise otsuse kas muuta või tühistada. Prokuröri poolt kaebuse rahuldamise või rahuldamata jätmise peale ei ole võimalik edasi kaevata.

§ 377 sätestab alused, milliste esinemise puhul kriminaalmenetlus jäetakse alustamata või juba alustatud kriminaalmenetlus lõpetatakse. Autor ei hakka pikemalt kõigil nendel seaduses toodud alustel peatuma ning nimetab neist vaid mõned. Kriminaalmenetlus jäetakse alustamata või juba alustatud kriminaalmenetlus lõpetatakse näiteks juhul kui selgub, et kuritegu ei olegi toime pandud, toimepandud tegu ei kvalifitseeru kuriteona või kuritegu on aegunud.

Läti kriminaalmenetluse seaduse § 392 räägib kriminaalmenetluse lõpetamisest kohtueelse menetluse staadiumis. Nimetatud paragrahvi lõige 1 sätestab, et isik, kes toimetab kriminaalmenetlust, peab lõpetama kriminaalmenetluse ja isiku edasise süüdistamise, kui esinevad §-s 377 toodud asjaolud. See tähendab sisuliselt seda, et kriminaalmenetluse peab lõpetama kas uurimisasutus või prokuratuur vastavalt sellele, kumb parasjagu kriminaalmenetlust toimetab. Sama paragrahvi lõige 2 sätestab, et kui konkreetse kahtlustatava või süüdistatava süüd ei ole kohtueelses menetluses suudetud piisavalt tõendada ning täiendavate tõendite kogumine ei ole võimalik, lõpetab kriminaalmenetluse kas uurija prokuröri nõusolekul või prokurör iseseisvalt. Kriminaalmenetlus lõpetatakse kas täielikult või osaliselt mingi konkreetse isiku suhtes. Kui kriminaalmenetlus lõpetatakse osaliselt mingi isiku suhtes, jätkub kriminaalmenetlus muus osas.

Kui kriminaalasja lõpetamise otsus on vastu võetud, tuleb sellest viivitamata teavitada ka isikule või asutusele, kelle avalduse alusel kriminaalasi alustati. Kriminaalmenetluse lõpetamise otsuse koopia tuleb viivitamatult saata ka prokurörile. Kannatanule ning kahtlustatavale tuleb koopia kriminaalmenetluse lõpetamise otsusest saata koos selgitustega, et kannatanul on õigus kriminaalasja materjalidega, mis puudutavad konkreetselt teda, 10 päeva jooksul tutvuda. Kahtlustataval, kelle suhtes kriminaalmenetlus lõpetati on õigus aga kriminaalmenetluse materjalidega tutvuda alles pärast kõigi kohtueelse menetluse toimingute läbiviimist (§ 392¹).

Läti kriminaalmenetlusõiguses võib kriminaalmenetlust läbi viiva ametniku tegevuse või otsuste peale kaevata menetlusega seotud isik, samuti isik, kelle õigusi või seaduslikke huve on konkreetsete tegevuste või otsustega rikutud (§ 336). Paragrahv 337 lõike 1 kohaselt tuleb kaebus esitada ainult sellele ametnikule või asutusele, kellel on selle konkreetse asja üle seaduse järgi õigus otsustada. Sama paragrahvi lõikes 2 on loetelu sellest, kellele tuleb erinevatel juhtudel kaebus esitada. Muuhulgas on seal sätestatud, et uurija tegevuse või otsuste peale saab kaevata prokurörile või uurija vahetule ülemale. Prokuröri tegevuse ja otsuste peale saab kaevata aga kõrgemalseisvale prokurörile. Lõige 3 sätestab, et kui isik on kaevanud uurija tegevuse või otsuse peale prokurörile või prokuröri tegevuse või otsuse peale kõrgemalseisvale prokurörile, siis saab isik kaevata veel ühe korra viimasest kõrgemalseisvale prokurörile, kelle otsus on seejärel aga lõplik ning kohtueelses menetluses edasikaebamisele ei kuulu.

Paragrahvi 339 lõiked 1 ja 2 käsitlevad kaebuste esitamise korda. Nendes on sätestatud, et kriminaalmenetlust toimetavate ametnike tegevuse ja otsuste peale saab kaevata kogu kohtueelse menetluse ajal. Uurija või prokuröri otsuse peale saab kaevata 10 päeva jooksul alates otsuse koopia või otsuse tegemise teatise kättesaamisest.

Nagu eeltoodust nähtub, on Läti kriminaalmenetluses kasutusel sarnaselt Eestile süüdistuskohustusmenetlusele omased normid. Üheks erinevuseks võrreldes Eesti kehtiva kriminaalmenetlusõigusega on see, et kriminaalmenetluse alustamata jätmise otsuse peale on Lätis õigus kaevata kannatanul, erinevatel seadusjärgset kontrollfunktsiooni ja järelevalvet teostavatel asutustel ning samuti laste õigusi kaitsvatel mitteriiklikel organisatsioonidel. Teatavasti saab Eestis kriminaalmenetluse alustamata jätmist vaidlustada ainult kannatanu, seega Lätis on nimetatud kaebeõigus antud laiemale ringile. Küll aga ei sätesta ka Läti kriminaalmenetluse seadus kuriteoteate esitanud isiku (kes ei ole ise kannatanu) õigust kriminaalmenetluse alustamata jätmise vaidlustamiseks. Erinevuseks Eesti kriminaalmenetlusest on ka see, et kriminaalasja lõpetamise puhul ei näe Läti kriminaalmenetluse seadus ette võimalust kaevata prokuröri lõpetamise otsuse peale kohtusse. Nagu ka eelpool kirjutatust nähtus, saab Lätis kaevata prokuröri poolt tehtud kriminaalmenetluse lõpetamise otsuse peale ainult temast kõrgemalseisvale prokurörile ning seejärel uue otsusega mitte nõustumisel veel ühe korra viimasest kõrgemalseisvale prokurörile, kelle otsus on lõplik ning seejärel enam edasikaebamisele ei kuulu.

4.2.4. Kaebeõigus Armeenias

Armeenia kriminaalmenetluse seadustikus⁹⁶ on muuhulgas sätestatud kriminaalmenetluse alustamise tingimused. Paragrahvi 27 järgi on uurimisasutusel, uurijal ja prokuröril kohustus enda kohtualluvuse piires alustada kriminaalmenetlust, kui on ilmnenu mingisuguse kuriteo tunnused. Nende kohustus on kasutusele võtta kõik seadusega lubatud meetmed, paljastamaks kuriteo täpsed asjaolud ning avastamaks kuriteo toimepanijad. Seega Armeenia kriminaalmenetluses kehtib sarnaselt Eestile legaliteediprintsiip, ehk kuriteotunnuste ilmnemisel tuleb kriminaalmenetlust alustada. Armeenia kriminaalmenetluse seadustik ei sätesta eraldi, kes või millisel viisil võib kuriteoteate esitada või kust mujalt võib informatsioon kuriteo kohta pärineda.

Armeenia kriminaalmenetlusõigus teeb vahet kriminaalmenetluse peatamisel ning kriminaalmenetluse lõpetamisel. Kriminaalmenetluse peatamise alustest räägib seadustiku paragrahv 31, mille lõike 1 kohaselt võib prokurör, uurija, eeluurimisasutus või kohus kriminaalmenetluse osaliselt või täielikult peatada, kui:

- 1) Kuriteos kahtlustatavat ei ole suudetud tuvastada,
- 2) kuriteos kahtlustatav on põgenenud kas uurimise või kohtu alt või tema asukoht ei ole teada muudel asjaoludel,
- 3) süüdistatavat või isikut, keda on piisavalt alusta kahtlustada kuriteo toimepanemises, ei ole võimalik vastutusele võtta,
- 4) süüdistatav põeb rasket haigust või ei asu Armeenia Vabariigis ning sellest tulenevalt ei ole tal võimalik menetlustoimingutest osa võtta ning jätkamine nende menetlustoimingutega ilma selle isiku osavõtuta ei ole võimalik,
- 5) vääramatute esinemise tõttu ei ole menetlustoimingutega jätkamine võimalik.

Nende toodud aluste esinemisel võib uurija või prokurör koostada põhistatud kriminaalmenetluse peatamise määruse (§ 257). Kriminaalmenetluse peatamisest on uurijal kohustus kirjalikult teavitada kannatanut, tema esindajat, tsiviilhagejat ja kostjat või nende esindajaid. Uurija peab samuti nimetatud isikutele selgitama, et antud määrust on võimalik vaidlustada käesolevas seadustikus toodud alustel. Kriminaalmenetluse ajal või koos kriminaalmenetluse peatamisega võib uurija kuulutada kuriteos kahtlustatava isiku

---

⁹⁶ Armeenia Kriminaalmenetluse seadustik. Arvutivõrgus:

http://www.parliament.am/law_docs/010998HO248eng.pdf?lang=eng (23.04.2015. a).

tagaotsitavaks (§ 259). Kriminaalmenetlus saab uurija määrusega jätkuda, kui paragrahvi 31 lõikes 1 toodud alused ära langevad või on vaja teha menetlustoiminguid, milles kahtlustatava osavõtt ei ole vajalik (§ 260).

Kriminaalmenetluse alustamata jätmise ja kriminaalmenetluse lõpetamise alused on reguleeritud aga paragrahvis 35. Juhud, millal kriminaalmenetlust ei alustata või juba alustatud kriminaalasi lõpetatakse, on järgnevad:

- 1) Puudub tegu, mis oleks kriminaalmenetluse seadustiku järgi karistatav,
- 2) väidetav tegu ei sisalda endas kuriteo tunnuseid,
- 3) väidetav tegu, millega kaasnesid küll kahjustused, on kriminaalõiguse kohaselt seaduspärane,
- 4) puudub kannatanupoolne kaebus juhtudel, kus käesolev kriminaalmenetluse seadustik selle olemasolu vajaduse sätestab,
- 5) käesolevas seadustikus sätestatud juhtudel kannatanu ja kahtlustatava leppimise korral,
- 6) kuritegu on aegunud,
- 7) kohus on teinud samadel asjaoludel kohtulahendi, mis on jõustunud või eksisteerib mõni teine õiguslik arvamus on, mis välistab kriminaalsüüdistuse,
- 8) uurimisasutus, uurija või prokurör on teises samadel asjaoludel põhinevas kriminaalasjas teinud otsuse kriminaalmenetlust mitte läbi viia ning see otsus on endiselt jõus,
- 9) kuriteo toimepanemise ajal ei ole teo toimepanija jõudnud seaduses sätestatud ikka, alates millest on isik kuriteo toimepanemise eest vastutav,
- 10) isik on surnud, välja arvatud juhtudel, kui menetlustoimingud on vajalikud surnud isiku õiguste kaitseks või esinevad asjaolud, mis viitavad uutele isikutele,
- 11) isik loobus kuriteo toimepanemisest omal algatusel ja juba sooritatud teol ei ole mõne teise kuriteo formaalseid tunnuseid,
- 12) isik on vabastatud kriminaalvastutusest vastavalt seadustiku üldosas sätestatule,
- 13) toimunud on amnestiaakt.

Sama paragrahvi lõike 3 järgi võib välja toodud kriminaalmenetlust välistavate asjaolude esinemise korral prokurör, uurimisasutus või uurija kriminaalmenetluse alustamata jätta ning ükskõik millises kohtueelse menetluse staadiumis kriminaalmenetluse lõpetada. Kohtueelses menetluses kriminaalmenetluse lõpetamiseks peab uurija tegema sellekohase õiguspärase otsuse ning koostama ka vastava määruse (§ 261). Seadustik ei näe ette võimalust koostada

lihtsustatud kriminaalmenetluse lõpetamise määrust, nagu Eesti kriminaalmenetlusseadustik seda võimaldab, seega peab kriminaalmenetluse lõpetamise määrus Armeenias olema alati põhistatud.

Koopia uurija poolt tehtud kriminaalmenetluse lõpetamise määrusest tuleb saata kahtlustatavale, süüdistatavale, kaitsjale, kannatanule ja tema esindajale, samuti tsiviilkostjale, hagejale ja nende esindajatele. Nimetatud isikutele selgitatakse nende õigust tutvuda kriminaaltoimiku materjalidega ning õigust lõpetamise määruse peale kaevata (§ 262). Kriminaalmenetluse lõpetamise otsuse peale on õigus kaevata lisaks eelpool toodud isikutele ka füüsiliste ja juriidiliste isikute esindajatel, kelle avalduse alusel kriminaalasi alustati. Kõrgemalseisvale prokurörile on võimalik määruse peale esitada kaebus 7 päeva jooksul alates kriminaalmenetluse lõpetamise määruse kättesaamisest. Juhul kui prokurör kaebust ei rahulda on võimalik selle peale edasi kaevata kohtusse (§ 263).

Kuna Armeenia kriminaalmenetluse seadustik kriminaalmenetluse alustamata jätmise vaidlustamist eraldi üheski paragrahvis ei sätesta (nagu see on kriminaalmenetluse lõpetamise puhul), tuleb asuda seisukohale, et see on vaidlustatav paragrahvi 103 järgi, mis sätestab, et kriminaalmenetlust toimetava isiku või asutuse tegevus ja otsused on vaidlustatavad menetlusega seotud isikute poolt. Uurimisasutuse ametniku ning uurija tegevuse ja otsuste peale on võimalik kaevata prokurörile. Prokuröri tegevuse ning otsuste peale on võimalik kaevata kõrgemalseisvale prokurörile, kohtule või kõrgema astme kohtule. Kaebuseid võib esitada kirjalikult, kuid juhul kui seadus seda eraldi ei sätesta, siis ka suuliselt. Kaebused tuleb läbi vaadata viivitamatult ning mitte rohkem kui kolme päeva jooksul kaebuse saamisest. Seega peaks uurija poolt kriminaalmenetluse alustamata jätmise peale saama kaevata prokurörile ning kui viimane kaebust ei rahulda, siis ka kõrgemalseisvale prokurörile ning kohtule.

Nagu eelpool kirjutatust nähtus, tunneb Armeenia kriminaalmenetlusõigus süüdistuskohustusmenetluse institutsiooni. Erinevus Eesti kriminaalmenetlusest on esiteks see, et eristatakse kriminaalmenetluse peatamist ning lõpetamist. Eestis on kasutusel ainult kriminaalmenetluse lõpetamise regulatsioon. Mis kriminaalmenetluse lõpetamise peale kaebamise õigusesse puutub, siis Armeenias on kriminaalmenetluse lõpetamise määruse peale võimalik kaevata ka kuriteoteate edastanud isikul enda esindaja kaudu. Teatavasti on Eestis selline kaebeõigus ainult kannatanul. Kriminaalasja alustamata jätmine on vaidlustatav aga kõikide menetlusega seotud olevate isikute poolt. Sellest võib järeldada, et kriminaalmenetluse

alustamata jätmine on vaidlustatav ka kuriteoteate edastanud isiku poolt, kuna eeldatavasti on see isik kuriteo tunnistaja ning seega potentsiaalselt kriminaalmenetlusega seotud isik. Põhjus, miks kuriteoteate edastanud isik saab kriminaalmenetluse lõpetamise peale kaevata ainult oma esindaja kaudu on arvatavasti selles, et kui isik ei rahuldu uurija või prokuröri otsusega kriminaalmenetlus lõpetada, siis oleks lisaks keegi kolmas isik, kes asja nõ oma kõrvalseisja „kaine pilguga“ üle vaatab ning kaevata soovivast isikust olukorda enda otsese seotumatusse tõttu võib-olla objektiivsemalt hinnata oskab. Sätte eesmärk võiks olla see, et vähendada asjatute kaebuste hulka isikute poolt, kes ise ei ole asjas kannatanuks ning sellega vähendada kaebusi lahendama pidavate ametnike töökoormust.

4.2.5. Kaebeõigus Saksamaal

Saksamaa kriminaalmenetluses kehtib üldjuhul legaliteedipõhimõte. See tähendab seda, et prokuratuur on kohustatud piisavate kuriteotunnuste ilmnemisel kriminaalmenetlust alustama ning uurimise käigus jõudma järeldusele, kas süüdistuse esitamiseks on piisavalt alust või mitte (Saksa kriminaalmenetluse seadustik⁹⁷ § 160 lg 1). Legaliteediprintsiibist moodustavad erandi aga süüteod, mida uuritakse reeglina või alati üksnes kannatanu taotluse olemasolul (erandi legaliteediprintsiibist moodustab ka oportuuniteedipõhimõtte kasutamine kriminaalasjade alustamata jätmise ja lõpetamise puhul, kuid sellele temaatikale autor antud töös pikemalt ei peatu). Mõnedeks sellisteks süütegudeks Saksa karistusseadustikus⁹⁸, mis vajavad kannatanu vastavasisulist taotlust, on näiteks murdvargus (StGB § 123), solvamine (StGB § 185, 194), ebaseaduslik saladuse avalikustamine (StGB § 203), elektrivargus (StGB § 248c) jne. Nende süütegude puhul on kriminaalmenetluse alustamiseks vajalik kannatanu sellekohane avaldus. Teatud juhtudel võib prokuratuur erilise avaliku huvi olemasolul ka ilma taotluseta kriminaalmenetlust alustada. Sellisteks kuritegudeks on nt kehavigastuste tekitamine (StGB § 223). Saksa karistusseadustiku paragrahv 230 sätestab, et tahtlikult kehavigastuste tekitamise korral vastavalt §-le 223 ning hooletusest kehavigastuste tekitamise korral, alustatakse kriminaalmenetlust ainult kannatanu vastavasisulise taotluse alusel. Erandiks on aga juhud, kus prokuratuur leiab omal algatusel, et kriminaalmenetluse alustamine on vajalik tulenevalt erilisest avalikust huvist.

---

⁹⁷ Saksa kriminaalmenetluse seadustik (StPO). Arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html#p1939 (23.04.2015. a).

⁹⁸ Saksa karistusseadustik (StGB). Arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html (23.04.2015. a).

Lisaks on Saksamaa kriminaalmenetluses nn erasüüdistuse instituut. Saksa kriminaalmenetluse seadustiku paragrahvi 374 lõikes 1 on toodud kuriteod, milliste puhul võib kannatanu süüdistusega pöörduda otse kohtusse, ilma eelnevalt prokuratuuri pöördumata. Nendeks kuritegudeks on näiteks sissetung, laimamine (v.a karistusseadustikus toodud erandid teatud riigiametnikele), kirjavahetuse privaatsuse rikkumine, tahtlikult või hooletuses kehavigastuste tekitamine, ahistav jälitamine või ähvardamine, äritehingute käigus altkäemaksu võtmine või pakkumine, võõra vara kahjustamine jne. Sama paragrahvi lõige 2 sätestab lisaks, et isik, kes on õigustatud esitama avaldust kriminaalmenetluse alustamiseks võib samuti kannatanu asemel või tema eest esitada avalduse erasüüdistuse raames.

Kui esinevad mingi paragrahvis 374 loetletud kuriteo tunnused, peaks prokurör eelistama kriminaalmenetluse alustamist erasüüdistusele ainult siis kui asjas esineb eriline avalik huvi (StPO § 376). Prokurör ei ole kohustatud osalema erasüüdistuse raames tehtavatest toimingutes. Kohus peab aga edastama erasüüdistusasja materjalid prokurörile sellisel juhul, kui kohtu arvates peaks prokurör asja ise menetlema ning süüdistuse eraisikult üle võtma.

Nagu eeltoodust nähtub, on Saksamaal kannatanu taotlus oluliseks filtriks muudel juhtudel absoluutselt kehtivale legaliteedipõhimõttele. Menetluspraktikas on aga prokuratuuril menetluse alustamise ja süüdistuse esitamise osas üsna suur kaalutusruum, kuna kuriteo tunnuste esinemise ja süüdistuse esitamiseks vajaliku tõendamismaterjali hindamise üle otsustamine on tema pädevuses.⁹⁹

Juhul kui prokurör isiku avalduse peale kriminaalmenetlust ei alusta või kriminaalmenetluse kohtueelse menetluse järel kriminaalmenetluse lõpetab, peab ta sellest avaldajat teavitama ning samuti oma otsust põhistama. Juhul kui avaldaja on ühtlasi ka kannatanu, peab prokuröri poolt tehtud otsuses (kas kriminaalmenetlus jätta alustamata või juba alustatud menetlus lõpetada) olema viidatud võimalusele vastavat otsust vaidlustada (StPO § 171). Kannatanul on õigus kaevata prokuröri otsuse peale kahe nädala jooksul alates vastavasisulise teatise kättesaamisest prokurörist kõrgemalseisvale prokurörile. Kui kõrgemalseisev prokurör jätab avaldaja kaebuse rahuldamata, on viimasel õigus vastavasisulise teatise saamisest ühe kuu jooksul pöörduda

---

⁹⁹ Analüüs isikute põhiõiguste tagamisest ja eeluurimise kiirusest kriminaalmenetluses. Tartu Ülikool. 2013, lk 22-23. Arvutivõrgus: http://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/www.kriminaalpoliitika.ee/files/elfinder/dokumendid/analüüs_isikute_pohioiguste_tagamisest_ja_eeluurimise_kiirusest_kriminaalmenetluses.pdf (23.04.2015. a).

kaebusega kohtusse. Isiku sellisest õigusest peab teda teavitama ning samuti selgitama, millises vormis kaebus tuleks esitada. Enne kui isikule on nimetatud asju selgitatud, kaebetähtaeg kulgema ei hakka. Kaebust ei võeta vastu, kui tegemist on kuriteoga, millise korral kannatanul on õigus esitada süüdistus erasüüdistuse raames. Kohtusse pöördumise puhul peab kaebus sisaldama fakte ja tõendeid, mis viitaksid sellele, et kuriteo suhtes peaks alustama kriminaalmenetlust. Vastav kaebus peab olema allkirjastatud advokaadi poolt ning õigusabi peab olema kaebuse esitajale tagatud samade sätete alusel nagu ka tsiviilkohtumenetluses. Samuti peab kaebus olema esitatud kohtule, mis on pädev asja üle otsustama ning üldjuhul on selleks kõrgem ringkonnakohus (StPO § 172).

Nagu eelpool kirjutatud nähtub on saksa kriminaalmenetlusõiguses peamiseks kriminaalasjade selektsiooni mooduseks menetluse alustamise faasis kergemate kuritegude puhul otsustuse sidumine kannatanu tahteavaldusega. Seega võib öelda, et võrreldes Eesti kriminaalmenetlusõigusega on saksa kriminaalmenetlusõiguses legaliteediprintsiibist tehtud rohkem erandeid. Saksa kriminaalmenetlusõiguses on olulisel kohal ka süüdistuskohustusmenetlus. Kuna Eesti kriminaalmenetlusõigusesse võeti süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon üle just saksa õigusest, on loogiline, et suured erinevused seal puuduvad. Samuti nagu Eestis, saab Saksamaal kriminaalmenetluse alustamata jätmist ning juba alustatud kriminaalmenetluse lõpetamise otsust vaidlustada vaid kannatanu ning kaebus on esitav mitme astmeliselt (prokuröri otsuse peale saab kaevata kõrgemalseisvale prokurörile ning viimase poole kaebuse rahuldamata jätmise peale omakorda kohtule). Suurimateks erinevusteks, mis puudutab kannatanu kaebeõigust, on Saksamaal kasutusel olev erasüüdistuse institutsioon ning hulk karistusseadustikus sätestatud kuritegusid, mille puhul kriminaalmenetluse alustamiseks on vajalik kannatanu vastavasisuline avaldus.

4.3. Lahendused kehtiva süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooni kohandamiseks

Kuna autor jõudis käesolevas töös järeldusele, et hetkel kehtiv Kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon ei ole piisav ega arvesta selliste süüteokoosseisudega, kus puudub füüsiline kannatanu, toob autor järgnevalt välja mitu lahendust, kuidas kehtivat süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooni võiks kohandada. Samuti pakub autor välja lahenduse käesolevas töös käsitlemist leidnud kriminaalmenetluse lõpetamise lihtsustatud määruse regulatsiooni paremaks muutmiseks.

Üks võimalik lahendus olemasolevale süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooni probleemile oleks ilma kannatanuta süütegude puhul lubada kriminaalmenetluse alustamata jätmise otsustamine uurimisasutustele ainult prokuröri loal ning kriminaalmenetluste lõpetamise otsustamise õigus anda ainult kõrgemalseisvatele prokuröridele, nt vanemprokuröridele. Selline regulatsioon vähendaks kindlasti kergekäeliselt tehtavate kriminaalmenetluse alustamata jätmiste hulka ilma kannatanuta süütegude puhul ning võimalik, et ka kriminaalmenetluste lõpetamised tekitaksid tänu otsuse teinud kõrgemalseisvatele prokuröridele suuremat usaldust ega vajaks seepärast ka täiendava kaebeõiguse olemasolu. Samuti võib eeldada, et võimalus korruptiivseteks tegudeks on kõrgemalseisvate prokuröride poolt vähemtõenäolisem, kui madalamalseisvate prokuröride poolt.

Autor leiab, et Soome eeskujul nn ase-erasüüdistuse kasutusele võtmine ei parandaks praegust olukorda, kuna ase-erasüüdistuse eesmärgiks on anda kannatanule võimalus asjaga juhul, kui prokuratuur süüdistusest loobub, iseseisvalt kohtusse minna. Käesolevas töös kesksel kohal olevate paragrahvide koosseisud ei eelda aga füüsilise kannatanu olemasolu ning seega oleks mõeldamatu, et kriminaalmenetluse lõpetamisel saaks nt kuriteo tunnistaja mõne ametniku vastu, kes on võtnud altkäemaksu, iseseisvalt kohtusse pöörduda. Autor leiab, et põhjendatud oleks küll kuriteoteate edastanud isikule anda õigus uurimisasutuse või prokuratuuri kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise otsust vaidlustada, kuid õigus ise asjas kannatanu olemata süüdistaja positsioonile asuda, ei oleks kindlasti põhjendatud ning süüdistusfunktsioon peaks jääma ikkagi ainult riigile.

Autori arvates oleks kõige paremaks lahenduseks hetkel kehtiva süüdistuskohustusmenetlust puudutava KrMS § 207 sõnastuse muutmine selliselt, et lisaks kannatanule saaks kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise peale kaevata ka kuriteoteate edastanud isik. Selline võimalus on kriminaalmenetluse lõpetamise puhul kuriteoteate edastanud isikul ka Ukrainas. Kuriteoteate edastanud isiku kaebeõigust kriminaalmenetluse alustamata jätmise ja lõpetamise peale tunnistab ka Armeenia kriminaalmenetlusõigus, kus ainsaks piiranguks on see, et kuriteoteate edastanud isik saab vastava kaebuse kriminaalmenetluse lõpetamise peale esitada ainult oma esindaja kaudu. Lätis on lisaks kannatanule vastav kaebeõigus kriminaalmenetluse lõpetamise peale antud erinevatele seadusjärgset kontrollfunktsiooni ja järelevalvet teostavatele asutustele ning laste õigusi kaitsvatele mitteriiklikele organisatsioonidele.

Siinkohal peab autor vajalikuks uuesti välja tuua käesoleva töö 1. peatükis mainitud asjaolu, mis puudutab Vabariigi Valitsuse õiguskomisjoni 04.12.2000. a algatatud eelnõu uue Kriminaalmenetluse seadustiku (jõustus 01.07.2004. a) vastuvõtmiseks. Nimetatud eelnõus oli muuhulgas kirjas, et saksa kriminaalmenetluse eeskujul sätestatakse eraldi menetlusena kohtueelse menetluse raames nn süüdistuskohustusmenetlus (Klageerzwingungsverfahren), mille puhul on kuriteoteate esitanud isikul või kannatanul õigus vaidlustada kriminaalmenetluse alustamata jätmine või lõpetamine. Olgugi, et seletuskirjas väljendati sõnaselgelt seisukohta, et süüdistuskohustusmenetluse raames saab kaebajaks olla ka kuriteoteate esitanud isik, siis hiljem kehtima hakanud seadusetekstis märgiti õigustatud isikuna ikkagi vaid kannatanu. Käesoleva töö autor ei oska põhjendada, miks kõik eelnõus kirjutatu seaduseteksti tol korral ei jõudnud, kuid nagu eelnõu tekstist nähtub, oli kaebeõiguse andmine ka kuriteoteate esitanud isikule selgelt plaanis.

Autor leiab, et kui 01.07.2004. a jõustunud Kriminaalmenetluse seadustikus oleks eelnõus nimetatud kaebeõigus tagatud ka kuriteoteate esitanud isikule, ei oleks käesolevas töös kesket probleemi ilma kannatanuta süütegude puhul tekkinud. Autor leiab seega, et kui kriminaalmenetluse alustamata jätmise ja lõpetamise vaidlustamise õigus anda ka kuriteoteate esitanud isikule, tagaks see parema järelevalve uurimisasutuse ja prokuratuuri tegevusele kriminaalmenetluste alustamata jätmisel ja lõpetamisel kriminaalasjades, kus ei eksisteeri kannatanut, kes saaks vastavat otsust ise vaidlustada.

Siinkohal tuleb mõelda aga ka sellele, et kui kõikide kuritegude puhul anda kaebeõigus süüdistuskohustusmenetluse raames lisaks kuriteoteate esitanud isikule, siis kas see ei tekitaks põhjendamatut lisakoormust uurimisasutustele ning prokuratuurile. Probleem võib tekkida siis, kui kuriteoteate esitanud isik ja kannatanu ei lange kokku ning kriminaalmenetluse alustamata jätmisel või lõpetamisel kannatanu ise kaebust esitada ei soovi. Sellisel juhul tekiks olukord, kus kuriteoteate esitanud isikul oleks võimalik süüdistuskohustusmenetluse raames isegi juhul, kui kannatanu seda ei soovi, ise kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise otsus vaidlustada. Autor leiab, et nimetatud olukorra tekkimine ei oleks põhjendatud ning sellisel juhul tuleks arvestada ikkagi ainult kannatanu sooviga.

Võttes arvesse kogu eeltoodut, pakub autor probleemi lahendamiseks välja seaduseteksti muudatuse. Koos muudatustega peaks KrMS § 207 lõiked 1 ja 2 olema sõnastatud järgnevalt (muudatused on toodud paksemas kirjas):

§ 207. Kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise vaidlustamine Riigiprokuratuuris

(1) Kannatanu **või kannatanu puudumise korral kuriteoteate edastanud isik**, võib esitada kaebuse prokuratuurile käesoleva seadustiku § 199 lõikes 1 või 2 sätestatud alustel kriminaalmenetluse alustamata jätmise peale.

(2) Kannatanu **või kannatanu puudumise korral kuriteoteate edastanud isik**, võib esitada kaebuse Riigiprokuratuurile kriminaalmenetluse lõpetamise või prokuratuuri poolt käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud kaebuse rahuldamata jätmise peale.

KrMS § 208 lg 1 sätestab, et kui käesoleva seadustiku § 207 lõikes 1 või 2 nimetatud kaebus või taotlus kriminaalmenetluse lõpetamiseks käesoleva seadustiku §-s 205² nimetatud alusel on Riigiprokuratuuri määrusega jäetud rahuldamata, võib kaebuse või taotluse esitanud isik määruse advokaadi vahendusel vaidlustada ringkonnakohtus määruse koopia saamisest alates ühe kuu jooksul. Kuna § 208 lg 1 viitab § 207 lõikes 1 ja 2 toodud kaebeõigusele ning ise kaebeõiguslikke isikuid ei määratle, siis § 208 lg 1 sõnastust vaja muuta ei ole ning piisab ainult § 207 lõike 1 ja lõike 2 sõnastuse muutmisest.

Lisaks eelnevale tuleks autori arvates muuta ka KrMS § 206 lg 1¹ sõnastust. Nagu autor käesolevas töös eelnevalt märkis, ei saa lihtsustatud määrusega kriminaalmenetluse lõpetamist süüdistuskohustusmenetluse raames vaidlustada enne, kui on taotletud kriminaalmenetluse lõpetamise määruse põhjustust. Selline õigus on sarnaselt süüdistuskohustusmenetlusele antud aga kehtiva õiguse järgi ainult kannatanule. Autor leiab, et samade põhjenduste alusel, nagu süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooni juures välja toodi, tuleks põhjustatud määruse taotlemise õigus anda kannatanu puudumisel ka kuriteoteate esitanud isikule ja seepärast pakub autor välja ka selle paragrahvi puhul seaduseteksti muudatuse. Koos muudatusega peaks KrMS § 206 lg 1¹ olema sõnastatud järgnevalt (muudatus on toodud paksemas kirjas):

§ 206. Kriminaalmenetluse lõpetamise määrus

(1¹) Kriminaalmenetluse lõpetamisel võib jätta määruses käesoleva seadustiku § 145 lõike 3 punktis 1 nimetatud põhjenduse esitamata. Lihtsustatud määruses märgitakse kannatanu **ning kannatanu puudumisel kuriteoteate esitanud isiku** õigus esitada kümne päeva jooksul alates määruse saamisest menetlejale taotlus põhjustatud määruse saamiseks. Viieteistkümne päeva jooksul taotluse saamisest koostab menetleja põhjustatud määruse.

Kokkuvõte

Kehtiv Eesti Kriminaalmenetluse seadustik sätestab isikutele erinevateks menetlusstaadiumiteks erinevaid kaebeõigusi. Kohtueelse menetluse kestel on kannatanul seadusjärgne õigus uurimisasutuse või prokuratuuri poolt kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise otsus vaidlustada süüdistuskohustusmenetluse raames. Käesolevas töös keskenduski autor Kriminaalmenetluse seadustiku §-des 207 ja 208 sätestatud kaebemenetluse, ehk süüdistuskohustusmenetluse kehtiva regulatsiooni analüüsile ning puuduste tuvastamisele.

Magistritöö eesmärgiks oli uurida, kas hetkel kehtivas Kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon on piisav täitmaks kontrollifunktsiooni uurimisasutuse ning prokuratuuri tegevuse üle kriminaalmenetluse lõpetamiste ning alustamata jätmiste otsustamisel. Käesolevas töös püstitas autor hüpoteesi, et hetkel kehtiv süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon ei ole sõnastatud piisavalt täpselt, et nimetatud kaebeõigus oleks tagatud kõikide süütegude menetlemise korral. Autor pidas siinkohal silmas süütegeid, millel puudub füüsiline kannatanu, ehk töös kesksel kohal olevaid aususe kohustuse rikkumise paragrahve.

Eestis tuleneb kriminaalmenetluse kohustuslikkuse, ehk legaliteedipõhimõtte KrMS §-st 6, mis sätestab, et kuriteo asjaolude ilmnemisel on uurimisasutus ja prokuratuur kohustatud toimetama kriminaalmenetlust, kui puuduvad kriminaalmenetlust välistavad asjaolud või kui puudub alus kriminaalmenetlus lõpetada.

Kriminaalmenetluse alustamiseks peavad eksisteerima nii ajend kui ka alus. KrMS § 194 lg 1 kohaselt on kriminaalmenetluse ajend kuriteoteade või kuriteole viitav muu teave. Seega käsitatakse kriminaalmenetluse ajendina ükskõik millist informatsiooni võimaliku kuriteo kohta, sõltumata selle lähteallikast. Enim levinud kriminaalmenetluse ajendiks on kuriteoteade. Kuriteoteade on kas kannatanu või muu isiku (nt kuriteo pealtnägija) poolt esitatud informatsioon võimaliku kuriteo toimepanemise kohta. Kriminaalmenetluse alustamiseks ei pea seega eksisteerima kannatanut, vaid piisab ka nt kuriteo tunnistaja poolt esitatud kuriteoteatest.

KrMS § 194 lg 2 kohaselt tähendab kriminaalmenetluse aluse olemasolu kuriteotunnuste ilmnemist. Reeglina peaks kriminaalmenetluse alustamiseks piisama objektiivse süüteokoosseisu nende tunnuste sedastamisest, mis puudutavad tegu. Seega, kui on olemas nii kuriteo ajend, kui ka alus, peaks uurimisasutus või prokuratuur kriminaalmenetlust alustama.

Kui uurimisasutus või prokuratuur otsustab kriminaalmenetlust alustada, ei ole selline otsus vaidlustatav. Selle põhjenduseks on toodud seisukoht, et ainuüksi kohtueelse menetluse tulemina ei saa kedagi kuriteo toimepanemises süüdi tunnistada, sest tulenevalt PS §-st 146 mõistab õigust ainult kohus ja KrMS § 211 kohaselt on kohtueelse menetluse eesmärk pelgalt vaid kohtumenetluseks tingimuste loomine. Samas tuleb aga nõustuda ka seisukohaga, et ka ainuüksi kriminaalmenetluse alustamisega võidakse ühiskonnas valitsevate hoiakute tõttu isikuid stigmatiseerida ning seetõttu tuleb taunida kriminaalmenetluse alustamist olukorras, mil puudub üldse kuriteokahtlus või see on pelgalt teoreetiline.

KrMS § 199 sätestab kriminaalmenetlust välistavad asjaolud, mille puhul ei ole võimalik kriminaalmenetlust alustada või tuleb nende ilmnemisel alustatud menetlus lõpetada. Kui esinevad KrMS § 199 sätestatud asjaolud, on uurimisasutusel või prokuratuuril õigus jätta kriminaalmenetlus alustamata ning kohustus sellisest otsusest kuriteoteate esitanud isikut 10 päeva jooksul teavitada. Saades kriminaalmenetluse alustamata jätmisest teavitatud, on ainult kannatanul õigus kriminaalmenetluse alustamata jätmise otsus süüdistuskohustusmenetluse raames vaidlustada. Kui kuriteoteate esitanud isik ei ole ise kannatanu, siis tema kehtiva õiguse järgi midagi rohkemat ette võtta ei saa.

Teatavasti on uurimisasutustel menetluses väga suur osa kriminaalasju, mis kohtuvaidlusteni mitte kunagi ei jõua ning mis saavad oma lahendi juba kohtueelse menetluse käigus. Tavapäraselt on selliseks lahendiks kriminaalmenetluse lõpetamine, mille otsustamisel on diskretsiooniõigus antud prokuröridele. Kui kriminaalmenetlus on alustatud, kuid menetluse käigus ilmnevad KrMS § 199-s sätestatud kriminaalmenetlust välistavad asjaolud, lõpetab KrMS § 200 alusel kas uurimisasutus prokuratuuri loal või prokuratuur ise oma määrusega kriminaalmenetluse. Kehtiv KrMS § 206 lg 1¹ võimaldab kriminaalmenetluse lõpetamisel jätta määruses põhistused esitamata, ehk koostada lihtsustatud kriminaalmenetluse lõpetamise määrus. Põhistatud kriminaalmenetluse taotlemise õigus on seaduse järgi antud ainult kannatanule ning kui kriminaalmenetlus, kus puudub kannatanu, lõpetatakse lihtsustatud määrusega, ei ole kellelgi võimalik põhistatud määrust taotleda.

Eesti prokuröride diskretsiooniõigus sarnaneb enim Saksamaa prokuröride diskretsiooniõigusele. Erinevalt Ameerika Ühendriikide ametivendadest, on nii Saksamaa ka Eesti prokuröride diskretsiooniõigus piiratud legaliteediprintsiibiga, mis tähendab, et nad on kohustatud kriminaalmenetlust alustama, kui asjaoludest nähtub, et süütegu võib olla toime pandud. Juba alustatud kriminaalmenetluste puhul on aga prokuröridel teatud tingimustel diskretsiooniõigus kriminaalmenetlus lõpetada. Nii Eesti kui ka Saksamaa Kriminaalmenetluse seadustikud sätestavad, et kannatanul on õigus selline otsus aga omakorda vaidlustada. Eesti kriminaalmenetlusõiguses nimetatakse sellist kannatanule antud kaebemenetlusõigust süüdistuskohustusmenetluseks.

Kriminaalmenetluse alustamine KrMS § 6 kohaselt ei pea alati endaga kaasa tooma süüdimõistva kohtuotsuse taotlemist prokuratuuri poolt. Nimelt näeb kriminaalmenetluse seadustik ette võimaluse lõpetada alustatud kriminaalmenetlust kohtueelse menetluse staadiumis ka juhul, kui kuriteo toimepannud isik on kindlaks tehtud. Aluse selleks annavad KrMS §-des 201-205² sätestatud võimalused kriminaalmenetluse lõpetamiseks oportuuniteedi ehk otstarbekuse kaalutlustel. Autor nimetatud kriminaalmenetluse lõpetamise viisidel pikemalt käesolevas töös ei peatunud, kuna jõudis järeldusele, et töös kesksel kohal olevate aususe kohutuse rikkumise paragrahvide puhul nimetatud kriminaalmenetluse lõpetamise viise kohalda ei ole võimalik.

Eesti kriminaalmenetluses on kannatanule tema huvide kaitsmiseks tagatud erinevaid õigusi. Üheks selliseks õiguseks on juba ka eelpool mainitud kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise vaidlustamine süüdistuskohustusmenetluse, ehk KrMS § 207 ja 208 sätestatud korras. Süüdistuskohustusmenetluse eesmärk on ühiskonna poolt kuriteos kannatanule teatud lepituse pakkumine talle võimaluse andmisega kaevata kriminaalmenetluse alustamata jätmise või selle lõpetamise peale. Kõnealuse kaebemenetluse raames tuleks veel kord kontrollida, kas kriminaalmenetluse alustamata jätmise või selle lõpetamine oli seaduslik ja põhjendatud. Erinevate kaebeõiguse peamine funktsioon kaasaegses õiguses ongi õiguse kohaldamisel võimalike eksimuste vältimine. Süüdistuskohustusmenetluse normid võeti Eesti kriminaalmenetlusõiguses kasutusele 01.07.2004. aastal jõustunud Kriminaalmenetluseadustikuga, enne seda süüdistuskohustusmenetlusest kui sellisest Eesti kriminaalmenetlusõiguses rääkida ei saanud.

Vabariigi Valitsuse õiguskomisjoni 04.12.2000. a algatatud eelnõus, mis viis nimetatud Kriminaalmenetlusseadustiku jõustumiseni 01.07.2004. a, oli kirjas, et saksa kriminaalmenetluse eeskujul sätestatakse eraldi menetlusena kohtueelse menetluse raames nn süüdistuskohustusmenetlus (Klageerzwingungsverfahren), mille puhul on kuriteoteate esitanud isikul või kannatanul õigus vaidlustada kriminaalmenetluse alustamata jätmine või lõpetamine. Hiljem kehtima hakanud seaduseteksti sõnastuse järgi anti nimetatud kaebeõigus aga siiski ainult kannatanule.

Käesoleval hetkel kehtiv süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon on sätestatud KrMS §-des 207 ja 208. KrMS § 207 lg 1 sätestab, et kannatanu võib esitada kaebuse prokuratuurile käesoleva seadustiku § 199 lõikes 1 või 2 sätestatud alustel kriminaalmenetluse alustamata jätmise peale. Sama paragrahvi lg 2 ütleb, et kannatanu võib esitada kaebuse Riigiprokuratuurile kriminaalmenetluse lõpetamise või prokuratuuri poolt käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud kaebuse rahuldamata jätmise peale.

Seadustik näeb ette kaebuse lahendamise eri institutsioonid sõltuvalt sellest, kes tegi kriminaalmenetluse alustamata jätmise otsuse või lõpetamise otsuse. Juhul kui kriminaalmenetluse alustamata jätmise otsuse on teinud uurimisasutus iseseisvalt, on see vaidlustatav prokuratuuris lg 1 kohaselt. Prokuratuuri otsusele kaebuse rahuldamata jätmise kohta saab omakorda esitada kaebuse Riigiprokuratuurile. Seega läbib kriminaalmenetluse alustamata jätmise otsus üldjuhul kaks kaebeinstantsi prokuratuurisiselt, enne kui selle peale saab esitada kaebuse kohtule § 208 korras. Kriminaalmenetluse lõpetamise määrusele saab kaebuse esitada aga üksnes Riigiprokuratuurile, kuna uurimisasutus kriminaalmenetluse lõpetamise otsust iseseisvalt teha ei saa. Seega läbib kriminaalmenetluse lõpetamise otsus üldjuhul ühe kaebeinstantsi prokuratuurisiselt, enne kui selle peale saab esitada kaebuse kohtule § 208 korras.

KrMS § 208 lg 1 sätestab, et kui käesoleva seadustiku § 207 lõikes 1 või 2 nimetatud kaebus või taotlus kriminaalmenetluse lõpetamiseks käesoleva seadustiku §-s 205² nimetatud alusel on Riigiprokuratuuri määrusega jäetud rahuldamata, võib kaebuse või taotluse esitanud isik määruse advokaadi vahendusel vaidlustada ringkonnakohtus määruse koopia saamisest alates ühe kuu jooksul.

Terminit „ilma kannatanuta süüteod“ kasutas esimesena Edwin Schur, kes defineeris sellised kuriteod kui vabatahtlikud tarbeainete vahetused või isiklikud teenused, mis sotsiaalselt on hukka mõistetud ja õiguslikult keelatud. Ilma kannatanuta süütegusid on defineeritud ka kui tegevusi, mis füüsiliselt ei kahjusta ühtegi isikut ega ka kellegi teise vara. Ilma kannatanuta süütegude puhul ei ole nähtavat kannatanut ega ka nähtavat valu või vigastust. Kõige klassikalisemateks näideteks ilma kannatanuta süütegudest on prostitutsioon ning hasartmängud.

Autor liigitas Eesti Karistusseadustikus sätestatud süütegude hulka, millel ei ole füüsilist kannatanut, ka KarS 17. peatüki 2. jaos sätestatud kuriteokoosseisud, ehk aususe kohustuse rikkumise paragrahvid ning tugineski käesolevas töös ainult nendele paragrahvidele. Nendeks süüteokoosseisudeks olid altkäemaksu võtmine (KarS § 294), altkäemaksu vahendus (KarS § 296), altkäemaksu andmine (KarS § 298), riigihangete teostamise nõuete rikkumine (KarS § 300) ja toimingupiirangu rikkumine (KarS § 300¹).

Muuhulgas käsitleti käesolevas töös ka nimetatud paragrahvide 2013. ja 2014. aasta menetlemise statistikat, millest nähtus, et nende kahe aasta jooksul registreeritud 198-st kuriteoepisoodist jäeti kriminaalmenetlus alustamata 19-l korral ning kriminaalmenetlus lõpetati 25-l korral. Protsentuaalselt tähendab see seda, et 22,2 protsendil juhtudest, ehk iga nelja ja poole registreeritud kuriteoepisoodi kohta, jäeti alustamata või lõpetati üks kriminaalmenetlus. Autori arvates on tegemist üpris suure protsendiga, arvestades asjaolu, et nendel juhtudel ei ole keegi kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise otsust saanud vaidlustada.

Autor leidis, et selline olukord on probleemne, kuna ametnikud, kes saavad oma käitumisega aususe kohustuse rikkumise paragrahvide koosseisu täita, võivad sellistes kaebemenetluse puudumise tingimustes pääseda liialt kergelt karistusest. Sellise kaebeõiguse puudumine ilma kannatanuta süütegude puhul soodustab autori arvates esiteks uurimisasutuse ja prokuratuuri ametnike käitumise korruptsiooniohtu, kuna kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise eest altkäemaksu võtta on palju kergem olukorras, kus on teada, et nimetatud otsust keegi vaidlustada ei saa. Lisaks soodustab autori arvates hetkel kehtiv süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon ametnike pealiskaudsust ning mugavust ilma kannatanuta süütegude alustamata jätmise või lõpetamise otsustamisel, kuna nad teavad, et keegi nende otsust vaidlustada ei saa ja võivad seepärast teatud juhtudel kergema vastupanu

teed minna. Autor leidis, et ei ole põhjendatud olukord, kus kehtiv seadusandlus näeb küll täiendava kontrollifunktsioonina uurimisasutuse ja prokuratuuri tegevuse peale ette kaebeõiguse süüdistuskohustusmenetluse raames, kuid teatud süüteokoosseisude puhul sellist õigust keegi rakendada ei saa.

Lähtudes kogu eeltoodust jõudis autor käesolevas töös seisukohale, et hetkel kehtiv Kriminaalmenetluse seadustikus sätestatud süüdistuskohustusmenetluse regulatsioon ning samuti lihtsustatud kriminaalmenetluse lõpetamise määruse regulatsioon, ei ole piisavad ega arvesta selliste süüteokoosseisudega, kus puudub füüsiline kannatanu. Autor võrdles käesolevas töös Eesti süüdistuskohustusmenetluse regulatsiooni ka teiste riikide kaebemenetluste regulatsioonidega ning leidis, et käesolevas töös püstitatud probleemi parimaks lahenduseks on kehtiva seaduseteksti muutmine. Autor jõudis järeldusele, et KrMS § 207 sõnastus tuleks muuta selliselt, et lisaks kannatanule saaks kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise peale kaevata ka kuriteoteate esitanud isik. Samuti leidis autor, et KrMS § 206 lg 1¹ sõnastust tuleks muuta selliselt, et põhistatud kriminaalmenetluse lõpetamise määrust saaks lisaks kannatanule taotleda ka kuriteoteate esitanud isik, kuna enne põhistuste taotlemist ei ole süüdistuskohustusmenetluse raames võimalik kriminaalmenetluse lõpetamist vaidlustada.

Autor leidis seega, et kui kriminaalmenetluse alustamata jätmise ja lõpetamise vaidlustamise (samuti põhistatud kriminaalmenetluse lõpetamise määruse taotlemise) õigus anda ka kuriteoteate esitanud isikule, tagaks see parema järelevalve uurimisasutuse ja prokuratuuri tegevusele kriminaalmenetluste alustamata jätmisel ja lõpetamisel kriminaalasjades, kus ei eksisteeri kannatanut, kes saaks vastavat otsust ise vaidlustada.

Autor juhtis lisaks muule tähelepanu ka sellele, et kui kõikide kuritegude puhul anda kaebeõigus süüdistuskohustusmenetluse raames lisaks kannatanule ka kuriteoteate esitanud isikule, siis see võib tekitada põhjendamatu lisakoormust uurimisasutustele ning prokuratuurile olukorras, kus eksisteerib kannatanu, kes kaebust ise esitada ei soovi kuid kuriteoteate esitaja otsustab siiski kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise peale kaevata. Autor leidis, et sellisel olukorral ei tohiks lasta tekkida ning kaebeõigus peaks kannatanu olemasolul sõltuma otseselt temast, mitte kuriteoteate esitanud isikust. Käesolevas töös püstitatud probleemi lahendusena pakkus autor välja seaduseteksti muudatuse sellisel kujul, et KrMS § 207 lõike 1 ja lõike 2 teksti esimese sõna „kannatanu“ järele tuleks lisada sõnad „või kannatanu puudumise korral kuriteoteate edastanud isik,“.

Autor asus seisukohale, et KrMS § 208 lg 1 sõnastus tuleks jätta muutmata, kuna see viitab otseselt § 207 lõikes 1 ja 2 toodud kaebeõigusele ning ise kaebeõiguslikke isikuid ei määratle.

Mis puudutab kriminaalmenetluse lihtsustatud määruse puhul põhistuste taotlemise õigusesse, siis leidis autor, et KrMS § 206 lg 1¹ tuleks muuta selliselt, et sõna „kannatanu“ järele tuleks lisada sõnad „ning kannatanu puudumisel kuriteoteate esitanud isiku“.

Summary

Estonian valid Code of Criminal Procedure provides people different rights of appeal in different stages of criminal procedure. During pre-trial procedure, victim has a right to protest investigative body's or procurators office's decisions not to commence criminal proceedings or to terminate criminal proceedings. In this work, author focused on paragraphs 207 and 208 of Estonian Code of Criminal Procedure. These paragraphs provide victim the right to appeal against decision not to commence criminal proceedings or decision to terminate criminal proceedings. Author analyzes current regulations sufficiency and tries to establish its imperfection.

The aim of this work was to find out if present regulation of victim's right to appeal in Estonian Code of Criminal Procedure was sufficient enough to comply control function on investigative body's and prosecutors office's decisions not to commence criminal proceedings and decisions to terminate criminal proceedings. In current work, author proposed a hypothesis that present regulation of contestation in paragraphs 207 and 208 of Code of Criminal Procedure aren't framed with sufficient detail to grant the right to appeal in every criminal offence prescribed in Penal Code of Estonia. Offences that author had in mind are the ones which have no physical victim, as the paragraphs in Estonian Penal Code's chapter 17, division 2. The division is named Breach of Duty to Maintain Integrity.

In Estonia, legality principle derives from paragraph 6 of Code of Criminal Procedure, which provides that investigative bodies and prosecutors offices are required to conduct criminal proceedings upon the appearance of facts referring to a criminal offence unless the circumstances exist which preclude criminal procedure or unless the grounds to terminate criminal proceedings exist. To commence criminal proceedings, there have to be a reason and grounds to do so. Paragraph 194 section 1 says that the reason for the commencement of criminal proceedings is a report of a criminal offence or other information indicating that a criminal offence has taken place. So, every information about a possible offence, regardless of its origin, is taken as a reason to commence criminal proceedings. Most common reason to commence criminal proceedings is a report of criminal offence. Report of criminal offence is information about any possible offence, which is submitted by a victim or some other people (for example a witness of an offence). Therefore, it can be concluded that a victim of an offence is not

necessary to commence criminal proceedings and criminal proceedings can be commenced with a report of criminal offence by a witness.

Paragraph 194 section 2 of Criminal Procedure Code of Estonia states that the grounds for a criminal proceeding are constituted by ascertainment of criminal elements in the reason for the criminal proceeding. So, if both reason and grounds exist, investigative body or prosecutors office should commence criminal proceedings and if they do so, then that kind of decision is not contestable. As a reason for this, it's often stated that it's not possible to find someone guilty as a result of pre-trial investigation, because accordingly to paragraph 146 of Constitution of Republic of Estonia, only court can administer justice. Paragraph 211 of Criminal Procedure Code of Estonia also states that the purpose of pre-trial investigation is purely to create conditions for court proceedings. In the other hand, author of this writing agrees with the opinion, that only commencement of criminal proceedings can sometimes stigmatize people as criminals. Because of that, commencements of criminal proceedings when there is no real suspicion of a crime or it's just theoretical, have to be condemned.

Paragraph 199 of Estonian Criminal Procedure Code states circumstances when criminal proceedings shall not be commenced or criminal proceedings shall be terminated. If these circumstances appear, investigative body or prosecutor's office has a right to decide not to commence criminal proceedings and they have an obligation to notice the person who reported the criminal offence in 10 days. Having been informed about the decision not to commence criminal proceedings, only the victim has a right to appeal against the decision using paragraphs 207 and 208 of Estonian Criminal Procedure Code. If the person who reported the criminal offence is not a victim, then he/she can't do anything about the decision.

Investigative bodies have many criminal cases under consideration at the same time, that never reach the court and get the solution during pre-trial investigation. Usually, that kind of a solution is the termination of criminal proceedings. The right to decide whether or not to terminate criminal proceedings is given to the prosecutor's office. In these matters, prosecutors have a right of discretion. If criminal proceedings have already been commenced and circumstances precluding criminal proceedings appear, then either investigative body with a permission of a prosecutor's office or prosecutor's office itself terminates criminal proceedings with its order. Paragraph 206 section 1¹ of present Code of Criminal Proceedings allows to leave termination reasons out from the order on termination of criminal proceedings. This kind of order on

termination of criminal proceedings is called a simplified order. A simplified order shall set out the right of the victim to submit a request to a body conducting proceedings within ten days as of receipt of the order for receipt of a reasoned order. So, if criminal proceedings are terminated with a simplified order, then no one else than a victim can submit a request for a reasoned order.

Estonian prosecutors right of discretion is most similar to German prosecutors right of discretion. Unlike United States of America's counterparts, Estonian and German prosecutors right of discretion is limited by the principle of legality. It means that they are obliged to commence criminal proceedings if the circumstances show that a criminal offence may have taken place. In criminal cases that have already been commenced, prosecutors, under certain conditions, have a right of discretion to terminate criminal proceedings. Estonian, as well as German criminal procedure law states that in these cases, victims have a right to appeal the termination of criminal proceedings.

Commencement of criminal proceedings doesn't always have to end up with prosecution toward conviction. Criminal Procedure Code of Estonia states the opportunity to terminate criminal proceedings during pre-trial procedure even when the person indicted for a crime is identified. These rights to terminate criminal proceedings are stated in Criminal Procedure Code's paragraphs 201-205² and these rights are based on rationality and principle of opportunity. Author of this writing doesn't write about these methods of terminating criminal proceedings in detail because he concluded that these ways can't be applied to paragraphs of breach of duty to maintain integrity, that are centered in this work.

Estonian criminal procedure law provides victims several rights to protect his/her interests. As mentioned above, one of these rights is the right to appeal investigative body's or prosecutors office's decision not to commence criminal proceedings or decision to terminate criminal proceedings. This right is stated in paragraphs 207 and 208 in Criminal Procedure Code of Estonia. The purpose of this kind of appeal is to give victim some kind of conciliation by society by giving him/her the right to appeal decisions not to commence or to terminate criminal proceedings. Within the framework of this appeal, it should be examined one more time if this kind of decisions not to commence or to terminate criminal proceedings were legitimate and reasonable. In modern law, the function of different rights to appeal is to avoid potential mistakes in application of the law. These regulations of appeal haven't always existed and were

taken to use in Estonian criminal procedure law in 01.07.2004, when the new Criminal Procedure Code came into force. Before the Code came into force, governments commission of legal affairs initiated a draft in 04.12.2000. In this draft, it was written that Estonia is taking example from German Criminal Procedure Code and the new Code of Criminal Procedure will allow victims and persons who reported the criminal offence to appeal investigative body's and prosecutors office's decisions not to commence or terminate criminal proceedings. Interesting about this is the fact that the text of the Criminal Procedure Code later mentioned only victim and not the person who reported the criminal offence as an entitled person to appeal.

In present Criminal Procedure Code of Estonia, the described right to appeal is stated in paragraphs 207 and 208. Paragraph 207 section 1 states that a victim may file an appeal with a prosecutor's office on the bases provided for in subsection 199 (1) or (2) of this Code against refusal to commence criminal proceedings. Same paragraphs section 2 says that a victim may file an appeal with the Office of the Prosecutor General against termination of criminal proceedings or dismissal of an appeal provided for in subsection (1) of this section by a prosecutor's office.

Criminal Procedure Code provides different institutions for resolving complaints according to who made the decision not to commence or to terminate criminal proceedings. If the decision not to commence criminal proceedings was made by investigative body alone, then it's contestable in prosecutor's office according to section 1. If prosecutor's office decides not to satisfy the appeal, then it's possible to contest the decision in Office of Prosecutor General. That way, the appeal against decision not to commence criminal proceedings usually passes two instances within the prosecutor's office before it's possible to appeal to court as stated in paragraph 208. The decision to terminate criminal proceedings can only be appealed to Office of Prosecutor General because investigative body can't terminate criminal proceedings without the permission of prosecutor's office. That way, the appeal against termination of criminal proceedings usually passes only one instance within the prosecutor's office before it's possible to appeal to court as stated in paragraph 208.

Paragraph 208 states that if an appeal or request specified in subsections 207 (1) or (2) of this Code for termination of criminal proceedings on the grounds specified in § 205² of this Code is dismissed by an order of the Office of the Prosecutor General, the person who submitted the

appeal or request may contest the order in a circuit court through an advocate within one month as of receipt of a copy of the order.

The term „victimless crime“ was first used by Edwin Schur who defines these crimes as voluntary exchanges of a commodity or personal service that is socially disapproved of and legally proscribed. A "victimless crime" has also been defined as any activity that does not physically harm a person or property of another. In a victim less crime, there is no apparent victim and no apparent pain or injury. The most classical examples of victimless crimes are prostitution and gambling.

Author of this writing classified criminal offences stated in Estonian Penal Code's chapter 17, division 2 (Breach of Duty to Maintain Integrity) as victimless crimes. Criminal offences that author focused on, in this work, were accepting of bribe (§ 294), arranging of bribe (§ 296), giving of bribe (§ 298), violation of requirements for public procurement (§ 300) and violation of procedural restrictions (§ 300¹).

Among other things, the statistics of processing these paragraphs in Estonia in 2013 and 2014 were analyzed. Statistics showed that in last 2 years, there were total of 198 episodes of crime registered. From all the registered crime episodes, criminal proceedings were not commenced 19 times and criminal proceedings were decided to be terminated 25 times. It means that 22,2% of the times when crime episode got registered, criminal proceedings were not commenced or criminal proceedings were later terminated. Author thinks that it is a big percentage given the fact that in these cases, no one had the right to appeal the decision of not commencing or terminating criminal proceedings.

Author concluded that the situation is problematical, because officials who could be prosecuted by breach of duty to maintain integrity paragraphs could get away with their crimes too easily in the situation, where no one can appeal the decision of not commencing or terminating criminal proceedings. Author thinks that this kind of absence of right to appeal in victimless crimes favors the corruption of investigative body and prosecutor's office because it's easier to accept a bribe for not commencing or terminating criminal proceedings, when there is no way anyone could appeal that kind of decision. In addition to that, present regulation favors officials shallowness in deciding whether or not to commence or terminate criminal proceedings. It is also caused by the fact that whatever they decide to do, no one can appeal on their decision and

because of that, they can choose the easier way without worrying too much. Author of this work finds that this kind of situation is not acceptable, where present legislation provides complaint proceedings as a control function on investigative body's and prosecutors office's actions but in some cases that right can't be used by anyone.

On the basis of all previous, author reached to conclusion that present regulation in Criminal Procedure Code that affect the right to contest investigative body's and prosecutors office's decisions not to commence or to terminate criminal proceedings and regulation of simplified order on termination of criminal proceedings aren't sufficient enough and the regulations don't consider criminal offences that can be taken as victimless crimes. In this work, author compared Estonian regulation of contesting investigative body's and prosecutors office's decisions not to commence or to terminate criminal proceedings with other countries complaint proceeding regulations and found out that the best way to solve the problem raised in this work is to edit present regulation in Criminal Procedure Code. Author thinks that paragraph 207 should be changed the way that a person who reported the criminal offence, should also get the right to appeal against decision not to commence or to terminate criminal proceedings. Author also found that paragraph 206 section 1¹ should be changed the way that a person who reported the criminal offence should have the right to request a reasoned order on termination of criminal proceedings because it's not possible to contest the decision not to commence or to terminate criminal proceedings if the person hasn't requested the reasoned order first.

Author found that if the right to contest investigative body's and prosecutors office's decisions not to commence or to terminate criminal proceedings (also the right to request reasoned order on termination of criminal proceedings) is given to a person who reported the criminal offence, then it would guarantee better supervision on investigative body's and prosecutors office's decisions in cases where there is no victim that could appeal their decision.

In addition to everything that is said already, author pointed out that if a person who reported the criminal offence gets the right to appeal in every criminal procedure, then it would cause unjustified additional work for investigative body and prosecutor's office in cases where physical victim, who doesn't want to appeal, exists. In these cases, it wouldn't be smart to grant rights to appeal to persons who reported the criminal offence and the future of criminal case should depend only on victims own will.

To solve the problem that was raised in this work, author proposes a change in present Criminal Procedure Code's paragraph 207 sections 1 and 2. With editing, the wording of paragraph 207 section 1 should be written like this (edited part is typed in bold):

A victim **or in absence of a victim a person who reported criminal offence** may file an appeal with a prosecutor's office on the bases provided for in subsection 199 (1) or (2) of this Code against refusal to commence criminal proceedings.

The wording of paragraph 207 section 2 should be written like this (edited part is typed in bold):

A victim **or in absence of a victim a person who reported criminal offence** may file an appeal with the Office of the Prosecutor General against termination of criminal proceedings or dismissal of an appeal provided for in subsection (1) of this section by a prosecutor's office.

The wording of paragraph 208 section 1 doesn't have to be changed because it doesn't numerate persons with a right to appeal itself and refers directly to paragraph 207 sections 1 and 2.

Author thinks that paragraph 206 section 1¹ that allows to create simplified order on termination of criminal proceedings should be changed the same way like paragraph 207 and the right to request reasoned order should in absence of a victim be granted to person who reported the criminal offence.

Kasutatud kirjanduse loetelu

1. Eerik Kergandberg, P. Pikamäe. Kriminaalmenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.
2. Eerik Kergandberg, Meris Sillaots. Kriminaalmenetlus. Tallinn: Juura 2006.
3. Jaan Sootak, Priit Pikamäe. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Juura: 2009.
4. Urmas Krüger. Kriminaalmenetlus: Tõendamine kohtueelses menetluses. Üldkäsitus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2007.
5. Aare Pere. Kannatanute õigused kriminaalmenetluses. Magistritöö. Tartu 2012.
6. Ülle Madise, Berit Aaviksoo, Hent Kalmo, Lauri Mälkssoo, Raul Narits, Peep Pruks, Priit Vinkel. Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2012.
7. P. Simester, G. R. Sullivan. Criminal Law: Theory and Doctrine – Hart Publishing 2003.
8. Norman Aas. Eesti prokuratuurisüsteem rahvusvaheliste standardite valguses. Juridica VIII 2011.
9. Kriminaalmenetlusseadustiku eelnõu seletuskiri nr 599 SE (Riigikogu XI koosseis), p 1.1.
10. Norman Doe, Noel Dias. Prosecutorial Discretion and Pre-Trial Process: A Comparison of Standards in International Law and Canon Law. Sri Lanka Journal of International Law 16 Sri Lanka J. Int'l L. 2004.
11. Josh Bowers. Legal Guilt, Normative Innocence, and the Equitable Decision Not to Prosecute. Columbia Law Review, Vol. 110. 2010.
12. Fortieth Annual Review of Criminal Procedure. Preliminary Proceedings. Prosecutorial Discretion. The Georgetown Law Journal. 2011.
13. Shawn Marie Boyne. Procedural Economy in Pre-Trial Procedure: Developments in Germany and the United States. Southern California Interdisciplinary Law Journal. 2014-2015.
14. R. Teske, H.-J. Albrecht. Prosecution and Sentencing Patterns in the Federal Republic of Germany. International Criminal Justice Review. 1992.
15. John H. Langbein. Controlling Prosecutorial Discretion in Germany. University of Chicago Law Review. 1973-1974.

16. Riigi peaprokuröri juhis KrMS § 202-2031 kohaldamise kohta, Tallinn: 12. aprill 2007 nr RP-1-4/07/3, muudetud 27.06.2014 nr RP-1-2/14/1 (jõust. 01.07.2014) juhisega, p 1.
17. Recommendation No. R (85) 11 on the position of the victim in the framework of criminal law and procedure, adopted by the Committee of Ministers on 28 June 1985.
18. Recommendation Rec(2000)19 of the Committee of Ministers to member states on the role of public prosecution in the criminal justice system.
19. Marshall, P. D. A Comparative Analysis of the Right To Appeal. Duke Journal of comparative and International law, 2011.
20. Kriminaalmenetlusseadustiku eelnõu seletuskiri nr 594 SE (Riigikogu IX koosseis) p 4.5.1.
21. Fischer-Lescano, Andreas. Introductory Note to Decision of the General Federal Prosecutor: Center for Constitutional Rights v. Rumsfeld. International Legal Materials, Vol. 45, Issue 1, 2006.
22. Mõned tähelepanekud Eesti kriminaalmenetluse seadustiku eelnõu kohta. Jean Pradel. Juridica IX 2000.
23. Kriminaalmenetlusseadustiku eelnõu seletuskiri nr 599 SE III (Riigikogu IX koosseis) p 1.8.
24. Hugo Bedau, Edwin Schur. Victimless crimes: two sides of controversy. 1974.
25. X. Danish. Mortality in Laws and Victimless Crimes. King's Student Law Review. 2011-2012.
26. Sisk, David E. Police corruption and criminal monopoly: victimless crimes. Journal of Legal Studies, Vol. 11. 1982.
27. Jennifer Christian. Victimless crime. Research Starters Sociology. Great Neck Publishing. 2009.
28. A.-M. Nuutila. The Finnish Criminal Procedure. 2012, p 2.1.
29. P. Pushkar. The Reform of the System of Criminal Justice in Ukraine: The Influence of the European Convention of Human Rights. European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice, Vol. 11/ 2. 2003.
30. C. McKenna, O. Martinenko, S. Gryshko, A. Stetsenko. A new Code of Criminal Procedure. CMS Law Firm. Ukraine, 2012.

Kasutatud normatiivmaterjali loetelu

1. Kriminaalmenetluse seadustik, RT I, 19.03.2015, 21
2. Karistusseadustik, RT I, 23.12.2014, 16
3. Korruptsioonivastane seadus, RT I, 12.07.2014, 85

Välisriikide õigusaktid

1. Soome Vabariigi kriminaalmenetluse seadus. Arvutivõrgus: http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3163/file/Finland_Criminal_Procedure_act_amended2002_en.pdf (23.04.2015. a).
2. Ukraina Kriminaalmenetluse seadustik. Arvutivõrgus: <http://www.en.pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/CPC.pdf> (23.04.2015. a).
3. Läti kriminaalmenetluse seadus. Arvutivõrgus: http://www.knab.gov.lv/uploads/eng/criminal_procedure_law.pdf (23.04.2015. a).
4. Armeenia Kriminaalmenetluse seadustik. Arvutivõrgus: http://www.parliament.am/law_docs/010998HO248eng.pdf?lang=eng (23.04.2015. a).
5. Saksa kriminaalmenetluse seadustik (StPO). Arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html#p1939 (23.04.2015. a).
6. Saksa karistusseadustik (StGB). Arvutivõrgus: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/index.html (23.04.2015. a).

Kasutatud Eesti kohtupraktika loetelu

1. RKKK 3-1-1-60-10
2. RKKK 3-1-1-97-10
3. RKKK 3-1-1-19-10
4. RKKK 3-1-1-56-05
5. RKKK 3-1-1-57-08
6. RKKK 3-1-1-41-08
7. RKKK 3-1-1-18-06
8. RKKK 3-1-1-47-09
9. RKKK 3-1-1-134-04
10. RKKK 3-1-1-91-12
11. RKKK 3-1-1-51-11

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Olgerd Petersell _____
(*autori nimi*)

(sünnikuupäev: _____ 03.12.1988. a _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose

SÜÜDISTUSKOHUSTUSMENETLUSE PROBLEEMID KEHTIVAS ÕIGUSES
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ LL. M. Andreas Kangur _____,
(*juhendaja nimi*)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 04.05.2015. a